Forord

Nå sitter jeg her med avsluttet feltarbeid og skriveprosess. Det har vært en utrolig lærerik periode, hvor jeg både har blitt bedre kjent med meg selv, og med studiematerialet. Jeg er svært takknemlig for at jeg har hatt denne muligheten til å studere et felt jeg er engasjert og interessert i.

Denne oppgaven er et resultat av flerfoldige møter og samtaler med mine tre hovedinformanter, Selma, Zia og Neda, som jeg var så heldig å bli kjent med. Ved å gi meg innpass i deres hverdag, gjorde de denne oppgaven mulig. Tusen takk! Jeg vil også takke deres familier som tok meg godt imot fra første stund. Jeg setter stor pris på den varmen de møtte meg med, og på hvordan de inkluderte meg i deres sorger og gleder i hverdagen.

Så en stor takk til min veileder Liv Haram for konstruktive tilbakemeldinger som har hjulpet meg på rett spor, og for oppmuntrende kommentarer i slutten av skriveprosessen.

Sammendrag

Denne masteroppgaven bygger på empiri fra et feltarbeid blant asylsøkere i Trondheim fra januar til juli 2014. Flere asylsøkere i Norge i dag må vente i flere år før deres asylsøknad blir avsluttet, og denne perioden er for mange preget av usikkerhet og venting. Ulike statlige og kommunale lover og regler legger sterke føringer og begrensninger for asylsøkernes hverdagsliv, noe som fører til at asylsøkerne til en viss grad er ekskludert fra det norske samfunnet. I denne masteroppgaven er det et gjennomgående fokus på tre kvinners hverdag som asylsøkere, og på hvordan de opplever og håndterer deres asyltilværelse. Jeg viser hvordan informantene tar i bruk ulike håndteringsstrategier for å forsøke å normalisere deres asyltilværelse, og påvirke følelsen av å "leve på vent".

Sentrale teorier i denne masteroppgaven er Goffmans (1959, 1963) teorier om sosiale roller og stigma, og Turners (1964, 1967, 1969) teorier om liminalitet. Med utgangspunkt i Goffmans teorier diskuterer jeg informantenes ulike sosiale roller og statuser, og deres stigma som asylsøkere. Ved hjelp av Goffman drøfter jeg hvordan informantene forholder seg til, og forsøker å håndtere, deres sosiale rolle og stigma som "asylsøker". Ved hjelp av Turner diskuterer jeg hvorvidt informantenes asyltilværelse kan sammenlignes med en liminalfase. Noen sentrale trekk ved Turners liminalitet er hvordan liminale personer befinner seg i et mellomstadium i livet, de lever adskilt fra resten av samfunnet, de er homogene og en del av et "communitas", og de må gjennomgå forbigående lidelser og påkjenninger, samtidig som at de må tilegne seg viktig kunnskap. I denne masteroppgaven drøfter jeg hvorvidt informantene i denne studien er liminale i Turners forstand. Jeg diskuterer sammenhengen mellom Goffmans sosiale roller og Turners liminalitet, og drøfter hvordan graden av liminalitet i informantenes hverdag spiller inn på deres følelse av å "leve på vent".

Innholdsfortegnelse

Forord I

Sammendrag III

Kapittel 1: Innledning 1
- Tematisk fokus og teoretisk forankring 3
- Tidligere studier 5
- Oppgavens oppbygging 7

Kapittel 2: Metode 9
- Feltarbeid på "hjemmebane" 9
- Min inngang og etablering i felten 12
- Valg av hovedinformanter 14
- Kontakten med informantene 16
- Etiske hensyn 17
- Felteknikker 18
- Anonymisering 21
- Språklige utfordringer 21
- Oppsummering og refleksjon 21

Kapittel 3: Et liv i usikkerhet 23
- Neda 24
- Zia 28
- Selma 31
- Et liv i usikkerhet 34
- Forventningen om Norge 35
- Drama, venting og usikkerhet 36
- Asyltilværelsen – en del av et overgangsrite? 37

Kapittel 4: Asylsøker i Norge 41
- Politisk engasjement 41
- Asylsøker i Norge i dag 45
- Å ta makt over hverdagslige liv 49
- Å skape en aktiv og sosial hverdag 57
- Noen konkluderende refleksjoner 58

Kapittel 5: Asylsøkerprosess og livet på asylmottak 61
- Asylsøkerprosess 61
- Den tunge veien fram mot en lykkelig slutt 63
- "Vi fortsetter å drømme!" 67
- En ubeskrivelig skuffelse 68
- Et liv i pappesker 70
- En tøff start 74
- Med barn i mottak 76
- Noen oppsummerende tanker 83

Kapittel 6: Sosiale roller, stigma og liminale trekk i hverdagen 85
- En belastende rolle 86
- Opplevelse og håndtering av stigma i hverdagen 91
- Inntrykkskontroll 96
- Selektering av samhandlingsrammer 97
- Asylmottaket – en total institusjon? 99
- Liminalitet i informantenes hverdag 101
- Beboernes fellesskap og communitas 106
- Konkluderende refleksjoner 109

Kapittel 7: Avsluttende betraktninger **113**
Følelsen av å "leve på vent" **113**
Refleksjon **115**
Referanseliste **117**
Vedlegg 1 ..... **i**
Vedlegg 2 ..... **iii**
Vedlegg 3 ..... **v**
Vedlegg 4 ..... **vii**
Vedlegg 5 ..... **ix**

Kapittel 1: Innledning

"*Skal ikke livene våre snart begynne?*" spør Selma, en trebarnsmor fra tidligere Sovjetunionen[1], meg. Som vi skal se i denne oppgaven, lever flere asylsøkere i Norge i dag på flere måter "på vent". Med dette mener jeg at livene deres står stille, eller er satt på pause, mens de venter på svar på deres asylsøknad. Selma og hennes familie ventet i flere år før de fikk godkjent svar på deres asylsøknad. En lang venteperiode skulle vise seg å være et fellestrekk for alle mine tre hovedinformanter. Neda – en ung kvinne fra Iran – har ventet i omtrent fire år på svar på hennes første omgjøringsanmodning sammen med sin kjæreste og deres datter. Zia – en ung kvinne fra India – fikk avslag på sin asylsøknad og reiste sommeren 2014 tilbake til India etter litt over fire år i Norge sammen med sine to små gutter. Selma, Neda og Zias lange ventetid som asylsøkere vil være hovedfokus gjennom hele denne oppgaven.

"*Det har vært seks år hvor jeg ikke har gjort noe som helst!*" sier Selma oppgitt. Selma og hennes familie ventet i fem år på å få godkjent svar på asylsøknaden, og nå har de ventet i over et og et halvt år på å få en kommune å bosette seg i. Jeg hadde vært på middagsbesøk hos den gjestfrie familien. Det nærmer seg midnatt. Barna har lagt seg, og mens mannen til Selma sitter og ser på tv, er Selma og jeg ute og spaserer en liten tur. Det er tydelig at Selma ønsker å "lette litt på hjertet". Hun er sliten, trist og lavmælt, og ser for det meste ned i den mørke grusveien. "*Både jeg og mannen min blir slitne av å ikke gjøre noe, vi er lei av å måtte vente. Skal ikke livene våre snart begynne?*" Jeg sukker, og vet ikke helt hva jeg kan si for å oppmuntre henne, eller for at hun skal føle seg bedre. "*Jeg skjønner at du blir lei og sliten*" sier jeg. Selv om både Selma og jeg vet at jeg umulig kan forstå hva familien har vært gjennom, og hva de går gjennom nå, forsøker jeg å trøste henne: "*Jeg håper at det ordner seg for dere snart.*" Vi går en stund sammen i stillhet, før vi gir hverandre en litt lengre klem enn vanlig, og sier god natt.

Som vi ser i dette korte utdraget, fra en av de mange samtalene jeg har hatt med Selma, uttrykker hun, som de fleste av mine informanter, en fortvilelse over å ha ventet i flere år på å bli ferdig med asyltilværelsen. Ventetiden for Selmas familie har vært lang, og de venter fortsatt på at asylsøkerprosessen deres skal ta slutt. Som vi skal se i denne oppgaven, lever asylsøkerne i en situasjon som kan oppleves som vanskelig og full av påkjenninger.

[1] Selma kom til Norge i 2009 sammen med sin familie. De flyktet da fra et land som tidligere var en del av Sovjetunionen. Selma ønsker ikke at jeg skal skrive i oppgaven hvilket land hun flyktet fra, men sier at jeg kan skrive at hun kommer fra "tidligere Sovjetunionen".

Statlige og kommunale lover og regler legger sterke føringer for informantenes hverdagsliv som asylsøkere. Selma ga uttrykk for at hennes seks år i Norge hadde vært seks år uten å gjøre noe. Både Selma og mannen hennes har ved flere anledninger fortalt at de skulle ønske de hadde arbeidstillatelse, slik at de kunne tjene egne penger og ha noe å gjøre hver dag. De venter på å begynne et nytt liv med godkjent asyl, og med alle rettighetene dette medfølger. Jeg vil i denne oppgaven vise hvordan Selma, Neda og Zia forholder seg til, og forsøker å påvirke og håndtere, en hverdag som i stor grad er ekskludert fra resten av det norske samfunnet.

I løpet av mitt feltarbeid, fra januar til juli 2014, blant asylsøkere i Trondheim, opplevde jeg at mine informanter var svært opptatte av å fylle hverdagen sin med mening. For Selma, Neda og Zia betydde dette å være aktive på flere arenaer. Denne tematikken er svært sentral i oppgaven, hvor jeg vil vise hvordan informantene håndterte deres følelse av å "leve på vent" ved å delta aktivt i ulike sosiale settinger.

Det var en formiddag tidlig i juli, og solen lyste sterkt der den hang på himmelen over asylmottaket. Neda og jeg hadde akkurat spist lunsj sammen i leiligheten hennes. Etter måltidet hadde hun lagt et nytt lag av den røde leppestiften sin før vi gikk ut. "*Vi damer må pynte oss litt*" sa hun, og så på meg med glimt i blikket. Jeg smilte og lo litt tilbake. Vi var på vei til bygget som fungerer som en barnebase der Neda bruker mye av tiden sin, for å se om det var kommet noen barn. Selv var jeg kledd i en kort sommerkjole. Neda gikk kledd i olabukse og svart t-skjorte. Hijaben hun hadde brukt daglig i Iran hadde hun lagt bort. Det lange svarte håret hennes lyste i solskinnet.

Neda har fått i oppdrag av asylmottaket å holde orden i barnebasen. Arbeidsoppgavene hennes går blant annet ut på å leke med barna, rydde og vaske litt, og passe på at bygget er åpent innenfor åpningstidene. Hun har fått en egen nøkkel til bygget slik at hun kan komme og gå som hun vil. For dette arbeidet mottar hun et gratis busskort hver måned. Men hun forteller meg at hun ville ha påtatt seg dette ansvaret uavhengig av om hun fikk gratis busskort eller ikke. "*Hvis jeg blir i leiligheten hele dagen blir jeg bare sittende å tenkte, og det er ikke bra for meg.*" Som vi skal se i denne oppgaven er det viktig for Neda å komme seg ut av leiligheten på asylmottaket for å få flere impulser i hverdagen. Selv om det ikke kommer barn i barnebasen hver dag, pleier hun å bli værende i lokalene. I barnebasen har hun internett-tilgang, så hun pleier ofte å lage seg noen kopper te og lese nettaviser og lignende.

Deltagelsen til Neda i barnebasen er et av flere eksempler på de mange dagligdagse situasjoner hvor informantene mine velger å fylle hverdagen sin med ulike aktiviteter. Som vi så, uttrykte Neda at det var godt for henne å komme seg ut av leiligheten sin. I denne

oppgaven skal vi se at dette synes å være tilfelle for både Selma, Neda og Zia. Å kunne utfolde seg på ulike sosiale arenaer var høyt verdsatt for dem alle.

Jeg vil i denne oppgaven beskrive hvordan informantene i denne studien opplever og håndterer deres hverdag som asylsøkere. Dette vil jeg gjøre ved å se på noen sentrale temaer: hvordan ulike begrensninger i asyltilværelsen påvirker dem, hvordan deres saksgang har gått for seg, hvordan de opplever å bo på asylmottak med barn, forskjeller på å bo desentralisert og sentralisert på asylmottaket, hvordan de forholder seg til å være en del av den sosiale gruppen "asylsøkere", og hvordan de håndterer sin sosiale rolle og stigma som "asylsøker". Jeg vil undersøke hvordan informantenes *håndteringsstrategier* påvirker deres hverdag som asylsøkere, og om dette påvirker deres opplevelse av å "leve på vent". Som vi skal se, er en sentral diskusjon i denne oppgaven hvordan det å være aktive i forskjellige sosiale miljøer påvirket informantenes sosiale roller, og hvordan et, eller flere, alternativ til mottakstilværelsen påvirket deres rollerepertoir.

Tematisk fokus og teoretisk forankring

For å gjøre en god diskusjon rundt hvordan Selma, Neda og Zia opplever og håndterer deres hverdag som asylsøkere, mener jeg det er nødvendig med en viss oversikt over den politiske situasjonen rundt asylsøkere i dag. Ved å vise til Utlendingsdirektoratets hjemmesider vil jeg gjøre rede for hvem som utgjør gruppen asylsøkere i Norge i dag. Videre vil jeg gjøre rede for hvordan informantene mine forholder seg til å være en del av gruppen asylsøkere.

Det ble i løpet av feltarbeidet tydelig hvordan statlige og kommunale lover og regler i stor grad la føringer for informantenes liv. Både Selma, Neda og Zia uttrykte ved flere anledninger fortvilelse over hvordan disse reglene påvirket deres hverdag, og hvordan de selv følte seg maktesløse. Ved å vise til regjeringens hjemmesider vil jeg i denne oppgaven skildre hvordan visse lover og regler la begrensninger for informantenes hverdagslige liv. Som vi skal se, var noen begrensninger umulige å komme utenom. Men vi skal også se at informantene gjorde motstand, og forsøkte å håndtere begrensninger der de hadde mulighet.

I beskrivelsen av asylmottaket er det i noen sammenhenger trukket paralleller til Erving Goffmans beskrivelser av "asylet". I *Asylums – Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates* (1961) presenterer Goffman, på bakgrunn av et feltarbeid han utførte på et sykehus for mentalt syke, en teori rundt den "totale institusjon". Som vi skal se, har Goffmans teori om den totale institusjon flere klare likhetstrekk med asyltilværelsen, samtidig som jeg finner klare forskjeller.

Sosiale roller og rolleberøvelser er sentrale temaer i denne oppgaven. I løpet av feltarbeidet ble det tydelig for meg at Neda, Selma og Zia var svært opptatte av hvordan nordmenn så på gruppen asylsøkere. Goffman beskriver i *Vårt rollespill til daglig – en studie i hverdagslivets dramatikk* (1959) hvordan mennesker ønsker at andre skal få et bestemt bilde av en selv, et bilde en må presentere og forsvare i utallige forskjellige situasjoner. Rollespill, selvpresentasjon og inntrykksmanipulering er ikke overflatefenomener, men grunnleggende trekk som bidrar til å skape samfunn. Ved hjelp av Goffmans teorier, og på bakgrunn av mitt feltarbeid som baserte seg på samtaler og deltagende observasjon, vil jeg forsøke å beskrive og analysere hvordan informantene forholdt seg til sin sosiale rolle som asylsøker i hverdagen, og i deres møter med nordmenn.

Eksempelet ovenfor med Neda en formiddag på asylmottaket, skildrer hvordan hun gikk kledd i jeans og t-skjorte. Neda har vist meg flere bilder av seg selv fra sin tid i hjemlandet der hun gikk kledd i fargerike kjoler og sjal. Denne nye måten å kle seg på kan sees på som "typisk norsk". Goffman beskriver i *Stigma – Notes on the Management of Spoiled Identity* (1963) hvordan stigmatiserte folkegrupper forholder seg til sitt stigma. Goffman legger vekt på at den stigmatiserte har en egenskap som viker fra det "normale". I dennes sammenhengen vil informantenes status som "asylsøker" også være deres stigma. Med utgangspunkt i Goffmans teorier vil jeg gjøre en analyse av hvordan informantene mine forholder seg til, og håndterer, deres stigmatiserte egenskap. Det kan synes som at Nedas måte å kle seg på er noe hun gjør for å forme andres inntrykk av henne. Jeg vil i denne oppgaven diskutere hvordan informantene i denne studien tar i bruk ulike strategier for å håndtere deres stigma, og om dette er et bevisst grep de gjør for å forme de "normales" oppfatning av dem.

Selv om min studie er begrenset, kan det likevel synes som at asylsøkere til en viss grad lever adskilt fra resten av samfunnet. Victor Turner beskriver i *Betwixt and between – The liminal period in rites de passage* (1964) hvordan mennesker som befinner seg i en "liminalfase" befinner seg separert fra resten av samfunnet, og jeg finner det derfor interessant å gjøre en sammenligning av liminalfasen og asyltilværelsen i denne oppgaven. Et annet sentralt trekk ved Turners "liminalitet" er hvordan menneskene som befinner seg i en liminal tilstand kun har én status – liminalstatusen. Jeg vil i denne oppgaven se nærmere på hvordan dette går overens med Goffmans totale institusjon, roller og stigma, og hvorvidt Turners liminalstatus kan sammenlignes med statusene og rollene til informantene i denne studien. Ved å ta i bruk Turners teorier vil jeg diskutere hvordan informantene i denne studien forholder seg til ulike liminale trekk i hverdagen, og hvordan de forsøker å håndtere disse.

Turner beskriver i *Liminality and Communitas* (1969) "communitas" som et fellesskap som oppstår mellom mennesker som lever sammen i en liminalfase. Hvorvidt fellesskapet mellom beboerne på asylmottaket i denne studien kan kalles for communitas vil bli diskutert.

Tidligere studier

Forskere fra forskjellige fagfelt har studert flyktningers hverdagsliv og levekår. Omfanget av studier på feltet har økt betraktelig de siste tiårene. Selv om fokus har variert, har blant annet spørsmål om mestring, asylsøkeres og flyktningers trivsel og livskvalitet, helse, roller og statuser, og fravær av normalt liv blitt påpekt i flere studier. Derrick Silove (2000) mener problemet med tidligere forskning er at asylsøkere blir studert under ett, som en homogen gruppe, til tross for de mange individuelle forskjellene blant dem. Dette er noe jeg bevisst har forsøkt å unngå i denne studien, noe som blant annet kommer til uttrykk ved at jeg skildrer hvordan informantene er opptatte av å ikke bli sett på som en homogen gruppe mennesker.

Forskning med fokus på barn i asylmottak har bekreftet at det er flere utfordringer knyttet til situasjonen for de yngste barna. Seeberg, Enger og Bagge (2009) peker på hvordan mangelen på fellesrom i asylmottakene for små barn gjør at de i stor grad må leke inne på familien sitt rom på 15 til 20 kvadratmeter. Seeberg, Enger og Bagge konkluderer med at livskvaliteten til barn i asylmottak blant annet bærer preg av at foreldrene er fattige og botilbudet er dårlig. Det finnes også flere utfordringer rundt å oppdra små barn i asylmottak. Lauritsen og Berg (1999) skriver at små rom, og liten tilgang til skjermet oppholdsrom gjør det vanskelig for foreldrene å skjerme barna fra situasjonen, som er sterkt preget av å vente på svaret på asylsøknaden. I en studie fra Sverige, viser Eastmond (2010) at foreldre i asylmottak ofte føler seg alene med foreldreansvaret, og at de prøver å verne barna mot deres egne problemer. I denne oppgaven vil jeg ikke ha fokus på hvordan barna opplever å leve på asylmottak, men hvordan det er for *foreldrene* å se barna deres vokse opp på mottaket.

Asyltilværelsen blir av noen beskrevet som en liminalfase, eller en form for overgangsfase eller udefinerbar mellomposisjon. Det virker å være en forholdsvis samstemmighet om at liminalitet er en tilstedeværende tilstand blant asylsøkere. Blant annet skriver Berit Berg (2012) at "asylsøkerne befinner seg definitivt i en slik overgangsfase, en fase som er preget av usikkerhet og uforutsigbarhet – både med hensyn til varigheten på ventetiden og utfallet" (Berg, 2012, s. 25). Boken er en samling av tekster skrevet av erfarne forskere og fagpersoner. Som tittelen indikerer, peker studiene på asylsøkernes ventetid.

Denne masteroppgaven vil drøfte og stille spørsmål ved liminale trekk i asyltilværelsen med et nyansert preg.

Også Jonathan Schwartz sammenligner asyltilværelsen med en liminalfase. Han skriver at "det 'midlertidige liv' understreger ydermere fraværelsen af det 'normale liv'" (Schwartz, 1998, s. 9). Schwartz bruker her "midlertidighet" som en beskrivelse av fasen flyktninger i Norden går gjennom. Sitatet indikerer videre hvordan et "midlertidig liv" står i kontrast til det "normale liv". I denne oppgaven skal vi se at informantene forsøker å normalisere en hverdag, som er preget av midlertidighet og usikkerhet. Videre beskriver Schwartz (1998) den åpenbare sammenhengen som er knyttet til selve ordet "asyl", som ofte oversettes med "fristed". Asylmottaket kan med andre ord i utgangspunktet knyttes til fristedsbegrepet. At asylmottaket, som i utgangspunktet kan knyttes til frihetsbegrepet, i dag ofte assosieres med "asylet" – eller Goffmans totale institusjon – kan av mange oppfattes som et paradoks. I denne oppgaven vil jeg gjøre en analyse av informantenes liv på asylmottak, og diskutere hvorvidt deres liv er preget av frihet eller kan sammenlignes med Goffmans totale institusjon.

Når det gjelder mitt fokus på håndteringsstrategier har jeg støttet meg på Goffmans teorier. I analysen av hvilke strategier informantene mine tar i bruk for å håndtere deres stigma, vil jeg ta i bruk et begrepspar hentet fra Goffman: "passing" og "covering". Marko Valenta gjorde i *Asylsøkeres opplevelse og mestring av stigma i hverdagen* (2012a) en analyse av asylsøkeres ulike måter å håndtere stigma på. Kort sammenfattet er Valentas argument at asylsøkeres stigma er sammensatt av flere elementer, noe som kan kreve en kombinasjon av ulike mestringsstrategier. Ved å ta i bruk Goffmans teorier og begreper vil jeg diskutere hvilke strategier informantene mine tar i bruk for å håndtere deres stigma, og hvorvidt dette samsvarer med Valentas funn fra 2012.

Gjennom mitt fokus på begrensninger i hverdagen, livet på asylmottak, sosiale roller, stigma, liminalitet og håndteringsstrategier, og hvordan det hele henger sammen, følger jeg opp det tidligere arbeidet på området. For at arbeidet rundt asylsøkere skal kunne utføres på best mulig måte er det viktig med en nyansert forståelse av gruppen asylsøkere. Med denne oppgaven håper jeg å bidra til en bredere og mer nyansert forståelse av asyltilværelsen, samtidig som at oppgaven kan stimulere til videre kreativ tenkning omkring arbeid med asylsøkere.

Oppgavens oppbygging

Innledningsvis i det neste kapittelet, "Metode", diskuterer jeg den potensielle problematikken ved å gjøre feltarbeid på "hjemmebane". I artikkelen *Forestillingen om det "ordentlige" feltarbeid og dets umulighet i Norge* (2003) legger Kathinka Frøystad vekt på at en ved å ta i bruk ulike metodegrep samtidig som en er bevisst på kulturelle likheter, kan skape god antropologi ved å studere felt i ens eget samfunn. Med støtte i Frøystads artikkel gjør jeg rede for noen metodiske valg jeg har gjort i min studie. Videre i metodekapittelet beskriver jeg hvordan jeg gikk fram i felten, og reflekterer rundt noen metodologiske utfordringer jeg møtte som feltarbeider.

I kapittel tre, "Et liv i usikkerhet", skildrer jeg Selma, Neda og Zias bakgrunn og gjør rede for hvorfor, og hvordan, de flyktet fra hjemlandene. Deres bakgrunnshistorier er viktige for å få en helhetlig forståelse av hvorfor, og hvordan, de havnet i deres situasjon som asylsøkere. Jeg diskuterer noen sentrale forskjeller og likheter i informantenes liv, og reflekterer rundt deres forventninger om Norge som målland. Avslutningsvis drøfter jeg hvorvidt fasene, eller stegene, asylsøkerne går gjennom – først flukten fra deres hjemland, deretter asyltilværelsen, før de igjen trer ut i samfunnet (gammelt eller nytt) – kan sammenlignes med Turners overgangsriter (1964), som baserer seg på van Genneps teorier (1909).

I kapittel fire, "Asylsøker i Norge", gjør jeg rede for hvem som danner denne gruppen i dag, og gjør rede for den politiske situasjonen deres. Som vi skal se, styrer norske lover og regler livene til asylsøkerne i stor grad, og i dette kapittelet viser jeg hvordan noen konkrete lover og regler påvirker hverdagslivet til informantene i denne studien – blant annet i form av deres bosituasjon, mangel på arbeidstillatelse, deres økonomiske situasjon og mangel på mulighet til å reise utenlands. Myndighetenes makt fører til at informantene i noen sammenhenger blir ekskludert fra det norske samfunnet. Samtidig viser jeg at Neda, Zia og Selma tar til motmakt og forsøker å håndtere opplevelsen av å være ekskludert fra det norske samfunnet ved å aktivisere seg på ulike sosiale felt der de har mulighet.

I kapittel fem, "Asylsøkerprosess og livet på asylmottak", viser jeg hvordan informantenes saksgang har gått for seg. Informantene i denne studien har fått forskjellige utfall i asylsøknadene deres, og jeg skildrer de tre kvinnenes tanker og holdninger rundt deres asylstatus i dette kapittelet. Her beskriver jeg også informantenes bosituasjon. Jeg gjør rede for noen sentrale utfordringer i informantenes hverdag boende på asylmottak med barn, og skildrer noen lidelser og påkjenninger i deres asyltilværelse. Jeg viser hvordan informantene

forsøker å normalisere en hverdag som er preget av lidelser og påkjenninger, dårlige boforhold, usikkerhet og venting.

I kapittel seks, "Sosiale roller, stigma og liminale trekk i hverdagen", analyserer jeg asyltilværelsen som en liminalfase. Innledningsvis i kapittelet diskuterer jeg, ved hjelp av Goffman, informantenes sosiale roller og deres stigma som "asylsøkere", og hvordan de forsøker å håndtere dette. Videre diskuterer jeg, ved hjelp av Turner, liminale trekk i informantenes hverdag, og hvorvidt informantene i denne studien kan kalles liminale. Jeg diskuterer nærmere hvorvidt informantenes liv på asylmottak kan sammenlignes med Goffmans totale institusjon, og hvorvidt fellesskapet mellom beboerne på asylmottaket kan sammenlignes med Turners communitas. Avslutningsvis i dette kapittelet drøfter jeg hvordan informantenes håndteringsstrategier påvirker deres rolleberøvelser, og sammenhengen mellom sosiale roller og liminalitet.

Som en avslutning på oppgaven trekker jeg i kapittel 7, "Avsluttende betraktninger", tråder fra de foregående kapitlene. Som vi skal se i løpet av oppgaven, henger hele denne studien sammen. Jeg diskuterer sammenhengen mellom de tre foregående kapitlene – "Asylsøker i Norge", "Asylsøkerprosess og livet på asylmottak" og "Sosiale roller, stigma og liminale trekk i hverdagen" – og diskuterer hvordan, eller hvorvidt, informantene klarte å påvirke deres følelse av å "leve på vent". Til slutt avrunder jeg med en oppsummering av oppgavens hovedpoeng, og en kort refleksjon over studien.

Kapittel 2: Metode

Innledningsvis gjør jeg her rede for, og drøfter mitt feltarbeid som ble utført blant asylsøkere i Trondheim. Det er diskutert hvorvidt feltarbeid i egne samfunn er god antropologi, noe jeg går inn på ved å blant annet vise til Kathinka Frøystads *Forestillingen om det "ordentlige" feltarbeid og dets umulighet i Norge* (2003). Med dette gjør jeg rede for noen metodiske valg jeg har gjort i mitt feltarbeid for å begrense noen "umuligheter".

I dette kapittelet gjør jeg rede for noen metodologiske utfordringer jeg møtte som feltarbeider. Jeg gjør rede for hvordan jeg etablerte meg i felten, og hvordan, og på hvilket grunnlag, jeg valgte ut mine hovedinformanter. Jeg reflekterer rundt mitt forhold til informantene, og noen etiske hensyn som jeg tok i mitt møte med dem. Avslutningsvis gjør jeg rede for ulike feltteknikker jeg tok i bruk, før jeg drøfter noen utfordringer i forhold til språk og anonymisering av informantene.

Feltarbeid på "hjemmebane"

På en måte var jeg i mitt feltarbeid blant asylsøkere i Trondheim i min vante kultur, ettersom jeg kunne distansere meg fra mine mange daglige opplevelser og samtaler når jeg kom hjem om kvelden. Gjennom fysisk avstand og adskillelse fra felten og informantene, fikk jeg tid og ro til refleksjon. Min utfordring ble å få et fullverdig innblikk i informantenes liv da jeg ikke innåndet det "fremmede" døgnet rundt. Men til tross for den daglige fysiske adskillelsen hadde jeg alltid med meg feltarbeidet i tankene. Denne måten å gjøre feltarbeid på, med tidvis fysisk adskillelse, kan muligens gjøre det lettere å holde en analytisk distanse. På denne måten følte jeg at jeg fikk et godt utgangspunkt for å kunne se ting utenfra, samtidig som jeg til en viss grad også så ting innenfra.

Det å gjøre feltarbeid i sitt vante samfunn har blitt kritisert, blant annet av Signe Howell i artikkelen *Feltarbeid i vår egen bakgård* (2001), fordi en ser en tendens til å ende opp med mer data i form av narrativer framfor deltagende observasjon. Antropologien beskriver kulturer og sosiale prosesser og endringer som er til stede over alt, og forskjellige felt krever forskjellige metodegrep. Jeg vil derfor argumentere for at antropologien selvfølgelig skal beholde sin deltagende observasjon, men en åpenhet for at graden av deltagelse varierer må til for å nå forskjellige felt. Når det gjelder antropologi i egne samfunn, argumenterer Frøystad (2003) for at vi må styrke våre observasjonsrutiner, samtidig som vi

må være bevisst på kulturelle likheter. Tar antropologen dette i betraktning, er det fullt mulig å utføre gode antropologiske studier i egne samfunn.

I artikkelen *Forestillingen om det "ordentlige" feltarbeid og dets umulighet i Norge* tar Frøystad opp diskusjonen rundt feltarbeid i egne samfunn. I artikkelen drøfter hun feltarbeidets rolle når norske antropologer studerer sitt eget samfunn. Innledningsvis nyanserer Frøystad Signe Howells bekymring om at det som skulle ha vært antropologi i ens eget samfunn i stedet blir dårlig sosiologi. Howell legger, i følge Frøystad, vekt på at en i feltarbeid i egne samfunn ikke opplever den sterke kulturelle annerledesheten som katalyserer observasjon og analyse på samme måte som i eksotiske feltarbeid, og at hjemme-antropologen langt på vei fyller sine notatbøker med muntlige utsagn og narrativer. Frøystad deler denne oppfatningen om at tendensen til å basere seg på intervjuer, narrativer og andre verbale data, er sterkere i innenriksantropologi enn i øvrig antropologisk forskning. Hennes argument er imidlertid at dette neppe skyldes at studiene utføres i forskerens eget samfunn, men snarere forestillingen om at det "ordentlige" feltarbeid egner seg dårlig for studier av norske samfunnsforhold. Forestillingen om det "ordentlige" feltarbeid har, i følge Frøystad, fire dimensjoner: skala, forhåndskjennskap, stedsforankring og metode. Det har over lengre tid ligget størst prestisje i antropologiske studier fra småsamfunn langt unna ens eget samfunn, hvor deltagende observasjon er den mest brukte metoden. I dag finnes det flere former for antropologiske feltarbeid, og noe av mangfoldet skyldes, i følge Frøystad, de tallrike måtene de fire feltdimensjonene kan kombineres på.

Muligens har Frøystad rett i at det finnes en forestilling om at det "ordentlige" feltarbeid ikke egner seg for studier av norske samfunnsforhold. Jeg vil imidlertid påpeke at min studie av asylsøkere i Trondheim ikke var en studie i eget "samfunn". I min studie av asylsøkere i Trondheim var feltarbeidet snarere en studie i en total institusjon, slik Goffman (1961) beskrev det, enn en studie i eget samfunn. I vår globaliserte verden i dag kan vi finne flere ulike "samfunn" innenfor en viss landegrense, eller bygrense. Jeg ser derfor ingen nødvendig sammenheng for at feltarbeid "hjemme" baserer seg mest på intervjuer av ulik grad, mens feltarbeid i fjernere strøk baserer seg på deltagende observasjon – forskjellene ligger vel så mye i *hva* en studerer, og hvilke spørsmål en stiller, som i om en er "hjemme" eller "borte".

Når en gjør feltarbeid i større byer, vil en aldri få oversikt over alle innbyggerne og deres gjøremål. Derfor må by-antropologer flest foreta bevisste valg med hensyn til hva, og hvor stort, deres feltarbeid skal være. Slike valg kan, i følge Frøystad, foretas ut fra forskjellige prinsipper. Et av prinsippene kaller Frøystad for "et temadefinert univers"; et

prinsipp som peker ut informanter som deler en bestemt egenskap, for eksempel at de er kunstmalere, fotballspillere eller flyktninger fra Iran. Denne masteroppgaven er et resultat av et feltarbeid basert på et temadefinert univers, hvor egenskapen informantene deler er at de alle er asylsøkere. Frøystad argumenterer for at urban antropologi ofte medfører valg av feltunivers, og at informantene dermed blir mer homogene, uavhengig av hvilken by en gjør feltarbeid i. Muligens kan en se på gruppen asylsøkere som en mer eller mindre homogen gruppe mennesker. I denne oppgaven vil jeg diskutere hvorvidt informantene selv føler seg som en del av en homogen gruppe, for å drøfte graden av liminale trekk i hverdagen.

Signe Howell la i sin kritikk mot antropologi i ens eget samfunn vekt på hvordan en sjelden opplever en sterk kulturell annerledeshet. Jeg vil derimot argumentere for at feltarbeidet mitt bød på *store* kulturelle forskjeller og kulturell annerledeshet. Det temadefinerte universet jeg undersøkte skilte seg fra resten av samfunnet på flere ulike måter. Denne annerledesheten kom klart til uttrykk første gangen jeg besøkte asylmottaket. Alle beboerne la tydelig merke til meg, og snudde seg for å se etter meg da jeg spaserte rundt på området. Antagelig gjenkjente de meg som "norsk", og dermed ikke helt som dem.

Den kulturelle annerledesheten kom også til uttrykk da jeg skulle etablere meg i felten. Flere av asylsøkerne pratet hverken norsk eller engelsk, og jeg pratet ikke deres språk, noe som gjorde kommunikasjonen mellom oss vanskelig. Det er naturligvis mulig å studere et sosialt felt uten et felles språk, noe sosialantropologien for øvrig er et godt eksempel på, men ettersom jeg ønsket å fokusere på hvordan enkelte asylsøkere opplevde den lange ventetiden i asylmottak, ønsket jeg å høre om deres tidligere erfaringer, og ikke kun observere.

Frøystad legger vekt på hvordan en i feltarbeid i egne samfunn bør legge vekten fra deltagelse over til observasjon for å unngå at antropologi skal bli sosiologi. Dette bød på noen utfordringer for meg. I tråd med Howells påstander, at hjemme-antropologi kan bli dårlig sosiologi dersom en i stor grad baserer seg på narrativer og intervjuer, bygger mye av min datainnsamling på muntlige utsagn. Jeg mener at muntlige utsagn er viktig i denne studien av informantenes asyltilværelse, for å skildre hvordan de har opplevd venteperioden. Ettersom feltarbeidet kun varte i et halvt år, var det ikke mulig for meg å observere informantenes asyltilværelse fra start til slutt. Samtidig mener jeg at jeg unngikk potensielle fallgruver ved å reflektere nøye over hva jeg observerte. Ved å delta i informantenes hverdag fikk jeg muligheten til å observere dem både på tomannshånd og i fellesskap med andre. Ved bruk av samhandlingsdata og ulike empiriske beskrivelser av hverdagssituasjoner håper jeg oppgaven min vil vise denne variasjon i metodebruk.

Min inngang og etablering i felten

Jeg prøvde fra starten av å komme i kontakt med asylsøkere som var mødre, ettersom jeg ønsket å ha et fokus på hvordan det er å måtte vente lenge på svar på en asylsøknad med barn. Tanken min var før feltarbeidet at *tid* er spesielt viktig for barn, ettersom de utvikler seg mye i løpet av kort tid, samtidig som at tiden muligens oppleves enda lengre for barna enn for de voksne. Hvordan det er for mødre å se barna deres vokse opp i et asylmottak er et sentralt tema i denne studien, og er noe jeg ønsket å få kunnskap om.

Det første jeg gjorde var å ta kontakt med Trondheim mottakssenter, et ordinært asylmottak som ligger på Sandmoen, i utkanten av Trondheim. Jeg fikk raskt kontakt med Nina Banino-Rokkones som var informasjonskonsulent og nestleder ved Trondheim mottakssenter. Etter noen møter med henne bestemte jeg meg for å invitere alle mødre som var tilknyttet asylmottaket til et uformelt informasjonsmøte med kaffe og te. Ledelsen ved mottaket hjalp meg med å legge en invitasjon[2] i posthyllene til alle mødrene. Det var imidlertid kun én kvinne som dukket opp. Jeg avtalte å treffe henne igjen, men den dagen vi skulle treffe hverandre, avlyste hun møtet.

Responsen på mottaket var svært lav, og det var vanskelig å komme i kontakt med kvinnene som bodde der direkte. Ledelsen på mottaket ga meg ikke lov til å gå rundt å presentere meg for beboerne. De mente at beboerne kunne bli redde eller engstelige hvis det banket en ukjent person på døren deres, ettersom mange av beboerne lever med en frykt for å bli sendt ut av landet. Jeg forstod etter hvert at jeg ikke ville få kontakt med mødre direkte gjennom asylmottaket, og begynte derfor å tenke på andre mulige inngangsportaler.

Det finnes mange organisasjoner som driver med ulikt integreringsarbeid i Trondheim. Jeg tok kontakt med flere som jeg kunne tenke meg at hadde kontakt med asylsøkere. Jeg har blant annet vært i kontakt med Link, Kvalifiseringssenter for innvandrere (INN), Kirkens Bymisjon, Kristent Interkulturelt Arbeid (KIA), Røde Kors, Enhet for voksenopplæring (EVO), Vår Frues Kirke, Batteriet, Somalisk Velferdsforening, Twin – mangfoldsrådet, Philippine Cultural Organization (PCO), og Eritreisk forening. Det skulle vise seg at det å komme i kontakt med asylsøkere var vanskeligere enn jeg hadde forutsett. Mange av organisasjonene jeg kontaktet var ikke interessert i å ha meg med på sine møter, eller sette meg i kontakt med asylsøkere. Andre ga uttrykk for at de ønsket å samarbeide med meg, uten at de hadde mulighet til det, og anbefalte meg nye steder å dra til.

[2] (Se vedlegg nummer 1 og 2.)

Etter hvert tok jeg kontakt med Dialogsenteret, og fikk kontakt med en ansatt. Han hadde nettopp ansatt en flyktning som praktikant. Jeg avtalte å dra sammen med denne praktikanten til Ringve Skole – som driver med voksenopplæring for tidligere asylsøkere og flyktninger. På Ringve Skole kom jeg i kontakt med flere mødre gjennom praktikanten, som var kvinner han kjente. Disse kvinnene var ikke asylsøkere, men kvinner som hadde fått innvilget asyl. Dette ble likevel en god start for meg. Jeg dro flere ganger tilbake til skolen på egenhånd, og hadde lunsj med flere av disse kvinnene. Jeg fikk samlet inn nyttig og god data ved hjelp av intervjuer og uformelle samtaler. Alle disse mødrene har vært asylsøkere, og informasjonen jeg fikk av dem dannet et godt grunnlag for resten av studien.

Det som ble et vendepunkt for meg var da jeg kontaktet Frelsesarmeen. Jeg hadde lenge hatt problemer med å komme i kontakt med asylsøkere, men gjennom Frelsesarmeen kom jeg endelig i kontakt med flere asylsøkende kvinner. Frelsesarmeen arrangerer matservering et par ganger i uken til mennesker som trenger et gratis måltid. Flere asylsøkere deltar på disse matserveringene, hvor de også kan ta med seg poser med tørrmat hjem. Under matserveringen setter Frelsesarmeen fram flere bord og stoler i lokalene, slik at måltidet blir en sosial sammenkomst. Mange asylsøkere har startet med å komme for å få mat på denne matserveringen, og senere blitt medlemmer i Frelsesarmeen.

Da jeg gikk inn i Frelsesarmeens lokaler for aller første gang, ble jeg møtt av en vennlig kvinnelig ansatt som inviterte meg med på et sangmøte for foreldre og barn. På dette sangmøtet kom jeg i kontakt med Zia, en asylsøkende mor fra India og hennes to barn. Zia satte meg så i kontakt med to av hennes venninner, som også var medlemmer i Frelsesarmeen: Neda fra Iran med kjæreste og ett barn, og Selma fra tidligere Sovjetunionen med mann og tre barn. Zia, Neda og Selma ble mine hovedinformanter.

Jeg merket tidlig at kvinnene følte seg trygge i Frelsesarmeen, og gjennom mine observasjoner og samtaler med dem ble også dette bekreftet. Som vi skal se i kapittel 3 og 6, tar alle tre kvinnene imot meg som om *jeg* er på besøk hos *dem* i disse lokalene. Det kan være interessant å reflektere rundt om dette er grunnen til at de valgte å prate med meg da jeg kontaktet dem gjennom Frelsesarmeen, men ikke gjennom asylmottaket. Som ledelsen på asylmottaket sa til meg, kunne asylsøkerne bli engstelige dersom noen banket uventet på dørene deres på mottaket. Jeg antar at en av grunnene til at ledelsen ved asylmottaket mente dette, var at asylmottaket kunne knyttes tett opp mot asylstatusen til beboerne. Muligens var asylsøkerne også skeptiske til å møte noen ukjente og prate om asylsøknaden deres i det som kunne oppfattes som å være satt i "regi" av asylmottaket. I Frelsesarmeens lokaler var det derimot ingen som kom for å kontakte dem angående saksgangen deres. For Zia, Selma og

Neda var Frelsesarmeens lokaler nøytral grunn i forhold til asylsøknaden, hvor de i tillegg fikk venner som ønsket å hjelpe dem så godt de kunne. Da jeg spurte kvinnene om hvorfor de ikke deltok på informasjonsmøtet jeg inviterte dem til på asylmottaket, svarte Zia og Selma at de fikk invitasjonen jeg sendte ut, men at det ikke passet for dem å komme den dagen. Neda sa hun aldri fikk noen invitasjon. Muligens ønsket hverken Zia, Selma eller Neda å delta på møtet på asylmottaket, men valgte å skjule, eller dekke over, dette for meg. Derimot ønsket alle tre kvinnene å prate med meg da jeg var på besøk i Frelsesarmeens lokaler.

Jeg avtalte å møte Zia, Selma og Neda igjen på tomannshånd i Frelsesarmeens lokaler. Ettersom dette var et sted de følte seg trygge, var dette et bevisst valg av sted fra min side. Selv om kvinnene var asylsøkere i "mitt" land, var det jeg som var gjest i disse lokalene. Denne tryggheten tror jeg formet graden av informasjon de delte med meg. Samtalene med alle tre kvinnene fløt godt, og de fortalte villig om livene deres. Jeg vil se nærmere på hvorfor Selma, Zia og Neda tilbragte mye tid i Frelsesarmeens lokaler i kapittel 6.

Etter å ha truffet Zia, Selma og Neda gjentatte ganger i Frelsesarmeens lokaler, startet vi etter hvert å treffe hverandre andre steder. Blant annet har jeg vært på besøk hjemme hos dem og hilst på familiene deres, og jeg har hatt besøk av dem hjemme hos meg.

Valg av hovedinformanter

Det finnes flere grunner for at jeg valgte Zia, Selma og Neda som mine hovedinformanter. For det første var dette tre kvinner jeg fikk god kjemi med. Samtalene fløt lett, og de virket komfortable med meg i nærheten. Det føltes naturlig å fortsette en kontakt med dem. Unni Wikan (1996) beskriver hvordan antropologen velger sine informanter, men understreker også at informantene velger antropologen. I tillegg til at jeg valgte Zia, Selma og Neda som informanter, valgte de også meg. Den gode kjemien var antagelig noe som ble oppfattet av begge parter, både av meg og av informantene.

For det andre hadde både Zia, Selma og Neda levd som asylsøkere i flere år, og ettersom jeg ønsket å se på den lange og usikre tiden – ventetiden – var tidsperspektivet noe jeg hele tiden ønsket å fokusere på. Den lange ventetiden flere asylsøkere må gjennom i dag har vært problematisert i media, men også forsket på, og er et aspekt av asyltilværelsen jeg ønsket å studere.

For det tredje ønsket hovedinformantene selv å delta i prosjektet etter at jeg fortalte dem om min hensikt: å bidra til en mer nyansert forståelse av asylsøkere som gruppe, og formidle hvordan det kan oppleves å vente i en lang periode på svar på en asylsøknad. Som

Wikan påpeker, vil vi i våre valg av informanter også bli valgt tilbake, eller valgt bort. Jeg fikk inntrykk av at disse kvinnene ønsket å dele sin historie, og de ønsket ikke kun å dele den med meg – de ønsket å bidra til at nordmenns oppfatning av asylsøkere skulle bli mer nyansert. De var alle opptatte av hvordan nordmenn så på asylsøkere som gruppe, og ved å delta i denne oppgaven, fikk de en sjanse til å formidle hvordan et liv som asylsøker kan erfares. Ved å delta i denne oppgaven ønsket de å påvirke nordmenns oppfatning av både dem selv og asylsøkere som gruppe. Wikan legger også vekt på at en bør velge sine informanter med omhu, og ikke kun la seg velge av dem. Denne fallgruven mener jeg at jeg unngikk, da det var flere grunner til at jeg valgte Zia, Selma og Neda som informanter. At de tre kvinnene kunne få noe ut av studien, og derfor ønsket å delta, ser jeg på som positivt. I likhet med Spradly (1980), mener jeg at alle etnografer har ansvar for å finne ut hva som kan regnes som "fair return" til informantene. Selv om dette vil variere fra en informant til den neste, må informantens behov for noe utbytte av prosjektet ikke ignoreres. All etnografisk forskning burde, til en viss grad, inkludere en dialog med informantene for å avdekke måter forskningen kan være nyttig for dem.

Samtidig delte Zia, Selma og Neda noen relevante egenskaper. De var alle ressurssterke kvinner som hadde lært seg det norske språket og satt seg godt inn i norsk kultur. Dette gjorde det lett for meg å kommunisere med dem. Videre hadde alle tre kvinnene små barn, og jeg hadde fra starten av et ønske om å fokusere på hvordan det føles som mor å se ens barn vokse opp i et asylmottak. Alle tre kvinnene hadde opplevd å være gravid og føde barn mens de levde som asylsøker, og dette var også noe som fanget min interesse. I kapittel 5 skal vi se nærmere på hvordan Zia, Selma og Neda opplever å leve på asylmottak som gravide og med barn.

En annen viktig grunn for at jeg valgte nettopp Zia, Selma og Neda som hovedinformanter, var deres ulike utfall i asylsøknadene. Zia hadde nettopp fått avslag på sin asylsøknad da jeg traff henne for første gang. Selma hadde fått godkjent opphold, men ventet på en kommune å bosette seg i, og Neda ventet fortsatt på svar på sin første omgjøringsanmodning. Jeg antok at å studere ulike utfall i asylsøknaden ville føre til god og bred data, og bidra til en større forståelse for ulike faser en asylsøker kan gå gjennom. Jeg vil se nærmere på de tre kvinnenes saksgang i kapittel 5.

Videre fant jeg flere interessante forskjeller mellom disse tre kvinnene – forskjeller som lå til grunn for mitt valg av dem som hovedinformanter. Som vi skal se i kapittel 3, kommer de fra tre forskjellige land, og flyktet av forskjellige grunner. Muligens ville deres fortid prege deres nåtid, og forme hvordan de opplevde å leve som asylsøker i Norge. Mens

Selma og Neda kom fra velstående hjem i hjemlandene, kom Zia fra en landsby nord i India hvor hun levde noe fattig. Muligens ville disse forskjellene føre til en ulik opplevelse og erfaring av å bo på asylmottak. Før jeg startet mitt feltarbeid, var min oppfatning at asylmottakene var kjent for kummerlige boforhold, og jeg syntes det ville være interessant å se nærmere på hvordan mennesker fra totalt ulike sosiale lag opplevde å bo i en lengre periode i disse boforholdene. Det skulle imidlertid etter hvert vise seg at boforholdene til informantene ikke var så like som jeg først hadde antatt. Mens Neda hele tiden har bodd sentralisert på mottaket, har Selma for det meste bodd desentralisert i en leilighet på Heimdal, en bydel i Trondheim kommune, og Zia har vært gjennom flere flytteprosesser hvor hun har bodd både sentralisert og desentralisert. I løpet av min studie ble det klart for meg at det var store forskjeller på å bo desentralisert og sentralisert på asylmottaket, noe jeg vil se nærmere på i kapittel 5.

I denne studien har jeg ikke vært ute etter å studere bredden, men heller hvordan en asyltilværelse kan oppleves. Jeg har forsøkt å få tak i det kvalitative og sensitive rundt asyltilværelsen til mine informanter. Gjennom gjentatte møter opplevde jeg at jeg etablerte en gjensidig tillit til Selma, Neda og Zia. Ved å tilbringe mye tid sammen med dem utviklet det seg et tillitsforhold mellom oss. Slik Wikan beskrev det, valgte Selma, Neda og Zia å tilbringe tid med meg, selv om de kunne valgt å la være. Fordi vi hadde god kjemi, og likte hverandre, har jeg fått innpass i deres liv på en måte jeg ikke ville fått dersom informantene ikke ønsket å invitere meg inn i deres liv. Dersom de ikke hadde ønsket å invitere meg på hjemmebesøk, hadde jeg for eksempel ikke fått innpass til å studere dem i deres hjemmesfære.

Kontakten med informantene

Det var ikke mulig for meg å bo på asylmottaket da jeg ikke kunne oppta en seng fra nåværende/tilkomne beboere, og jeg fikk heller ikke lov av ledelsen på asylmottaket til å gå rundt på dørene til beboerne og introdusere meg selv. Jeg hadde ingen tilgang til et kontor eller oppholdsrom på asylmottaket, og derfor hadde jeg heller ingen muligheter for å danne en hovedbase på asylmottaket. Ettersom jeg ikke kom i kontakt med noen asylsøkere direkte gjennom asylmottaket, benyttet jeg meg, som nevnt ovenfor, av en annen inngangsportal – Frelsesarmeen. Etter hvert begynte jeg å treffe Selma, Neda og Zia på ulike arenaer etter avtale. Etter å ha blitt kjent med flere asylsøkere har jeg imidlertid besøkt asylmottaket mange ganger gjennom feltarbeidet.

Slik jeg ser det er noe av det viktigste i forhold til metodevalg at en skreddersyr framgangsmåten for å passe omstendighetenes rammer. Det var ikke mulig for meg å slette de opplagte skillene mellom meg som norsk statsborger, og informantene, eller de andre beboerne på asylmottaket, som asylsøkere. Men som Geertz skrev i et essay om kulturforståelse: "Man trenger ikke å bli som en av dem for å forstå dem" (T. Hylland Eriksen & Arntsen Sørheim, 1994, s. 50). Skillene mellom meg som sosialantropologistudent og informantene var svært synlige, og jeg hadde ingen fast base på feltarbeidet. Ut ifra rammebetingelsene var det derfor mest naturlig og innbringende å hovedsakelig ta i bruk samtaler som metode, samtidig som jeg gjorde deltagende observasjon. Selv om mye av min data bygger på muntlige utsagn, fikk jeg også muligheten til å observere informantene i mitt samvær med dem. Alle de gode samtalene med informantene, og muligheten til å observere dem i ulike sosiale settinger, ga meg etter hvert god kunnskap om deres liv.

Jeg fikk, som nevnt, raskt en god kjemi med Selma, Neda og Zia og jeg likte alle tre svært godt. Dette gjorde at deres problematiske liv som asylsøkere, og deres primitive boforhold, gikk noe inn på meg. Jeg så at de led. Hvorvidt mine følelser påvirket mine funn, og tolkningen av disse, er vanskelig å si. Men når en studerer mennesker, og mennesker er metoderedskapet, er det vanskelig å ikke la kontakten med dem påvirke ens ståsted.

Etiske hensyn

Når en skal gjennomføre studier av mennesker i vanskelige livssituasjoner er det en del metodologiske utfordringer en som forsker må forholde seg til. I en studie av asylsøkere der de ventet på svaret sin søknad, var det nødvendig at jeg var klar over at asylsøkerne (ofte) befant seg i en politisk-, sosial- og/eller en psykologisk spesielt utsatt posisjon. Selma, Neda og Zia var opptatte av hvordan informasjonen de ga meg ville bli brukt. Spesielt Selma ønsket å være forsiktig med hvor mye detaljert og personlig informasjon som skulle brukes i oppgaven. Jeg måtte også være forberedt på at det for noen kunne være vanskelig å snakke om traumatiske problemer fra fortiden. Samtaler kunne aktivere vonde minner, samtidig som at det å snakke om sin problematiske situasjon som asylsøkere kunne være vanskelig da de ikke så noen løsning på situasjonen. På denne måten kunne samtaler muligens skape depresjoner. I så henseende måtte jeg ta noen etiske overveielser – særlig i forholdet mellom det å ta hensyn til sensitive spørsmål på den ene siden, og forskningsinteresser og behovet for tilstrekkelig kunnskap og forståelse for det kvalitative og sensitive ved asyltilværelsen på den andre siden. Løsningen på dette ble å stille åpne spørsmål rundt tema som åpenbart var

vanskelig for informantene, som for eksempel hvorfor svigerfamilien til Zia i India ikke ville ha henne lenger, hvem som er faren til Nedas barn, og om Selma og familien hennes tok i bruk falsk identitet under flukten. Disse eksemplene skal vi se nærmere på i kapittel 3. Selma, Neda og Zia ønsket imidlertid å dele deres historie med meg, og fortalte ofte om ting jeg ikke en gang hadde spurt om. Selma fortalte meg en gang at det var godt for henne å prate med meg om tingene som plaget henne. Jeg gjorde en avtale med informantene mine at dersom de fortalte meg noe de ikke ønsket skulle være med i oppgaven, skulle de gi uttrykk for dette, og jeg skulle la være å bruke informasjonen.

Noe av grunnen til at Selma etter hvert følte at det var godt å prate med meg, var antagelig at vi mot slutten av feltarbeidet var blitt veldig godt kjent med hverandre. Forholdet mellom meg selv og informantene hadde i mer eller mindre grad utviklet seg til å bli vennskapsrelasjoner. Jeg merket til tider at samtalene våre hovedsakelig hadde hatt et vennskapelig preg. At slike samtaler oppstod, ser jeg ikke på som noe negativt ettersom det bygget opp en sterkere tillit mellom meg selv og informantene. Denne type samtaler, med innlevelse på et personlig plan, kunne også gi meg god data jeg ellers ikke ville ha hatt tilgang til. Samtidig er jeg bevisst på at noe ble sagt fortrolig til meg som venn, og ikke var ment som informasjon til min studie. Derfor er det viktig å vurdere hva som eventuelt er nødvendig å ta med i oppgaven, og hva en kan utelate. Selv om informantene fra starten av var informert om min rolle, er det mulig at de i visse daglige situasjoner og samtaler likevel glemte dette.

Barna til Zia, Selma og Neda blir nevnt noen ganger i løpet av denne oppgaven. Jeg møtte alle barna deres flere ganger, observerte dem og lekte sammen med dem. Jeg førte også uformelle samtaler med dem, men jeg pratet aldri med dem om deres asylsøkersituasjon. Dette var et bevisst valg fra min side ettersom at jeg ikke visste hvordan barna ville reagere på spørsmål rundt deres usikre framtid, og et tema som kunne oppleves som sårt og vanskelig. Selv har jeg ingen formell kompetanse til å ta imot, og forholde meg til, barnas følelser og tanker rundt deres asyltilværelse, og dette var derfor ikke noe jeg ønsket å røre ved. Vi pratet derimot mye om deres fritidsinteresser og andre hverdagslige ting de var opptatte av. Utover dette fortalte foreldrene deres meg av og til om ting barna hadde sagt til dem, og på denne måten dannet jeg meg et visst inntrykk av hvordan barna opplevde tiden i asyltilværelsen.

Feltteknikker

Som jeg allerede har gitt et lite inntrykk av, tok jeg i bruk flere metoder for å samle inn data under feltarbeidet. Min datainnsamling bygger i stor grad på muntlige utsagn, men også på

deltagende observasjon. Ettersom jeg hele tiden har hatt et fokus på ventetiden, har det vært avgjørende å samle inn data om hvordan informantene har opplevd den lange tidsperioden. I denne sammenhengen har det vært nødvendig med tilgang til muntlige utsagn, for å få en beskrivelse av hvordan tiden deres har vært. Når det gjelder hvordan informantene håndterer den lange ventetiden, bygger datainnsamlingen både på muntlige utsagn og deltagende observasjon.

I starten av feltarbeidet hadde jeg noen uformelle intervjuer, eller samtaler, med hver av informantene, hvor vi møttes i Frelsesarmeens lokaler. Da stilte jeg dem flere spørsmål mens jeg satt med notatblokken min og noterte mens de pratet. Samtalene dreide seg i hovedsak om hvorfor, og hvordan, de flyktet fra hjemlandene, og hvordan de har opplevd deres tid som asylsøkere. På den måten ble jeg raskt kjent med dem, og lærte mye om deres historie. I likhet med Briggs (1986) mener jeg at intervjuet ikke nødvendigvis er en motsats til deltagende observasjon, men at intervjuet skaper en mulighet for deltagende observasjon, samtidig som at deltagende observasjon skaper en mulighet for intervjuet. Etter hvert som jeg tilbragte mer tid sammen med dem – både i Frelsesarmeens lokaler, hjemme hos dem, og hjemme hos meg selv – pratet vi mer om løst og fast i en uformell setting. På denne måten merket jeg hvordan de selv tok opp tema som de mente var viktige, og som de ønsket at jeg skulle skrive om. Ved hjemmebesøkene har jeg latt være å notere mens vi var sammen, men skrevet ned det vi pratet om med en gang jeg kom hjem, eller besøket hadde dratt. Alle notatene er skrevet med informantenes samtykke.

I følge Briggs, vil intervjuets rammer – den formelle eller uformelle setting – avgjøre hvor mye og hvor privat informasjon informanten er villig til å avdekke. Jeg oppdaget også at det etter hvert i de uformelle møtene kom fram detaljer som informantene ikke hadde fortalt om tidligere i de mer formelle samtalene. At informantene delte mer sensitiv informasjon etter hvert skyldes muligens også at vi mot slutten av studien var blitt godt kjent, og at informanten hadde bygget opp større tillit til meg.

Ved alle møtene med informantene i løpet av feltarbeidet gjorde jeg observasjoner: i starten observerte jeg blant annet hvordan de tok imot meg i Frelsesarmeens lokaler, hvordan de møtte meg, og hvordan de forholdt seg til hverandre og andre rundt seg. Etter hvert observerte jeg blant annet hvordan de tok imot meg i hjemmene sine, hvordan de hadde innredet hjemmene, hvordan de kledde seg, og hvordan de forholdt seg til sine naboer. All denne observasjonen utgjorde god data, og ga god informasjon om informantene.

I *Participant Observation* tar Spradly (1980) opp noen punkter en bør ta hensyn til som førstegangsetnograf. Ett av disse punktene er egen synlighet, og mulighet for å være

tilbakeholden når en vil, altså holde lav profil. På asylmottaket la beboerne merke til meg med én gang ettersom jeg var norsk, og i Frelsesarmeens lokaler la de som var medlemmer der merke til meg fordi jeg var ny. Dette gjorde det vanskelig for meg å trekke meg tilbake for å kunne observere. Det mest naturlige for meg var å presentere meg i de nye settingene, og starte en kommunikasjon med de menneskene som var der. Selv om det var vanskelig å kun observere i disse settingene, var det fullt mulig med deltagende observasjon. I de senere møtene i hjemmesfæren til Selma, Neda og Zia var det noe lettere å trekke seg tilbake og kun observere.

Et annet punkt Spradley mener en bør ta hensyn til som førstegangsetnograf, er hvor ofte det foregår aktiviteter i den sosiale situasjonen en ønsker å studere. Å være asylsøker er ikke noe en gjør innimellom, det er noe en er konstant helt til asylsøknaden er avsluttet. Når jeg skal studere hvordan det er å være asylsøker, kan en muligens si at det foregår aktivitet i den sosiale situasjonen konstant. Uansett hvor asylsøkerne befinner seg, om det er på asylmottaket eller andre plasser, er de hele tiden asylsøkere. Men selv om det foregikk konstant aktivitet i den sosiale situasjonen jeg ønsket å studere, var jeg avhengig av å få innpass. Etter å ha etablert kontakt med informantene mine, fikk jeg etter hvert et godt utgangspunkt for å lære mer om deres hverdag som asylsøkere, gjennom deltagende observasjon og samtaler.

I tillegg til deltagende observasjon og samtaler, har min metode bygget på datainnsamling fra media. I kapittel 4, "Asylsøker i Norge", gjør jeg blant annet rede for ulike statlige og kommunale lover og regler rundt asylsøkere, dagens politiske situasjon omkring asylsøkere, og informantenes politiske syn, for å sette studien inn i en større kontekst. I kapittel 5, "Asylsøkerprosess og livet på asylmottak" gjør jeg rede for informantenes saksgang og deres bosituasjon. I disse to kapitlene bygger mye av min datainnsamling på informasjon jeg har fått fra blant annet regjeringens hjemmesider, Utlendingsdirektoratets hjemmesider, og lignende. Tradisjonelt sett har sosialantropologien vært en studie av småskalasamfunn hvor informantene har vært antropologens eneste kilde til informasjon og kunnskap. I dag er situasjonen noe annerledes, og sosialantropologer gjør studier også i samfunn hvor det på forhånd finnes tilgjengelige kilder om feltet. I min studie av informantenes asyltilværelse fant jeg det naturlig å samle inn informasjon om feltet både gjennom informantene, og gjennom andre tilgjengelige kilder, som media.

Anonymisering

Av hensyn til informantenes sikkerhet og privatliv har jeg valgt å anonymisere dem i denne oppgaven ved å bruke pseudonymer. Sjansen for at informantene vil kunne bli gjenkjent, spesielt av mennesker som kjenner dem, er likevel til stede: informantene deler svært personlig informasjon, og det finnes ikke veldig mange asylsøkere i Trondheim fra India, Iran eller tidligere Sovjetunionen, så informasjonen som blir brukt i denne oppgaven kan muligens kobles til informantene. Dette var imidlertid en sjanse informantene var klar over og tillot. For å minske sjansen for gjenkjennelse har jeg valgt å ikke bruke noen bilder av informantene i oppgaven, med unntak av forsidebildet. Bildet som er brukt på forsiden av oppgaven viser de to guttene til Zia som feirer 17. mai i Norge, omtrent to måneder før de reiste tilbake til India. Zia har godkjent at bildet blir brukt i denne oppgaven.

Språklige utfordringer

Jeg vil i løpet av oppgaven sitere informantene. Selv om både Zia, Selma og Neda hadde lært seg norsk og gjorde seg godt forstått, var ikke språket deres helt flytende, og ordbruken deres var begrenset. Jeg har derfor valgt å "pynte" på ordbruken deres i sitatene, slik at meningen bak sitatene ikke skal bli forenklet, og slik at deres opprinnelige mening – slik jeg tolket den – skal komme klart til uttrykk. På den andre siden vil mine oversettinger av informantenes utsagn være preget av min habitus. Emerson m.fl. (1995) mener historier som blir fortalt til etnografen skal bli gjengitt ordrett siden disse gir verdifull innsikt i informantenes forståelse og syn på verden. Samtidig kan språket si noe om informantens egenskaper, sosiale status og identitet. Til tross for dette, mener jeg det er mest hensiktsmessig i denne studien å skildre informantenes *mening* med deres utsagn, slik jeg tolket den.

Oppsummering og refleksjon

Dette kapittelet har vist hvordan jeg gikk fram i mitt møte med hovedinformantene, og hvordan selve gjennomføringen av feltarbeidet fremstod metodisk sett. Jeg har beskrevet at jeg på grunn av rammebetingelsene fant det nødvendig å ta i bruk datainnsamling i form av samtaler og uformelle intervjuer, i tillegg til deltagende observasjon. Jeg har også hatt fokus på noen etiske hensyn jeg måtte ta, som utfordringer rundt asylsøkernes problematiske situasjon. Jeg har gjort rede for noen utfordringer ved å gjøre feltarbeid på "hjemmebane", som potensielle kulturelle likheter og metodiske utfordringer, og gjort rede for noen

metodologiske utfordringer som møtte meg underveis i feltarbeidet, som språklige utfordringer og anonymisering.

Jeg har vært inne på at det var vanskelig og bli kjent med asylsøkere og å få innpass i feltarbeidet. Selma, Neda og Zia ønsket å dele sin historie med meg. Dette var også noe av grunnen til at jeg valgte dem som mine hovedinformanter. Noen av de andre asylsøkerne jeg møtte i løpet av feltarbeidet var ikke interessert i å opprette en kontakt med meg. Andre asylsøkere igjen, fikk jeg aldri møte. Selv om jeg inviterte alle mødrene som var tilknyttet asylmottaket til et uformelt informasjonsmøte rundt oppgaven min var det liten respons, og kun én kvinne møtte opp. Flere asylsøkere var passive og holdt seg stort sett for seg selv i leilighetene sine, og ut ifra mine observasjoner gjaldt dette muligens først og fremst kvinnelige asylsøkere. Hovedinformantene mine var derimot sosiale kvinner som ønsket en aktiv hverdag. Min studie bygger i hovedsak på data jeg har fått fra Selma, Neda og Zia, og jeg har i dette kapittelet vist at dette var tre kvinner med interessante og relevante likheter og forskjeller, noe som gjorde dem representative i forhold til min studie. Jeg har fått innpass til kvinnenes hjemmesfærer samtidig som at jeg har møtt dem på andre arenaer. Ved å hovedsakelig fokusere på tre informanter fikk jeg mulighet til å tilbringe mye tid sammen med hver og én av dem i ulike sosiale settinger, slik at vi ble godt kjent og jeg fikk samlet inn god kvalitativ data. Med andre ord har jeg gjennom gjentatte møter med Selma, Neda og Zia fått tilgang til kvalitativ og sensitiv informasjon, noe jeg håper denne oppgaven vil vise.

Informantenes usikre tilværelse, er et trekk de deler med de fleste asylsøkere. Informantene har alle opplevd en usikker og dramatisk fortid i hjemlandet, og vært gjennom en usikker og dramatisk flukt. Deres liv er nå preget av venting og en usikker framtid. Turner (1964) beskriver liminalfaser som faser som er preget av forbigående lidelser, prøvelser, og forsakelser hos de involverte. At asyltilværelsen bærer preg av usikkerhet, er dermed helt i tråd med Turners beskrivelser av liminalfasen. Jeg vil se nærmere på hvorvidt asyltilværelsen kan sammenlignes med en liminalfase i kapittel 6. I neste kapittel vil jeg gjøre rede for informantenes usikre fortid, og hvorfor, og hvordan, de flyktet til Norge.

Kapittel 3: Et liv i usikkerhet

Felles for Neda, Zia og Selma er at de har flyktet fra hjemlandene sine og levd som asylsøkere i flere år. De har levd store deler av livene sine i usikkerhet. I dette kapittelet ser vi at Neda, Zia og Selma flyktet fra en usikker og dramatisk situasjon i hjemlandet med et mål om en bedre framtid for seg selv og sin familie. Bakgrunnene deres er ulike, og det er forskjellige grunner til at de flyktet, men felles var elementet av det usikre. I dette kapittelet gjør jeg rede for informantenes usikre og dramatiske fortid, og hva som førte til at de flyktet fra hjemlandene deres.

Jeg begynner med å skildre flukten, og hvorfor de endte opp i Norge. Flukten deres var svært vanskelig. Neda var redd under hele reisen, og skjelver fortsatt når hun forteller om hvordan hun og kjæresten kom til landet. Zia ble først sendt til Italia for å bo hos søsteren til sin ektemann sammen med deres første sønn, hvor hun plutselig en natt ble kastet ut av leiligheten hun bodde i, og stod på bar bakke uten å vite hva hun skulle ta seg til. Selma og hennes familie måtte flykte med tog, og krysse flere landegrenser før de kom frem.

Etter å ha gjort rede for hvorfor, og hvordan, de tre kvinnene flyktet fra hjemlandene, drøfter jeg noen sentrale likheter og forskjeller i deres bakgrunn, med fokus på deres forventninger om en asyltilværelse i Norge. Som vi skal se videre i denne oppgaven, lever informantene på mange måter i en usikker situasjon også som asylsøkere. Først og fremst er det knyttet stor usikkerhet til deres asylsøknad: hverken Neda, Zia eller Selma, eller andre asylsøkere, kan kontrollere når svaret på asylsøknaden vil komme, og hva utfallet vil bli – de lever stadig "på vent".

Asylsøkere gjennomgår en overgang fra deres liv i hjemlandene, til et liv som asylsøkere i et nytt land. Turner (1964) baserer seg på van Genneps teorier, og beskriver overgangsriter som noe som forekommer i forbindelse med overganger mellom livsfaser, men også mellom andre tilstander i et menneskes liv. Van Genneps (1909) tese var at alle ritualer som innebærer en overgang fra et nivå til et annet har en tredelt struktur der individet gjennomgår tre faser: seperasjon, liminalitet, og inkorporasjon. I dette kapittelet diskuterer jeg om informantene gjennomgår et overgangsrite ved å, blant annet, se på informantenes seperasjon fra hjemlandene – flukten.

Neda

Vi befinner oss i Frelsesarmeens lokaler hvor jeg treffer Neda for første gang, en ung kvinne i slutten av tjueårene fra Iran. Det første som slår meg er at hun virker veldig "verdensvant". Hun kaster på det lange sorte håret sitt, og ser meg rett inn i øynene mens hun smilende rekker fram en hilsende hånd. Hun spør om jeg vil ha en kopp kaffe, og viser meg hvordan kaffemaskinen fungerer. Med en kaffekopp i hånden viser hun meg vei inn til den innerste delen av oppholdsrommet før hun trekker for en skyvevegg. "*Sånn, det er kanskje greit å prate litt privat*" sier hun, før hun setter seg godt til rette. Neda er tydelig godt kjent i disse lokalene, og virker behagelig avslappet.

I mine tidligere intervjuer hadde mange av kvinnene jeg møtte virket mer eller mindre nervøse og spente på hva slags spørsmål jeg ville stille dem. Neda, derimot, ser ikke ut til å være det minste nervøs. Hun kikker interessert på meg, og ber meg fortelle om oppgaven min. Jeg forteller henne om hvordan jeg ønsker å rette fokus mot asylsøkernes levekår, og bidra til en mer nyansert forståelse av asylsøkere. Neda nikker med hodet mens jeg prater, før hun sier: "*Det er viktig at nordmenn forstår at ikke alle asylsøkere er like… Jeg vil gjerne hjelpe deg så godt jeg kan – hvor skal vi begynne?*" Jeg foreslår at vi kan begynne med begynnelsen: "*Hvorfor flyktet du fra Iran?*"

> *Det hele begynte med en forelskelse.* [Neda smiler.] *Jeg har en bachelorgrad i IT og hadde en god jobb hjemme i Iran. Jeg var sjef for flere ansatte, blant annet for mannen som etter hvert skulle bli min kjæreste. Vi hadde egentlig ikke så mye med hverandre å gjøre i jobbsammenheng, og han hadde ikke vist meg noen særlig interesse. Men så en dag fikk jeg problemer med bilen da jeg var på vei hjem. Han stoppet opp og hjalp meg, og kjørte meg hjem. Fra den dagen av fikk vi mer og mer kontakt med hverandre. Vi begynte å treffe hverandre utenfor jobb, hos venner og på kjøpesentre. Vi gikk på shopping sammen, og spiste sammen på café. Etter en stund forstod vi begge to at det var kjærlighet.* [Neda tenker seg om i noen sekunder, før hun fortsetter.]
>
> *Vi kunne ikke treffe hverandre hjemme, for jeg bodde sammen med mine foreldre og min søster. Familien min er muslimer, og er sterkt religiøse. Faren min ville aldri godtatt at jeg hadde en kjæreste, så det hele måtte holdes hemmelig. Jeg fortalte det kun til søsteren min. Hun ble først veldig sint på meg, og rådet meg til å*

avslutte forholdet med det samme. Hun var bekymret for hva som ville skje dersom noen avslørte oss. Men jeg kunne ikke avslutte forholdet. Det kjentes så godt!

En dag jeg ble kjørt hjem av kjæresten min, kom far ut på gata og skjelte kjæresten min ut. Han ble også fryktelig sint på meg. Han hadde forstått at vi hadde et forhold til hverandre. Jeg låste meg inne på rommet mitt i flere dager. [Neda tar en liten pause.] *Så en dag skjedde det som skulle ødelegge alt. Faren min hadde funnet en mann han ønsket at jeg skulle gifte meg med. Dette var sønnen til en av fars beste venner. Jeg visste godt at fars venn slo sin kone, og jeg ble redd for at hans sønn ville ta etter ham, og behandle sin kommende kone like dårlig. Jeg kunne ikke gifte meg med ham! Jeg protesterte flere ganger, men til ingen nytte. Jeg ble til slutt nødt til å gifte meg med ham. Jeg elsket fremdeles kjæresten min, og var så ulykkelig.*

Selv om vi giftet oss, flyttet vi ikke sammen med det første, og jeg fortsatte å treffe kjæresten min. Jeg sov aldri sammen med min ektemann, og vi hadde aldri sex. Etter en stund ble jeg gravid sammen med kjæresten min. Jeg ble så fortvilet, og ante ikke hva jeg skulle gjøre! I Iran finnes det strenge straffer for utroskap, og jeg ble utrolig redd for hva som ville skje med meg og barnet, og ikke minst kjæresten min! Jeg fortalte om graviditeten til søsteren min, og hun anbefalte meg å ta abort. Men jeg spurte meg selv: løser det egentlig mine problemer? Jeg måtte ha flyttet inn hos ektemannen min og levd sammen med en mann jeg ikke ville ha. Jeg fortalte om problemene mine til en god venninne. Hun rådet meg til å reise bort og starte et nytt liv i et annet land. Vi hadde begge hørt at kvinner har gode rettigheter i Norge.

[Neda sukker, før hun fortsetter å fortelle.] *Jeg husker godt en bestemt natt hvor jeg lå våken og tenkte over livet mitt. Jeg tenkte da at jeg har to valg: jeg kan velge å flykte, og føde barnet mitt i et annet land, eller jeg kan bli her og leve sammen med en mann jeg hater. Jeg ville heller dø enn å ta abort og leve sammen med min ektemann. Jeg kom derfor fram til at jeg ikke hadde noe annet valg enn å flykte.*

Da jeg hadde bestemt meg for å flykte, ble jeg først veldig trist. Det var ingen enkel beslutning, for jeg visste at det ville bli vanskelig. Ikke minst måtte jeg reise fra moren og søsteren min, og faren til barnet mitt. Kjæresten min kom fra en god familie og ville fått en god framtid i Iran. Jeg gruet meg så til å fortelle ham om planene mine, for jeg trodde ikke han ville reise sammen med meg. Men da jeg fortalte ham at jeg skulle flykte, sa han at han ville bli med meg! Han sa at han ikke kunne leve uten meg!

Neda smiler mens hun forteller den siste delen av historien. Hun sukker og tar begge hendene til brystet sitt. "*Han elsker meg!*" Neda flyktet for å kunne føde sitt barn og leve sammen med mannen hun elsker. I dag lever hun og kjæresten sammen med sin datter på asylmottaket i utkanten av Trondheim. Hun forteller at veien dit ikke var lett:

> *For det første ble reisen vår veldig dyr. Dersom jeg ikke hadde hatt en god jobb, og tjent egne penger, hadde alt blitt enda vanskeligere. Vi brukte omtrent 80.000 kroner til sammen, på billetter og nødvendige dokumenter. Først dro vi med buss fra Iran til Tyrkia. Vi turte ikke dra til den nærmeste flyplassen i Iran, for der hadde det vært en sjanse for at jeg kunne blitt arrestert. Jeg hadde heller ikke passet mitt, for det er det faren min som besitter. Selvfølgelig måtte flukten holdes hemmelig, så det var ingen måte jeg kunne få tak i dokumentene mine på. Dersom jeg hadde stjålet med meg passet mitt, ville foreldrene mine skjønt hva som var i ferd med å skje. I Tyrkia betalte vi en dame for falske dokumenter og falske pass, og derfra reiste vi direkte til Gardermoen.* [Neda tar en pause før hun fortsetter.]
>
> *Jeg var redd under hele reisen. Jeg har glemt deler av flukten, og jeg tror det er fordi jeg var så redd. Det gjorde meg syk.* [Det går en skjelving gjennom kroppen hennes.] *Jeg blir nervøs når vi sitter og prater om det. Det er vanskelig å tenke tilbake på. Jeg hadde ikke klart å gjøre det om igjen.* [Neda tar en ny pause.]
>
> *Damen vi kjøpte passene av anbefalte oss å ikke se inn i de nye passene våre. Hun sa at det ville gjøre politiet mistenksomme. Det ville sett unaturlig ut om vi var for interesserte i våre egne pass. Da vi gikk gjennom passkontrollen visste vi ikke engang hva som stod inne i passene våre! Vi reiste sammen med to andre menn, dette var kollegaer av damen vi kjøpte passene av. Jeg reiste sammen med den ene, og kjæresten min reiste sammen med den andre. Vi kom oss greit gjennom passkontrollen, begge to. På andre siden av kontrollen møtte vi hverandre igjen, og tok farvel med reisefølget vårt. De to mennene tok passene våre med seg.* [Neda tenker seg om.] *Jeg vet ikke hva de gjorde med passene våre etterpå – kanskje solgte de dem videre til noen andre…*
>
> *Da vi stod på Gardermoen innså vi at vi ikke ante hva vi skulle gjøre videre. Vi kunne ikke norsk, og visste ikke hvor vi skulle gjøre av oss. Jeg har en kusine som bor i Norge. Hun er gift med en mann som opprinnelig er fra Iran, men som har bodd i Norge i mange år. Nå bor de sammen med sine to barn i Oslo. Jeg ville egentlig ikke kontakte dem, for jeg visste ikke hvordan de ville reagere. Tenk om de ringte hjem til*

foreldrene mine og fortalte dem hvor vi var? [Neda ser på meg.] *Mens vi enda var på Gardermoen vurderte vi dette fram og tilbake, men kom etter hvert fram til at det var verdt å ta denne sjansen. Jeg hadde memorert telefonnummeret til kusinen min før jeg reiste hjemmefra. Heldigvis tok hun telefonen med det samme. Hun er medisinstudent, og var på sykehuset da jeg ringte. Gjett om hun ble overrasket da jeg fortalte henne hvor vi var! Én time senere var hun hos oss på flyplassen. Først ble hun veldig sint – både på meg og på kjæresten min. Hun mente vi hadde gjort en stor feil. Men hun tok oss med hjem, og ga oss mat og husly. Jeg var veldig syk på det tidspunktet, så vi bestemte oss for å vente en uke før vi tok kontakt med politiet i Oslo.*

[Jeg spør hvordan det går med deres asylsøknad, og om Neda og kjæresten har søkt om asyl med deres rette identitet.] *Vi søkte asyl i Norge med våre ekte navn, og har oppgitt vår sanne historie. Men vi har ingen dokumenter som kan fortelle hvem vi er, og jeg kan heller ikke få tak i dem. Dersom jeg kontakter ambassaden, vil jeg få problemer på grunn av min politiske bakgrunn. Jeg ser ingen muligheter for å få tak i dokumentene mine. Dersom man søker om asyl med falsk identitet finner UDI*[3] *ut av det, og da kommer man aldri til å få opphold i Norge. Vi fikk raskt avslag på vår første søknad, fordi vi manglet dokumenter. Vi fikk en frist på seks måneder for å anskaffe dokumenter, slik at de kunne revurdere saken. Problemet er at vi ikke klarer å skaffe dokumentene, og nå er de seks månedene snart forbi. Men vi har likevel håp. De må forstå at det er umulig for oss å få tak i dokumentene våre. Vi har sendt inn en omgjøringsanmodning til UNE*[4]*, men nå har vi ventet i snart tre år på svar fra dem.*

En dag jeg var på besøk hjemme hos Neda mot slutten av feltarbeidet, omtrent fire måneder senere, pratet vi igjen om hennes fortid i Iran, og hennes forhold til kjæresten. I løpet av mitt feltarbeid ble det tydelig for meg hvor høyt Neda og kjæresten elsket hverandre, og hvor mye de begge hadde ofret for å kunne leve sammen. På dette tidspunktet var Neda og jeg blitt godt kjent med hverandre. Jeg sa spøkefullt til henne at livet hennes kunne vært en romantisk film. Da lo hun godt, før hun svarte at: "*hvis livet mitt var en film, hadde jeg vært veldig rik nå!*"

[3] UDI er en forkortelse for Utlendingsdirektoratet. UDI behandler blant annet asylsøknader. Dersom en asylsøker får avslag på sin første asylsøknad hos UDI, kan han eller hun sende inn en omgjøringsanmodning til UNE, som da fungerer som et klageorgan.

[4] UNE er en forkortelse for Utlendingsnemnda, og er et politisk uavhengig forvaltningsorgan under Justis- og beredskapsdepartementet. Utlendingsnemnda (UNE) behandler alle typer saker etter utlendingsloven, deriblant asylsøknader.

Zia

Sanglederen, en norsk kvinnelig ansatt i Frelsesarmeen, leder gruppen med mødre og barn på en vant og uformell måte. Latteren sitter løst blant deltakerne i det lille rommet. Noen av barna er mer ivrige enn andre, og dette gjelder blant annet de to guttene til Zia. De kan alle sangene, og synger stødig med. Det er tydelig at de har vært her mange ganger. Zia, en kvinne i slutten av tjueårene fra India, smiler og rister litt unnskyldende på hodet når energien til guttene er på sitt høyeste. Stemningen er god og varm, og dette er tilsynelatende et trygt og fint sted å være for den lille familien fra India.

Etter sangmøtet blir det servert kveldsmat i oppholdsrommet. Barna kaster i seg et par brødskiver før de finner tilbake til hverandre og lekene. Jeg sitter ved siden av Zia. Dette er første gangen vi treffer hverandre, og hun slår meg straks som en trygg og sindig person. Livshistorien hennes er imidlertid det stikk motsatte – den bærer preg av usikkerhet – hvor livet hennes flere ganger totalt har skiftet retning. En dag jeg møter henne på tomannshånd i Frelsesarmeens lokaler, forteller hun meg om bakgrunnen sin, og hvorfor hun flyktet. Personligheten hennes preger fortellerstilen hennes; hun er hele tiden rolig, og prater jevnt og sikkert. Blikket hennes veksler mellom øynene mine og bordplaten mellom oss når hun forteller sin historie:

> *Jeg giftet meg med en mann i India som kom fra nabolandsbyen min. I starten virket han som en hyggelig mann, en som jeg kunne trives med. Men etter en stund ville han ikke ha meg lenger – jeg vet ikke hvorfor… Jeg var gravid med vår første sønn da alt endret seg dramatisk. Jeg ble behandlet dårlig av mannen min i hjemmet. Jeg kunne ikke flytte tilbake til foreldrene mine, for da ville både jeg og foreldrene mine blitt sett veldig ned på. Svigerfamilien min hatet meg, og ville ikke ha noe med meg å gjøre. Etter et par år ble jeg gravid med vår andre sønn. Da sa mannen min at jeg skulle flytte til Italia og bo sammen med hans søster og hennes mann.* [Jeg spør Zia om hun selv ønsket å flytte til Italia, og om det var et alternativ for henne å skille seg.] *Ettersom jeg hadde det så vondt hjemme, gikk jeg med på dette, og reiste frivillig til Italia i håp om at situasjonen ville bedre seg. Det var aldri et alternativ å skille seg: der jeg kommer fra er dette helt uakseptabelt – jeg ville ikke fått noen jobb, og ville ikke klart å ta vare på de to guttene mine. Dessuten kan det være farlig å leve som skilt kvinne i India. Jeg har hørt om flere skilte kvinner som har tatt livene sine som følge av hvordan de blir behandlet av andre. Voldtekter og annen vold er veldig utbredt.*

[Zia sukker og ser alvorlig på meg. Jeg nikker for å vise at jeg har forstått problematikken, før jeg spør henne om hvordan det var å bo i Italia.]

Livet i Italia ble ikke som jeg hadde forventet. Selv om jeg hadde håpet på at situasjonen ville bedre seg, hadde jeg ikke helt våget å tro det. Likevel ble det verre enn jeg kunne forestilt meg. Svogeren min solgte åpenlyst narkotika fra leiligheten vi bodde i. Folk kom inn i leiligheten til alle døgnets tider for å kjøpe dop. Dette var ikke mennesker jeg ønsket at skulle være i kontakt med sønnen min. Svigerinnen og svogeren min hadde ingen barn, og det var godt, for hjemmet deres var ikke noen god plass for barn å være. Selv kranglet de høylytt med hverandre. Jeg bad flere ganger mannen min om å få komme tilbake, eller å få dra til en ny plass å bo. Men jeg fikk ikke lov. Han sa at dersom jeg stakk av, ville han finne meg og ta barna. Jeg turte ikke gjøre noe med situasjonen, i frykt for å miste barna mine. [Zia sukker igjen.]

[Jeg spør Zia hva som skjedde videre.] *Etter noen måneder kom det plutselig et nytt vendepunkt i livene våre. Svogeren og svigerinnen min hadde en stygg krangel hvor de stod og ropte og skrek til hverandre. Det var midt på natten, og sønnen min og jeg satt begge våkne og hørte på. Plutselig vendte svogeren min seg mot meg, og skrek at vi måtte komme oss ut! Jeg skjønte først ingenting. Etter en stund forstod jeg at vi ikke kunne bo der lenger. Vi ble kastet ut på gata midt på natten. Sønnen min var omtrent to år på det tidspunktet, og selv var jeg synlig gravid. Vi samlet raskt sammen de få sakene våre, og dro fortumlet fra leiligheten som hadde vært hjemmet vårt den siste tiden.* [Zia tar en pause.]

På den mørke gata stod jeg stille en liten stund for å tenke meg om. Jeg visste ikke hva jeg skulle gjøre. Dersom jeg ringte mannen min, ville han bli inderlig sint på meg for å ha blitt kastet ut. På instinkt valgte jeg å oppsøke et eldre indisk par jeg hadde hilst på i butikken et par ganger. Jeg hadde flere ganger sett dem gå inn i en leilighet i nærheten. Heldigvis var de hjemme, og de tok oss inn til seg. Fortvilet fortalte jeg dem om situasjonen jeg var i. Dersom mannen min hadde funnet meg, er jeg redd for hva han ville vært i stand til å gjøre mot meg. Jeg kunne ikke reise tilbake til foreldrene mine, for der ville mannen min ha oppdaget meg etter kort tid. [Zia ser på meg.] *Det indiske paret anbefalte meg å flykte til Norge. De hjalp meg økonomisk slik at jeg kunne kjøpe flybilletter og falsk ID. De neste par dagene holdt jeg meg skjult inne i leiligheten deres, før det var tid for å reise. Det indiske passet mitt brant jeg før jeg reiste fra Italia. Jeg var redd for å bli oppdaget, og redd for å legge igjen spor.*

[Jeg spør Zia hvordan reisen til Norge gikk.] *Vi reiste direkte fra Italia til Norge. Reisen gikk overraskende fint, selv om jeg var veldig nervøs hele veien. Sønnen min klarte seg heldigvis også fint. Han skjønte nok ikke hva som var i ferd med å skje.* [Jeg spør Zia om hun har søkt om asyl med sin rette identitet.] *I Norge søkte jeg om asyl med riktig identitet og opplysninger. UDI kjenner til min virkelige historie. Dersom man oppgir falsk forklaring, og blir avslørt, blir man sendt rett tilbake til hjemlandet. Derfor var det aldri et alternativ for meg å lyve.* [Jeg spør om hun har hatt noe kontakt med familien sin i India etter at hun flyktet.] *Jeg har ikke hatt noe kontakt med familien min etter at vi kom til Norge i 2010. Av og til har jeg lyst til å kontakte søsteren min for å fortelle at jeg har to friske gutter nå, og at vi har det bra. Jeg lurer også fælt på hvordan det går med familien min i India. Foreldrene mine begynner å bli gamle nå, og jeg lurer på hvordan de har det. Men jeg vet at dersom jeg kontakter søsteren min, vil hun få store problemer dersom noen finner ut av det. Det er vanskelig, men jeg har ikke noe valg.*

Zia har fått avslag på asylsøknaden sin. Noe av det første hun gjorde da asylsøknaden hennes ble avsluttet, var å ta kontakt med søsteren sin. I løpet av tiden hun har vært i landet hørte hun aldri fra mannen sin, eller familien sin. Hun antok at de ikke visste hvor hun befant seg. Selv om hun og guttene ikke fikk innvilget opphold, har hun aldri angret på at hun søkte om asyl her i landet. Hun er sikker på at de fire årene de har hatt i Norge har vært bedre enn det ville ha vært dersom hun reiste tilbake til India med det samme.

I dag, mai 2015, har Zia vært i India i snart et år. Hun reiste med assistert retur[5] tilbake til India sommeren 2014. Etter at hun ble returnert, har jeg kunnet holde kontakten med henne over internett. Forandringen for Zia og guttene ble svært stor da de reiste tilbake til India. Zias yngste sønn ble født i Norge, og hadde aldri vært utenfor landegrensene tidligere. Hennes eldste sønn har levd flere år i Norge enn i India. Begge guttene prater norsk og er vant med norske omstendigheter. Å returnere til India ble uten tvil en stor omveltning for dem, og et stort uromoment.

Zia har fått lov til å flytte tilbake til foreldrene sine sammen med guttene. Faren hennes har sagt at han vil hjelpe henne så godt han kan fram til han dør. Men når det skjer, må hun klare seg selv. Zia har også en bror, men han ønsker ikke å hjelpe henne. Mannen hennes har tatt kontakt med dem et par ganger, og svigerfamilien har vært på døren deres. Heldigvis

[5] Ved å søke om assistert retur kan den avviste asylsøkeren få dekket sine reiseutgifter knyttet til returen, motta noe økonomisk støtte, og få noe hjelp den første tiden tilbake i hjemlandet.

har faren hennes vært hjemme alle gangene, så det har ikke hendt dem noe, men Zia frykter hva som vil skje den dagen faren hennes dør, og ikke lenger kan beskytte dem. Zia frykter også at mannen hennes vil dukke opp en dag hun er alene sammen med guttene. Da vet hun ikke hva som kan skje, og hun frykter at mannen vil ta fra henne barna. Zia er bekymret for framtiden i India, og håper å komme tilbake til Norge så snart som mulig. Planen hennes da hun returnerte til India i 2014 var å forsøke å komme tilbake til Norge på studentvisum året etter. Men en måned etter at Zia returnerte, mottok hun et brev fra UDI hvor hun fikk beskjed om at hun ikke har lov til å reise tilbake til Norge i løpet av de fem neste årene. Zias håp om å komme tilbake i løpet av 2015 ble dermed knust, og hun går derfor en usikker framtid i møte i India.

Selma

Selma, en kvinne midt i trettiårene fra tidligere Sovjetunionen, bor i Trondheim sammen med sin mann og deres tre barn. Selma, Zia og Neda er alle gode venninner som treffer hverandre jevnlig, både i Frelsesarmeens lokaler og privat. Zia er også med første gangen jeg møter Selma i Frelsesarmeens lokaler. Selma virker ganske sjenert i starten: det tar en stund før hun ser meg i øynene, og hun lar for det meste Zia snakke. Men etter at vi har satt oss til rette rundt et bord, løsner imidlertid praten. Da jeg begynner å stille henne spørsmål om asylsituasjonen hennes, prater hun så mye og så fort at jeg nesten har problemer med å få med meg alt. Det er tydelig at hun ønsker å formidle sin historie. Zia sitter ved siden av og kommer med innspill til hva Selma burde fortelle meg. Hun følger nøye med, og det blir klart for meg hvor gode venner disse to kvinnene er, og hvor mye av deres historie de har delt med hverandre. Det finnes åpenbart en stor tillit mellom de to kvinnene, og en gjensidig forståelse og respekt for hverandres liv.

Selma ønsker ikke at jeg skal skrive akkurat hvor hun kommer fra. Hun er redd for å bli gjenkjent, og at det skal få negative konsekvenser for henne. Men hun sier jeg kan skrive at hun kommer fra tidligere Sovjetunionen. Nesten helt uten stopp forteller hun meg om familiens historie:

> *Vi søkte først om asyl i England. Mannen min reiste først over alene, mens vi kom etter et år senere. Han bodde der i tre-, og vi i to år. Vi flyktet til England på grunn av den politiske situasjonen i hjemlandet vårt. Selv om situasjonen i hjemlandet ikke forbedret seg mens vi var i England, fikk vi ikke opphold, og måtte reise tilbake. Da vi*

kom tilbake til hjemlandet, fikk mannen min problemer da han skulle få passet sitt tilbake. Vi hadde hørt om flere som ble arrestert da de dro for å hente passene sine etter å ha søkt om asyl i utlandet, så vi valgte å sende en advokat for å hente det. Men advokaten vår fikk bare beskjed om at mannen min måtte komme og hente passet sitt selv. Vi turte ikke ta sjansen på at mannen min skulle bli arrestert, så vi fikk aldri passet tilbake. [Selma tar en kort pause.]

Noen år senere dro vi til Norge for å søke om asyl her. Heldigvis blir vi ikke regnet for å være Dublin-søkere. Norge kontaktet England da vi først søkte om asyl her, men saken vår i England var avsluttet før vi kom hit. Dermed kunne vi søke om asyl her på vanlig måte.

Vi flyktet for andre gang på det samme grunnlaget som den første gangen – den politiske situasjonen i hjemlandet gjorde at vi ikke kunne bo der lengre. Min mann var svært politisk aktiv i hjemlandet. Vi mottok flere trusler, og mannen min fikk problemer i hver jobb han hadde på grunn av sin politiske aktivitet. Han mistet alle jobbene han hadde på grunn av det. Det var ikke mulig for oss å leve normale liv i hjemlandet vårt. Jeg var usikker, redd og engstelig for hva som kunne skje med familien min dersom vi ble værende. [Selma trekker pusten.]

Mannen min hadde ikke passet sitt lengre, så det ville bli vanskeligere å flykte denne gangen enn da vi dro til England. Vår eldste sønn er også alvorlig syk, og har store vanskeligheter med å fly. Dessuten ville mannen min blitt plukket opp og arrestert på flyplassen på grunn av det politiske partiet han tilhører. Dermed ble det en lang og vanskelig reise for oss. Vi dro først fra hjemlandet vårt til Russland med tog. Det eneste problemet med å komme seg til Russland var at det var en lang togtur, noe som slet på sønnen vår. I Russland måtte vi ta hånd om vårt andre problem, nemlig å skaffe nødvendige papirer for den videre reisen. Vi betalte noen for å ordne med dokumenter til oss. [Jeg spør om de kjøpte falske dokumenter. Selma svarer noe unnvikende at det var noen andre som tok seg av den delen, før hun fortsetter sin historie.] *Vi skulle reise videre fra Russland til Finland med skip. Selv kjøpte vi bare billetter på vanlig måte, og gikk om bord i skipet som vanlig reisende. Fra Finland dro vi videre til Sverige med båt. Vel fremme i Sverige kom en vi kjente og møtte oss, og kjørte oss med bil til Oslo. Vi kjørte rett over grensen uten å bli stoppet. Hjertet mitt banket i kroppen hver gang vi krysset en landegrense!* [Selma tar en kort pause og sukker.] *Kjøreturen ble nok en lang tur for sønnen vår. Vi brukte mange dager på reisen vår, og han ble veldig dårlig av det. Likevel var dette den beste måten for han å*

reise på. Da vi senere fløy fra Oslo til Trondheim ble han veldig dårlig og måtte dra rett til sykehuset da vi landet.

[Jeg spør hvordan det går med asylsøknaden deres.] *Norge tar ikke imot asylsøkere på politisk grunnlag fra hjemlandet vårt for tiden. Dermed fikk vi først avslag på søknaden vår, og endelig avslag et par år senere. Men etter å ha gjort forskjellige undersøkelser, og vært i kontakt med sykehuset her, søkte vi på nytt om asyl på humanitært grunnlag. Etter fem år fikk vi endelig godkjent opphold i Norge!* [Selma smiler, før hun fort blir alvorlig igjen.] *Men det var en kamp å komme dit.*

I starten av oppholdet i Trondheim bodde Selma og familien lokalisert på asylmottaket på Sandmoen. Heldigvis skjønte ledelsen på mottaket ganske raskt at familien ikke kunne bli boende der. Sønnen deres som er syk sitter i rullestol, og er avhengig av å bo i et hjem som er tilrettelagt for dette. Derfor fikk familien etter relativt kort tid flytte inn i et rekkehus på Heimdal, hvor mottaket leier en leilighet i første etasje. Lokalisert på mottaket måtte Selma og mannen hennes løfte sønnen i rullestol fra rom til rom, noe som var uutholdelig slitsomt og helseskadelig. De bodde heller ikke i første etasje, så hver gang sønnen skulle ut, måtte de løfte ham opp og ned flere trappetrinn. Selma var gravid med deres andre sønn på dette tidspunktet, og skulle derfor i utgangspunktet ikke gjøre noen tunge løft, og mannen hennes hadde store problemer med ryggen. Det ble derfor en enorm forbedring for familien å flytte til Heimdal.

Selma forteller at hun er veldig fornøyd med bosituasjonen deres slik den er i dag. De har nå bodd i den samme leiligheten på Heimdal i flere år. Det er lett å navigere seg rundt i leiligheten med rullestolen. I tillegg er det ikke langt til sykehuset, hvor de er ganske ofte. Sønnen deres har fått installert en såkalt "PEG-brikke"[6] ettersom han ikke kan svelge mat, og tilknytningen til sykehuset er derfor veldig viktig for ham. Deres andre sønn er nå begynt på skolen, og har fått gode venner i klassen og i nabolaget. Datteren deres går fulltid i en barnehage i nabolaget hvor hun trives godt. Nå som familien har fått godkjent opphold, håper de å få bosette seg i Trondheim kommune.

[6] "PEG" er en metode for å tilføre enteral ernæring (sondemat) direkte inn i magesekken. Ved hjelp av et gastroskop kan det lages en forbindelse mellom magesekken og hudoverflaten i samme nivå. Det legges så inn et kateter, slik at maten enkelt kan gis gjennom kateteret (Store medisinske leksikon, 2014).

Et liv i usikkerhet

Som vi har sett i skildringene av Neda, Zia og Selmas fortid, har de en ting til felles – levd drama – alle kvinnene flyktet fra en dramatisk livssituasjon. De støtte på forskjellige dilemma i hjemlandene hvor flukt ble deres eneste utvei. De hadde ikke noe valg. Neda flyktet for å kunne føde sitt barn utenfor ekteskap, og for å kunne leve sammen med mannen hun elsker. Zia stod plutselig på bar bakke uten noe sted å dra til – å flykte til et nytt land var hennes eneste sjanse i håpet om en god framtid. På hjemstedet i India ville hun raskt ha blitt oppdaget, og hun var redd for hva ektemannen ville gjøre både mot henne og familien dersom han fant henne. Dessuten kunne det være vanskelig å leve som skilt kvinne i India, og hun var heller ikke sikker på om ektemannen ville ha gått med på en skilsmisse. Dersom hun ble værende i Italia var hun redd for at ektemannen ville finne henne og ta fra henne barna. Selma og mannen hennes hadde tidligere søkt om asyl i England uten hell. Men situasjonen deres i hjemlandet bedret seg aldri, og av politiske grunner så de seg derfor nødt til å flykte på nytt, denne gangen til Norge.

En annen ting som er felles for Neda, Zia og Selma, er at de alle ventet i flere år på svar på asylsøknadene deres. I flere år har de ventet, og levd med usikkerheten på om de vil få positivt svar eller avslag på asylsøknaden deres. Zia ventet i over tre år før hun fikk sitt siste avslag og en returdato å forholde seg til. Da hun og guttene reiste tilbake til India i 2014, hadde de bodd i Norge i omtrent fire år. Selma og hennes familie ventet i omtrent fem år før de fikk godkjent opphold. Nå venter de på å få tildelt en kommune å bosette seg i. Neda og kjæresten venter fremdeles på svar på deres første omgjøringsanmodning. De har nå bodd i landet i omtrent fire år.

En annen fellesfaktor i livshistoriene til Neda, Zia og Selma, er hvordan både deres fortid, nåtid og framtid er preget av usikkerhet. Som vi så beskrevet ovenfor, flyktet de fra en usikker fortid. Samtidig lever de i en usikker nåtid som er preget av deres asyltilværelse, hvor også deres framtid er usikker. De bærer også på en bekymring om hvordan det går med deres nærmeste i hjemlandet. Informantene har fått forskjellige utfall i asylsøknadene deres. Selmas drøm om å få bli i Norge sammen med familien er blitt til virkelighet, men det er fortsatt usikkert hvilken kommune de vil få bosette seg i. Zias ønske om en sikker framtid i Norge for henne selv og guttene er ikke gått i oppfyllelse, og de er returnert til en usikker framtid i India. Neda venter fremdeles på svar på sin asylsøknad og på hvordan hennes framtid vil bli. Svaret på asylsøknaden fører med seg livsomfattende forandringer – livsomfattende forandringer asylsøkerne selv ikke har kontroll over.

Forventningen om Norge

I *Asylsøker – I velferdsstatens venterom* (2012), kan vi lese at det finnes flere svar på hvorfor asylsøkere velger å komme til nettopp Norge. Kjeden av valg som leder fram til en asyldestinasjon er kompleks. Boken viser en statistikk over asylankomster som kan bidra til en forståelse av hvorfor asylsøkere kommer til landet. Antallet asylsøkere i Norge henger sammen med hvor mange asylsøkere som kommer til Europa, sekundærbevegelser (ankomster i sammenheng med Dublin-samarbeidet[7]), og "relativ asylpolitikk" (svensk innstramming overfor irakere i 2008 og 2009 ga for eksempel økning i Norge). Videre kom det etter flere intervjuer med asylsøkere fra 2009 fram et hierarki av forhold som gjorde Norge til et attraktivt målland. Det viktigste for asylsøkerne viste seg å være "trygghet"; menneskerettigheter, demokrati, beskyttelse og rettferdig behandling. Veldig viktig var også mulighetene for en god framtid i landet – i form av arbeid, utdanning og velferd. Deretter fulgte tilstedeværelsen av nettverk, asyl- og innvandringspolitikken, og til slutt Norges omdømme (Brekke, 2012).

Som vi så ovenfor, hadde hverken Neda, Zia eller Selma noen annen utvei enn å flykte fra hjemlandene på grunn av deres dramatiske og usikre livssituasjon. Men selv om flukten i seg selv ikke var et valg, men snarere enn nødvendighet, var Norge som målland et valg de alle tok. Forholdene som ble listet opp ovenfor, over hva som gjorde Norge til et attraktivt målland, stemmer godt overens med hva informantene mine mente var viktig da de valgte målland. Som vi så ovenfor i Nedas skildring av hennes fortid, ble hun rådet av en venninne til å dra til Norge, mens Zia fikk Norge foreslått av det indiske paret hun tok kontakt med. De ble begge rådet til å flykte av mennesker de stolte på. Neda hadde hørt at Norge var et land hvor kvinner hadde gode rettigheter, noe som var utslagsgivende for at hun valgte å reise til nettopp Norge. Selv var hun politisk aktiv før hun dro fra Iran, og som hun selv har sagt det: "*Jeg var en kvinneforkjemper.*" Det viktigste for henne var å komme til et land hvor hun kunne føde sitt barn utenfor ekteskap, og leve sammen med kjæresten sin uten å bli straffet for det. I tillegg hadde hun en kusine i Norge som hadde fortalt henne gode ting om landet. Neda var klar over at det kunne være fint å ha en kjent person i det nye landet, som kunne hjelpe dem om nødvendig. Zia fortalte at grunnen til at hun valgte nettopp Norge, var fordi

[7] "Dublin-avtalen regulerer hvilket land i Europa (EU, Norge og Sveits) som skal behandle en asylsak. Hvis antallet slike saker øker, betyr det at personer som er registrert som søkere i andre land melder seg i Norge. Det skjer med andre ord sekundærforflytninger. I neste runde sendes disse søkerne tilbake til det første landet der de ble registrert" (Brekke, 2012, s. 67-68).

hun hadde hørt at landet respekterte menneskerettighetene. Det var det gamle indiske paret hun bodde hos den siste tiden i Italia som fortalte henne dette, og anbefalte henne å søke om asyl. Selma og ektemannen valgte Norge som målland på bakgrunn av undersøkelser de selv hadde gjort om de europeiske landene. Samtidig kjente de til noen fra det samme området som dem i hjemlandet, som hadde fått innvilget asyl i Norge. Dette ga dem håp om at deres familie ville lykkes i landet.

Både Zia, Neda og Selma forteller meg at de visste lite om hva de gikk til før de kom til landet, men at de hadde forventninger om at Norge var et godt land å leve i. Selma hadde søkt om asyl i England tidligere, så hun var bevisst på hvordan systemet fungerte i England og hvordan Dublin-ordningen fungerer. Selma og ektemannen passet på at deres sak i England var avsluttet før de søkte om asyl i Norge. Utover dette visste informantene lite om det norske mottakssystemet og om hvilke rettigheter – eller mangel på rettigheter – asylsøkere blir tildelt.

Inntrykket jeg sitter igjen med etter mange samtaler med de tre kvinnene, er at de hadde høye forventninger til deres framtid i Norge – både i forhold til saksgang, bolig, jobb og levevilkår. Realiteten viste seg å ikke svare til forventningene deres. De var totalt uforberedt på det systemet som møtte dem. For det første har saksgangen deres tatt mye lengre tid enn de hadde forestilt seg på forhånd, noe de beskriver som den største utfordringen og det største problemet. Deres tid som asylsøkere har blitt mye lengre, og mye vanskeligere, enn de hadde forventet. De uttrykker fortvilelse over mangler på frihet i hverdagen, som styres av lover og regler i forhold til asylsøkere. Å fylle hverdagen med mening, å kunne bo hvor de selv ønsker, å kunne reise ut av landet, å kunne arbeide for å tjene penger og betale skatt, er eksempler på mangler som påvirker dem i hverdagen. På sett og vis lever asylsøkere på utsiden av det norske samfunnet. Neda, Zia og Selma ventet på, og lengtet etter, å få være en del av det norske samfunnet, med alle rettighetene dette medfølger. På mange måter har deres liv som asylsøkere vært et liv "på vent".

Drama, venting og usikkerhet

Bakgrunnen til informantene er viktig for å forstå hvorfor de lever, og har levd, i flere år som asylsøkere. I denne oppgaven ser vi at selv om Neda, Zia og Selma har klart å ta seg til Norge, lever de fortsatt i usikkerhet: framtiden deres ligger på mange måter i de norske myndighetenes hender. Flere usikre elementer preger deres hverdag som asylsøkere, blant

annet i hensyn til deres asylsøknad – asylsøkerne kan ikke selv kontrollere når svaret på asylsøknaden vil komme, eller hvilket utfall saken deres vil få.

Neda og kjæresten venter fortsatt på svar på deres omgjøringsanmodning. Svaret på om hun vil få bli, eller om hun vil bli sendt tilbake til Iran, er fortsatt usikkert. Zia fikk etter flere år som asylsøker avslag på sin asylsøknad. I de årene hun levde i Norge sammen med sine to gutter, håpet hun å få bli i landet for alltid, og at hennes to sønner skulle få vokse opp i landet de alle var blitt så glade i. Guttene hennes pratet kun norsk, og en av guttene ble også født i Norge. Men framtiden deres i landet var usikker, og sommeren 2014 ble den lille familien sendt tilbake til India. Før Zia reiste tilbake til India, var hun redd for hva som ville skje når de kom tilbake til hjemlandet. Håpet om å skape en trygg og god framtid for guttene i Norge bristet, og en usikker framtid i India var det som ventet dem. Selma og familien fikk godkjent opphold, men de ventet i fem år i usikkerhet før de fikk positivt svar på søknaden. Nå venter de på å få en kommune å bosette seg i. Selv om de håper på å få bosette seg i Trondheim, er de ikke sikre på om de vil bli tildelt denne kommunen. Igjen er hverdagen deres preget av venting og usikkerhet, og deres asyltilværelse er fortsatt ikke over. Nå har de ventet i over et og et halvt år på å få tildelt en kommune å bosette seg i, slik at de kan begynne deres liv med godkjent opphold, med introduksjonsprogram, og alt som følger med. Livene deres er fortsatt "på vent".

Ovenfor har vi sett hvordan dramatikk og usikkerhet har preget informantenes fortid. Jeg har pekt på hvordan venting og usikkerhet preger deres nåtid. Jeg har også pekt på hvordan usikkerhet preger deres framtid. Neda, Zia og Selma har alle levd som asylsøkere i flere år – Neda i fire, Zia i fire, og Selma i seks – med en hverdag de beskriver som vanskelig, tung, og full av venting.

Asyltilværelsen – en del av et overgangsrite?

Informantene har, som de fleste asylsøkere, brutt med en fortid, og venter på å tre ut i et nytt samfunn, eller vende tilbake til deres gamle samfunn. Fasene, eller stegene, asylsøkerne går gjennom – først flukten fra deres hjemland, deretter asyltilværelsen, før de igjen trer ut i samfunnet (gammelt eller nytt) – kan muligens sammenlignes med Turners overgangsriter (1964), som baserer seg på van Genneps teorier (1909).

Overgangsriter finnes i alle samfunn, men det har vært i små-skala samfunn fenomenet hovedsakelig har vært gjenstand for studier, og da i hovedsak knyttet til overganger mellom ulike livsfaser, som for eksempel omskjæring knyttet til overgangen mellom barn og voksen,

giftemål hvor en går fra å være enslig til partnerskap, og begravelsesritualer som er knyttet til overgangen mellom livet og døden. Turner påpekte likevel, i likhet med van Gennep, at overgangsriter ikke bare forekommer i forbindelse med overganger mellom livsfaser, men også mellom andre tilstander i et menneskes liv. Med tilstand menes ikke bare status, men også situasjoner en kommer opp i. Med andre ord mener Turner at et overgangsrituale ikke kun forekommer i forbindelse med tilskrevne statuser, men også i forbindelse med ervervede statuser, og situasjoner en kommer opp i gjennom livet. Det kan dermed synes som at asylsøkere kan knyttes tett opp mot et overgangsrite, slik Turner definerte det.

For å undersøke nærmere om asylsøkere kan sies å gjennomgå et overgangsrite, ønsker jeg kort å se på de ulike fasene i et overgangsrite. Van Genneps tese var at alle ritualer som innebærer en overgang fra et nivå til et annet har en tredelt struktur der individet gjennomgår tre faser: seperasjon, liminalitet, og inkorporasjon. I denne sammenhengen vil den første fasen – seperasjonen – tilsvare fasen hvor asylsøkeren flykter fra hjemlandet. Den andre fasen i et overgangsrite – liminalfasen – kan beskrives som en "hverken-eller" fase; en tid hvor en hverken innehar sin forrige status, eller har fått sin nye. Liminalfasen vil i denne sammenhengen sammenlignes med asyltilværelsen: asylsøkerne er på mange måter ikke lenger en del av samfunnet i hjemlandet, og på flere måter er de heller ikke en del av det norske samfunnet. Den tredje fasen – inkorporasjonen – vil i denne sammenhengen tilsvare den fasen hvor asylsøkerne skal tre ut i samfunnet igjen, enten de drar tilbake til hjemlandet, eller blir i landet der de søker om asyl.

I dette kapittelet har jeg vært noe inne på den første delen av et overgangsrite – seperasjonen. Jeg har belyst Neda, Zia og Selmas bakgrunnshistorier og hvordan de flyktet fra hjemlandene, basert på informantenes egne utsagn. Selv var jeg ikke vitne til seperasjonen, og kunne derfor heller ikke studere den. Jeg har hverken anledning eller tid i denne studien til å studere informantenes inkorporasjon. Da jeg ikke har data på informantenes inkorporasjon kan jeg heller ikke vurdere om informantene er del av et fullverdig overgangsrituale. I denne oppgaven er det i all hovedsak liminalfasen som vil bli omhandlet. Men selv om min studie er begrenset, kan det likevel synes som at informantene er en del av et overgangsrite, da informantene etter all sannsynlighet vil bli inkorporert i et samfunn etter endt asyltilværelse. Samtidig forekommer, som nevnt ovenfor, overgangsriter i forbindelse med overganger mellom tilstander i et menneskes liv. Som jeg har pekt på i dette kapittelet, og jeg vil se nærmere på i neste kapittel, opplever informantene i denne studien en overgang i tilstand fra deres liv i hjemlandet til deres liv som asylsøkere, da de føler at de mister kontrollen over deres liv og framtid. Selv om jeg ikke har data på hvordan deres neste overgang vil gå for seg,

deres inkorporasjon, kan det synes som at denne overgangen også vil føre med seg omfattende endringer, og en overgang i tilstand. Informantenes status vil blant annet gå fra å være "asylsøker" til å bli "norsk", eller for eksempel i Zias tilfelle "inder".

Videre i oppgaven, i kapittel 4, 5 og 6, fokuserer jeg på den andre fasen i et overgangsrituale: nemlig liminalfasen. Som nevnt, lever asylsøkere på sett og vis på utsiden av det norske samfunnet, noe som også er et sentralt trekk ved Turners liminalfase. I neste kapittel, "Asylsøker i Norge", vil jeg undersøke dette nærmere ved å se på informantenes asyltilværelse. Fokus vil være på hvordan statlige og kommunale lover og regler har påvirket informantenes hverdag som asylsøkere, og hvordan informantene forholder seg til dette.

Kapittel 4: Asylsøker i Norge

Som jeg pekte på i forrige kapittel, opplever Selma, Zia og Neda mangler på frihet i hverdagen, som for eksempel å kunne bo hvor de selv ønsker, å kunne reise ut av landet, og å kunne arbeide for å tjene penger og betale skatt. Samtidig er deres tid som asylsøkere blitt både mye lengre og vanskeligere enn de hadde forventet på forhånd. For å sette det hele inn i en større kontekst, gjør jeg her rede for hvordan asylpolitikken ser ut i dag, samtidig som jeg gjør rede for informantenes syn på dette. Jeg retter blikket mot hvordan statlige og kommunale lover og regler legger føringer for informantenes hverdagsliv som asylsøkere, og hvordan informantene forholder seg til dette. På sett og vis har de norske myndighetene makt over asylsøkernes hverdagsliv, noe jeg gjør en kort drøfting av i dette kapittelet. Jeg diskuterer også hvordan informantene forsøker å håndtere begrensningene myndighetene påfører dem i hverdagen.

Som jeg beskrev avslutningsvis i forrige kapittel, kan asyltilværelsen sammenlignes med en liminalfase, slik Turner (1964) definerte det. I dette kapittelet peker jeg på hvordan statlige og kommunale lover og regler fører til liminale kjennetegn i informantenes hverdag. Dette gjør jeg ved å fokusere på hvordan, eller i hvor stor grad, informantene befinner seg utenfor det norske samfunnet sosialt sett, da det å være adskilt fra resten av samfunnet er et sentralt trekk ved Turners liminalfase. Dette kapittelet danner et grunnlag for kapittel 6, der jeg analyserer hvorvidt asyltilværelsen sammenfaller med en liminalfase.

Politisk engasjement

Den 16. oktober 2013 fikk Norge en ny regjering: Erna Solbergs regjering, en mindretallsregjering med statsråder fra Høyre og Fremskrittspartiet, med parlamentarisk støtte fra Venstre og Kristelig Folkeparti. Noen måneder etter regjeringsskiftet, i januar 2014, begynte jeg mitt feltarbeid. Det viste seg etter hvert at de som skulle bli mine informanter var ressurssterke personer som hadde bodd i Norge i flere år, og som hadde satt seg inn i norsk politikk. Blant annet har Neda vært politisk aktiv i ulike grupper før hun kom til landet, og hun er fortsatt svært opptatt av politikk. Mannen til Selma hadde vært aktiv i et politisk parti i hjemlandet som møtte stor motstand, og dette var en av de største grunnene til at de flyktet. Selma selv er også svært samfunnsengasjert og opptatt av politiske og samfunnsmessige spørsmål. De fleste av informantene hadde opparbeidet seg en generell forståelse av hva de forskjellige politiske partiene stod for, og hadde fått med seg regjeringsskiftet. Noen av

informantene uttrykte ved ulike anledninger misnøye med den nye norske regjeringen, og da spesielt med tanke på at Fremskrittspartiet (FrP) hadde fått så mange stemmer ved valget.

En dag i starten av feltarbeidet satt jeg sammen med Zia og Neda i fellesrommet i Frelsesarmeens lokaler rundt et bord og drakk en kopp kaffe, mens vi snakket om valget som hadde vært. Neda syntes det var vanskelig å forstå at en tidligere flyktning fra Iran var så aktiv i FrP-politikken: "*Han burde vite bedre – han har jo vært gjennom noe av det samme som oss, så han burde forstå hvordan vi har det!*" Zia sperret først øynene litt opp mens Neda snakket om denne politikeren, men nikket etter hvert bekreftende på hodet. "*Han søkte selv om asyl i Norge… Og for noen dager siden uttalte han i media at asylsøkere med endelig avslag ikke burde få noen helsehjelp!*" Fordi politikeren selv hadde vært asylsøker, ble denne uttalelsen ubegripelig for Neda. Hun var svært politisk aktiv i hjemlandet sitt, og etter at hun kom til Norge har hun satt seg inn i asylpolitikken her i landet. Hun fremstår som svært kritisk til den nye regjeringen, og tror at noen politikere her i landet delvis har skyld i hvordan noen nordmenn tenker om asylsøkere. Hun er svært opptatt av hvordan nordmenn ser på gruppen asylsøkere:

> *Jeg har høy utdanning, og jeg hadde en god jobb og god økonomi før jeg kom hit. Jeg har ikke gjort noe galt etter at jeg kom hit. Jeg har jobbet frivillig og lært meg norsk. Veldig mange andre asylsøkere er som meg. Likevel er det noen nordmenn som ser på hele gruppen asylsøkere som kriminelle, og det mener jeg er urettferdig.*

Neda mener at måten noen norske politikere prater om asylsøkere på, forsterker et negativt bilde av asylsøkere som sosial gruppe.

En annen dag satt jeg sammen med Zia og surfet litt rundt på internett på datamaskinene Frelsesarmeen har satt fram i felleslokalene. Zia viste meg saker fra media, hvor asylsøkere var blitt sendt tilbake til hjemlandene sine, etter å ha levd i Norge i flere år. "*Det er helt sykt*" sa hun, og viste til saken om Neda Ibrahim og hennes familie som ble sendt tilbake til Jordan, etter at politiet avslørte at familien hadde oppgitt uriktige opplysninger i asylsøknaden. Familien hadde oppgitt at de var palestinere fra Irak. Neda Ibrahim og familien hadde bodd i Norge i ti år, og hadde fått endelig avslag på søknaden sin i 2012. Zia mente at en i slike saker burde legge mer vekt på barnas beste. Selv hadde hun for ikke lenge siden fått endelig avslag på sin asylsøknad, og var klar over at hun måtte dra tilbake til India sammen med sine to sønner. Hun uttrykte hvor lei seg hun var for at de måtte reise tilbake – spesielt med tanke på barna: "*De kan bare norsk, og de kjenner ikke til indisk kultur. Barna mine er*

norske." Hun mente at norsk innvandringspolitikk var streng nok i utgangspunktet, og hun stilte spørsmålstegn til hvordan det ville bli framover, etter regjeringsskiftet.

I februar 2014 la regjeringen, Venstre og Kristelig Folkeparti (KrF) fram "asylavtalen". Ettersom denne avtalen fikk mye oppmerksomhet i media, og den muligens kommer til å påvirke livene til informantene mine, ønsker jeg å kommentere noen av punktene i denne avtalen som jeg mener er relevante for oppgavens tema. I følge asylavtalen skal det lages en varig ordning som skal sikre vektlegging av asylbarnas situasjon (Venstre, KrF, FrP, & Høyre, 2014). Norsk Rikskringkasting AS (NRK) skrev på sine nettsider samme dag som asylavtalen ble lagt fram at "Asylbarna blir vinnerne i asylpolitikken, mens innvandrere og de som søker familiegjenforening går vanskeligere tider i møte" (NRK, 2014, Asylavtalen er i boks). Venstre og KrF hadde i følge partileder i KrF, Dagrun Eriksen, vært opptatt av at det skulle bli lettere for asylbarn som har vært i Norge lenge å få opphold (NRK, 2014). I asylavtalen kommer det fram at barnas beste skal vektlegges mer når mindreårige asylsøkere skal vurderes. Samtidig krever avtalen at foreldrene oppgir rett identitet: "Dersom opphold skal gis på grunn av barnets tilknytning til riket må foreldrene som hovedregel ha medvirket til å avklare egen identitet og bidratt til å muliggjøre retur" (Venstre m.fl., 2014, s. 1). Videre står det om "Engangsløsningen"[8] at asylsøkerne "må komme fra land med returavtale og søknaden må være registrert før returavtalen trådte i kraft" (Venstre m.fl., 2014, s. 2). Med andre ord vil hvilket land barna kommer fra, og hvordan foreldrene har gått fram i asylsøknaden, være avgjørende for om barnas beste skal vektlegges. Dermed er det i ettertid blitt debattert i media hvor mye lettere det faktisk vil bli for asylbarn å få opphold.

Et annet punkt i asylavtalen jeg vil kommentere, er at den åpner opp for såkalte "returmottak" og "integreringsmottak" (Venstre m.fl., 2014). Asylsøkere som har fått endelig avslag, skal overføres fra de ordinære mottakene til returmottak mens de venter på å bli sendt ut av landet. De asylsøkerne som har fått opphold, skal overføres til integreringsmottak. "På denne måten kan vi øke sikkerheten i mottakene til de som skal returneres, og sette inn mer ressurser til integrering for de som skal bli i landet" sier innvandringspolitisk talsmann i Frp, Mazyar Keshvari, til NRK (NRK, 2014, Ny mottaksstruktur for asylsøkere). Retursentrene skal ha et gjennomgående fokus på retur, og integreringsperspektivet vil falle bort (NRK, 2014). Dersom denne saken går gjennom, vil det si at Selma og hennes familie blir flyttet til

[8] Engangsløsningen omfatter barn som har søkt beskyttelse (asyl) i Norge og som per 30. september 2013 hadde oppholdt seg i landet i minst tre år uten oppholdstillatelse. Videre er det et vilkår at familien kommer fra et land Norge har returavtale med, at returavtalen trådte i kraft etter at asylsøknaden ble levert, og at familien samarbeider om identitetsfastsettelse (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014a).

et integreringsmottak mens de venter på å bli tildelt en kommune å bosette seg i. For Zia, som ble returnert til India sommeren 2014, ville det innebære å først ha blitt flyttet til et returmottak hvor den lille familien ville ha bodd en periode sammen med andre som skulle sendes ut av landet. I dag finnes det ingen returmottak i Norge, men for dem som blir tvangsutsendt fungerer Trandum[9] – et lukket forvaringssenter – i noen tilfeller som et stoppested hvor de avviste asylsøkerne blir sperret inne fram til utreisedato.

I oktober 2014 var jeg i et møte med Reza Monajemi, som er rådgiver ved Rådmannens fagstab i Trondheim. Monajemi arbeider med asyl- og integreringspolitikk i Trondheim kommune. Han hadde i en samtale med UDI og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) tatt opp den nye formen for mottaksstruktur, men hadde da fått klar tilbakemelding om at dette var noe som ikke var avgjort ennå, og som ikke skulle tas hensyn til.

Asylfeltet er et svært dynamisk felt hvor endringer kan finne sted i løpet av kort tid – gamle ordninger kan legges ned eller endres, og nye ordninger planlegges og innføres. Det har lenge vært et tema med retursentre. For eksempel varslet Justisdepartementet i 2010 at UDI skulle opprette 30 retursentre i 2011, men i september 2011 bestemte myndighetene at det ikke skulle opprettes retursentre likevel. Personer med endelige avslag på asylsøknadene skulle derfor fortsette å bo i ordinære mottak fram til de skulle forlate landet (Valenta & Berg, 2012). I en samtale jeg hadde med Berit Berg i oktober 2014, fortalte hun meg at hun hadde vært delaktig i å skrive en rapport om retursentre i 2011, og var svært kritisk til hvordan retursentre kan påvirke asylsøkeres helse.

Videre står det i asylavtalen at det skal "etableres retursenter med høyere sikkerhet enn ordinære retursenter i området Gardermoen ved Trandum i samarbeid med lokale myndigheter" (Venstre m.fl., 2014, s. 5). Trandum skal også utvides. Politiets utlendinginternat på Trandum leir er i dag Norges eneste lukkede forvaringssenter for utlendinger. Her kan utlendinger holdes innesperret, i hovedsak fordi de skal uttransporteres fra landet, eller i forbindelse med å avdekke en persons identitet. Forvaringssenteret drives av Politiets utlendingsenhet. Det blir ikke juridisk riktig å kalle Trandum for et fengsel, ettersom beboerne ikke er kriminelle, men en kan betrakte Trandum som en leir hvor unntakstilstanden er blitt normen; alminnelig lov og borgerrettigheter er på leirterritoriet suspendert.

[9] Trandum ble opprettet i 1914 som en militærleir. Da leiren ble nedlagt ved utbygging av rullebanen på Oslo Lufthavn på Gardermoen ble deler av bebyggelsen revet, mens en av militærkassernene ble omgjort til asylmottak. Stedet fungerte som et ordinært asylmottak en periode, før Politiets utlendingsenhet tok over i 2004. Regjeringen ønsket da å skille de fengslede etter utlendingsloven fra varetektsfengslede for straffelovbrudd.

Det kan diskuteres i hvor stor grad denne asylavtalen kommer til å påvirke asylpolitikken framover, og hvordan den vil påvirke antallet asylsøknader i landet framover. Slik jeg ser det inneholder asylavtalen flere forslag og pekepinner for framtiden, enn lover og regler som skal utføres med det første. Asylpolitikk og Norges rykte blant asylsøkere vil være med på å avgjøre hvor mange asylsøknader vi får. Samtidig er det situasjonen ute i verden som styrer hvor mange asylsøknader vi får, noe vi snart skal se nærmere på.

Asylsøker i Norge i dag

For å skape et bilde av hvem som utgjør gruppen asylsøkere i Norge, vil jeg kort gjøre rede for hvor mange asylsøkere som har kommet til landet de siste årene, og hvem som bor på de norske asylmottakene. I år 2014 søkte 11 500 personer om beskyttelse (asyl), noe som var en nedgang på 4 prosent fra 2013 (UDI, 2015c). Det kan være interessant å merke seg at selv om det i Norge var en svak nedgang av antall personer som søkte om asyl, var antallet personer som søkte om asyl i industriland i fjor det høyeste på 22 år (Bistandsaktuelt, 2015).

[10] Figur 1

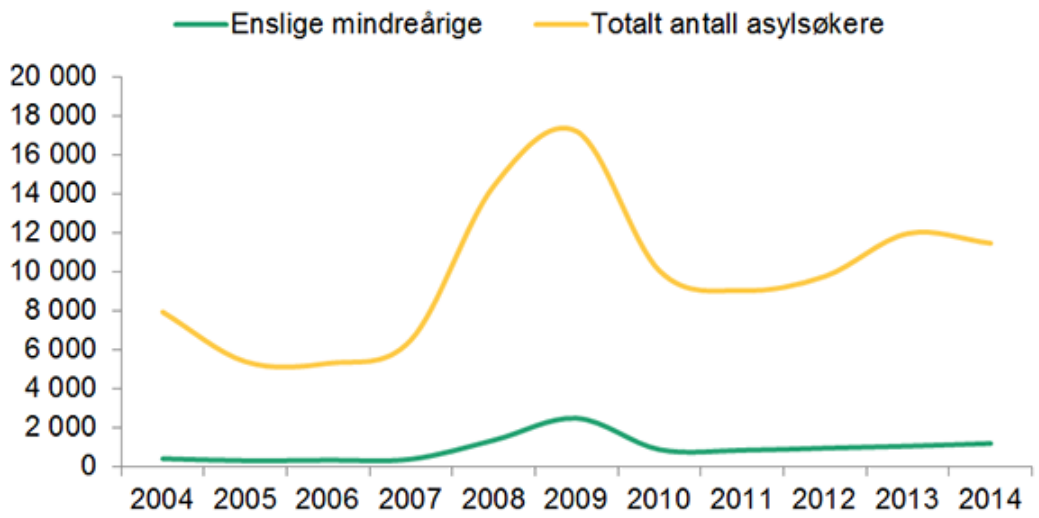

I figuren ser vi en tydelig topp rundt år 2008/2009. Både i Norge og i resten av Europa topper ankomstene seg i visse perioder, for så å ligge på et lavere nivå over år i strekk. En naturlig forklaring på sterke økninger i asylankomster i Norge vil være at det finnes en generell økning over hele Europa: flere asylsøkere til Europa, betyr flere asylsøkere til Norge. Men det

[10] Figur 1 er hentet fra UDIs hjemmesider (UDI, 2015c). Figuren viser antall asylankomster i Norge de siste ti årene.

var kun en beskjeden økning i ankomster til Europa i 2008. Samtidig viser studier at ankomstene fra de landene som økte mest i Norge (Irak, Eritrea, Somalia og Afghanistan), kun hadde en beskjeden økning i Europa totalt sett. For irakere var forholdet til og med omvendt; det var en sterk økning av asylsøkere fra Irak til Norge, men færre fra Irak til Europa. Toppen i asylankomster i år 2008/2009 kan dermed ikke skyldes en generell økning over hele Europa (Brekke, 2012).

Studier fra 2009 viser at endringer i andre europeiske land hadde betydning for ankomstene i Norge. Et eksempel er Sveriges innstramming i asylpolitikken i 2008, spesielt i forhold til irakere, som førte til at flere endte her i landet. I 2008/2009 var det også en økning i Dublin-saker i Norge. De fleste av Dublin-søkerne hadde først fremmet sine saker i Hellas og Italia. Det kan være ulike grunner til at asylsøkere velger å reise videre til et nytt land. Studier viser at forholdene for asylsøkere i Italia ble tøffere i denne perioden, noe som kan være utslagsgivende for at flere valgte å reise videre til et nytt land (Brekke, 2012).

I akademiske diskusjoner er "vannseng" blitt brukt som et bilde på hvordan fordelingen av asylsøkere i Europa fungerer: når et land presser ankomstene ned ved innstramminger, stiger de i andre land (Brekke, 2012). Jeg mener vannsengen er et godt bilde på situasjonen, men kun så lenge "innstrømningen" er konstant. Det er avhengig av at det hvert år vil komme omtrent like mange ankomster til regionen. Men dersom flere land løser opp eller strammer inn sine regelverk, vil regionen bli mer eller mindre attraktiv, og innstrømningen vil dermed øke eller minske.

Etter å ha sett på hvor mange asylsøkere som har kommet til Norge de siste årene, vil jeg kort se nærmere på hvilke land det kom flest asylsøkere fra i fjor, 2014. I likhet med i 2013, kom den største gruppen asylsøkere fra Eritrea. Ifølge The UN Refugee Agency (UNHCR) flykter omtrent 3000 eritreere fra landet hver måned. Mottakerlandene er hovedsakelig Etiopia, Sudan og Djibouti, men noen finner også veien videre til Europa. Årsakene til at mange velger å flykte fra Eritrea er blant annet en vanskelig humanitær situasjon og et repressivt regime. Mange unge velger å flykte for å slippe unna den tvungne verneplikten. Det er hverken pressefrihet, organisasjonsfrihet eller uttrykksfrihet, og religionsfriheten er sterkt begrenset (Flyktninghjelpen, 2014).

I 2014 kom det betraktelig flere asylsøkere fra Syria enn i det foregående året. En naturlig forklaring på dette kan være økningen av syrere som asylsøkere i Europa, grunnet borgerkrigen i hjemlandet. Bistandsaktuelt skrev i mars 2015 at i følge Forente Nasjoner (FN), er halve Syria nå på flukt (Bistandsaktuelt, 2015). Flyktningebåter som krysser Middelhavet med syriske flyktninger har vært hyppig vist i det norske nyhetsbildet den siste

tiden. I mai 2015 kunne vi lese på Aftenpostens nettsider at opposisjonen ønsket å ta imot 10.000 syriske flyktninger i løpet av 2015 og 2016, mens Høyre og FrP ønsket å hjelpe de syriske flyktningene "der de er" (Aftenposten, 2015).

Jeg vil nå se nærmere på hvem som bor i de norske asylmottakene. Som vi ser i Figur 2, har 29 prosent av menneskene som bor i mottak en søknad til behandling hos Utlendingsdirektoratet (UDI). Bare 9 prosent av beboerne har fått avslag på sin søknad hos UDI, og sendt inn en klage til Utlendingsnemnda (UNE). Disse to gruppene utgjør til sammen en andel på 38 prosent, og danner gruppen mennesker som vi tradisjonelt sett ser på som *asylsøkere.* Det er i denne gruppen Neda befinner seg sammen med kjæresten sin, og datteren deres. Som vi så i kapittel 3, hadde de ventet i omtrent tre år på svar på deres omgjøringsanmodning da Neda og jeg hadde vår samtale. I dag, mai 2015, har Neda og kjæresten ventet i omtrent fire år på svar. Prosessen er blitt forsinket av at Neda og kjæresten ikke klarer å dokumentere hvem de er. De har fått en frist til å anskaffe dokumentene, noe de har fått beskjed om at er nødvendig dersom de skal få godkjent svar på søknaden sin. I dag har denne fristen gått ut, men Neda og kjæresten har ikke klart å få tak i noen dokumenter. De har ennå ikke hørt noe mer fra UNE, men håper likevel at deres asylsøknad vil ende med godkjent opphold, til tross for mangel av dokumenter.

[11] Figur 2

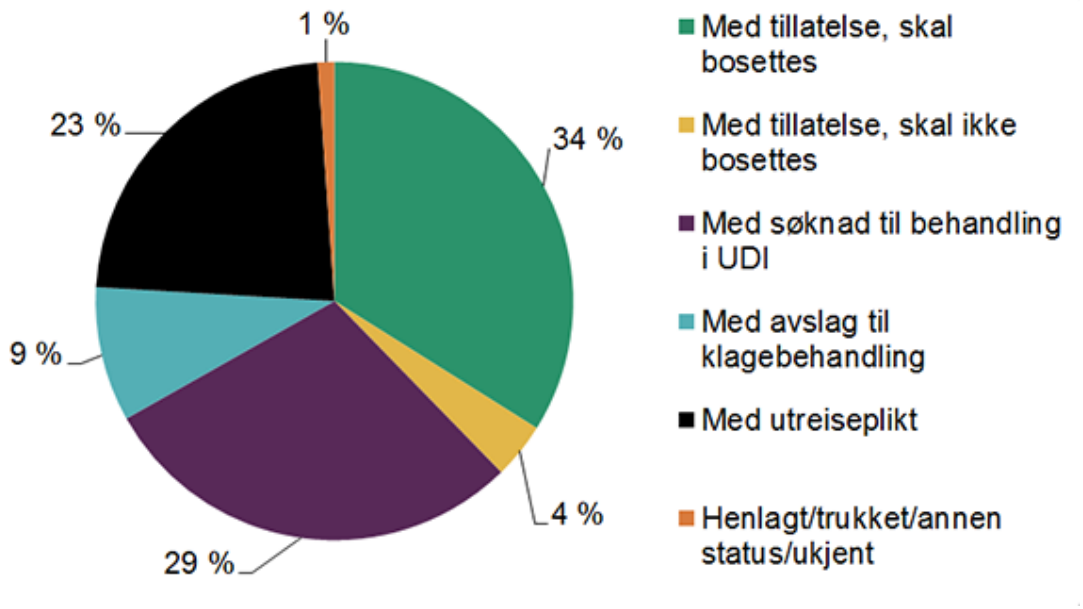

[11] Figur 2 er hentet fra UDIs hjemmesider (UDI, 2015a). Figuren viser en oversikt over hvem som bor i asylmottakene.

Mange av beboerne i de norske asylmottakene er tidligere asylsøkere som har fått opphold eller avslag på søknadene sine. Noen som bor i mottakene venter på å få tildelt en kommune å bosette seg i. Dette er tilfelle for Selma og hennes familie som i dag bor på Heimdal i en bolig mottaket leier. Som vi så i forrige kapittel, fikk Selma og familien opphold på humanitært grunnlag for over et år siden. Nå venter de på å få tildelt en kommune å bosette seg i. Selma og familien ventet i omtrent fem år på å få godkjent asylsøknaden sin. En kveld jeg var på vei hjem etter et besøk hjemme hos henne og familien, uttrykte hun for meg at hun var lei av å måtte vente: "*Det har vært seks år hvor jeg ikke har gjort noe som helst! Først ventet vi på svar, og nå må vi vente på nytt.*" Deretter sukket hun tungt og kikket ned i grusbakken, mens hun fulgte meg til bilen. Noen må altså vente lenge i mottak, også etter at de har fått godkjent opphold.

Som vi ser i Figur 2, tilhører Selma og hennes familie den grønne delen med 34 prosent av beboerne i norske mottak som har fått tillatelse til å bosette seg, men som venter på å få tildelt en kommune å bosette seg i. I 2014 utgjorde denne delen den største gruppen, selv om det kun var en økning på 1 prosent fra 2013.

I 2012 og 2013 var det "de utreisepliktige" som utgjorde den største gruppen. I denne gruppen finner vi personer som har fått endelig avslag på søknaden sin, og som dermed er pliktige til å forlate Norge. "Den som både har fått avslag i førsteinstansen UDI og deretter i klageinstansen UNE, har et endelig avslag i forvaltningslovens forstand" (UNE, 2014, Etter endelig avslag). I 2014 var det en nedgang i denne gruppen fra 35- til 23 prosent.

Zia, reiste med "assistert retur" tilbake til India i juli 2014. "Hvis du er i Norge uten gyldig oppholdstillatelse må du returnere til hjemlandet ditt. Du kan søke om støtte til å reise hjem og starte et nytt liv. Dette kalles assistert retur" (UDI, 2014, Assistert retur). I 2014 reiste 1600 personer med assistert retur fra Norge (UDI, 2015b). Før tilbakereisen var Zia en del av den store gruppen med personer som bor i mottak etter å ha fått endelig avslag. Det tok omtrent et halvt år fra hun fikk endelig avslag til hun reiste ut av landet. I mange andre tilfeller bor folk i lengre tider i mottak selv med endelig avslag på søknaden. Dette kan være fordi de ønsker å klage på avslaget ved å sende inn en omgjøringsanmodning til UNE: "Hvis nye opplysninger eller nye omstendigheter endrer sakens innhold i avgjørende grad, vil tidligere vedtak kunne bli endret av UNE selv. Det finnes også andre organer som for enkelte spørsmål vil kunne overprøve UNEs vedtak" (UNE, 2014, Etter endelig avslag). Det finnes ingen regler på hvor mange ganger det er lov å sende inn en omgjøringsanmodning.

Da Zia fikk sitt endelige avslag, valgte hun å besøke en advokat for å høre om hun hadde noe grunnlag for å klage. Advokaten mente Zia ikke hadde noe grunnlag for å sende

inn en omgjøringsanmodning. Hun så seg derfor nødt til å søke om assistert retur til India. På den måten fikk hun noe økonomisk støtte, og hjelp på tilbakereisen til India. Hun fikk også en konkret returdato å forholde seg til, noe hun så på som positivt. Alternativet til en assistert retur ville vært å vente på at politiet en dag skulle dukke opp på døren deres og uttransportere dem. Uvissheten om når politiet ville komme, men vissheten om at det faktisk kom til å skje en dag, ville vært veldig vanskelig for henne: "*Jeg ønsker ikke å være redd for politiet hver gang det ringer på døren.*" Uvissheten opplevdes som svært usikkert for Zia, og et stort uromoment. Hun hadde også hørt fra andre asylsøkere at politiet i noen tilfeller var hensynsløse og brutale i det de kom for å sende de avviste asylsøkerne tilbake til hjemlandene. Videre fryktet hun å bli satt på Trandum sammen med barna, fordi hun hadde hørt at stedet fungerer som et fengsel. Hun forklarte meg at hun ikke ønsket å sette seg selv eller barna sine i den situasjonen.

I slutten av februar 2015 skrev nyhetssidene til NRK at "Barn sperres inne unødvendig ofte" (NRK, 2015, - Barn sperres inne unødvendig ofte). Det var barneombud Anne Lindboe som uttalte seg om barn som blir sperret inne på Trandum i påvente av uttransportering. Tall fra Politiets Utlendingsenhet viste at barn ble sperret inne på Trandum 330 ganger i 2014. Det var en økning fra 229 innesperringer av barn i 2013 (NRK, 2015).

Å ta makt over hverdagslige liv

> *Jeg hørte om en norsk dame som giftet seg med en mann som hadde vært asylsøker i Norge i ti år. Før de giftet seg bad de politiet om lov til å inngå ekteskap med hverandre – noe de fikk lov til. Ganske snart fikk de et barn sammen. Litt senere, etter at de var gift og hadde fått barn, fikk mannen endelig avslag på asylsøknaden sin. Han ble sendt ut av landet på tross av at han var gift med en norsk kvinne som hadde født hans barn. UNE skrev i avslagsbrevet at han kunne holde kontakten med kona og barnet sitt gjennom Skype*[12]*!*

Neda stirrer forferdet på meg mens hun forteller. Jeg kan ikke annet enn å riste på hodet, og lure på hvordan det endte for denne familien. Neda forteller at familien i senere tid flyttet til Sverige hvor alle tre fikk godkjent opphold, og at de lever der i dag.

Slike skrekkhistorier ble stadig vekslet mellom informantene mine. Det er umulig å si om historien som ble beskrevet her er sann eller ikke, ettersom dette kun var en historie Neda

[12] "Skype" er er dataprogram som brukes til IP-telefoni, hvor en fører samtaler over internett.

hadde hørt fra noen hun kjente. Men uavhengig av om historien er sann eller ikke, kan den stå som et eksempel på frykten informantene mine hadde for hvordan lover og regler kan styre asylsøkeres hverdagslige liv. På sett og vis har de norske myndighetene makt over asylsøkernes hverdagsliv, noe jeg vil analysere snart. Før jeg gir noen konkrete eksempler på hvordan statlige og kommunale lover og regler påvirker det daglige livet til mine informanter, og en analyse av dette, ønsker jeg kort å presentere forholdet mellom stat og kommune i henhold til asylpolitikken, og hvilket ansvar Trondheim kommune har som vertskommune.

En kommune som har asylmottak kalles en vertskommune. Hver vertskommune mottar et såkalt "vertskommunetilskudd" som skal dekke kommunens gjennomsnittlige utgifter knyttet til helse, barnevern, tolk og administrasjon i forbindelse med et mottak. Den består av en grunnsats i tillegg til en fast sum per mottaksplass. Vertskommunetilskuddet er ikke knyttet til den ordinære driften av asylmottakene. I tillegg mottar kommunen et grunnskoletilskudd, som skal bidra til å finansiere skoleopplæring for unge asylsøkere. Videre finnes det andre tilskudd, blant annet for barnehageplasser til barn i mottak. Det viser seg imidlertid at kommunene som regel taper penger på å være vertskommuner. Nettavisen til Verdens Gang (VG) skrev i februar 2013 en sak om omkostningene rundt asylmottakene: "Et asylmottak koster kommunene 50 prosent mer enn det staten dekker i sine tilskuddsordninger" (VG, 2014, Fersk rapport: Kommuner taper på asylmottak). VG skrev denne saken på bakgrunn av en undersøkelse som ble gjort i 41 kommuner. Det legges vekt på at det gis dårlig kompensasjon for enkeltpersoner som krever ekstra store utgifter. Kommunene kan ikke stanse opprettelsen av mottaksplasser som blir opprettet av UDI, men har rett til å bli varslet: "Det er et kjent problem at det skorter på ressurser, samtidig som utgiftene knyttet til forvaltning og saksbehandling ved mottak har vært økende. Staten må ta ansvar for at kommunene skal ha økonomi til å utføre tjenestene man har pålagt dem" sier generalsekretær i Norsk Organisasjon for Asylsøkere (NOAS), Ann Magrit Austenå, til VG (VG, 2014, Fersk rapport: Kommuner taper på asylmottak).

Når flyktningene som har fått opphold skal bosettes i kommunene, mottar kommunene ulike tilskudd fra staten for å dekke kommunale utgifter som følger av bosetting av flyktninger. Det utbetales integreringstilskudd til kommunene for hver bosatte person, for å dekke utgifter til bosetting og integrering. Beregningsutvalget for kartlegging av kommunale utgifter til bosetting og integrering av flyktninger (Beregningsutvalget) kartlegger kommunenes gjennomsnittlige utgifter til bosetting og integrering av flyktninger og personer med opphold på humanitært grunnlag. Tallene fra 2013 viste at kommunenes estimerte utgifter var høyere enn tilskuddene fra staten. Men siden tallene er basert på beregninger og

dermed ikke er eksakte, er det imidlertid vanskelig å si noe sikkert om hvor stort gapet mellom de estimerte utgiftene og tilskuddet er. Dette vil også variere fra kommune til kommune (IMDi, 2014a).

Kommunene mottar hvert år en anmodning fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) om å bosette et visst antall flyktninger som har fått oppholdstillatelse. Anmodningen baseres på et beregnet behov som fastsettes av Nasjonalt utvalg for mottak og bosetting. Men for kommunene er bosetting av flyktninger en frivillig oppgave, og det er kommunene selv som vedtar hvor mange flyktninger de ønsker å bosette. Ved å gjøre vedtak om bosetting, forplikter kommunen seg blant annet til å gi tilbud om introduksjonsprogrammet. Det er et mål at alle flyktninger skal bosettes i en kommune innen seks måneder etter at de har fått innvilget oppholdstillatelse, og for enslige mindreårige flyktninger er målsettingen tre måneder (IMDi, 2014b). Det ville helt klart vært interessant å se nærmere på forholdet mellom kommune og stat, og i hvilken grad hver av dem burde påtatt seg mer eller mindre ansvar i forhold til mottaksdrift og integrering. Men på grunn av denne masteroppgavens størrelse og tema, vil jeg ikke gå videre inn på dette her.

Som nevnt tidligere, hadde jeg i oktober 2014 et møte med Reza Monajemi som jobber som rådgiver i Trondheim kommune. Vi snakket blant annet om hvilket ansvar kommunen har i forhold til asylsøkere som bor i kommunen. Mens asylsøkerne fortsatt bor i mottak har kommunen ansvar for helsetilbud, barnevern, grunnskole, tolk og hvis de får opphold: norskopplæring. Videre forteller Monajemi at Trondheim kommune opererer med noen tilbud utover de fastsatte kravene. Han er opptatt av at også asylsøkere med endelig avslag skal kunne leve verdige liv. Han trekker fram at Flyktningehelsetjenesten for mange asylsøkere med endelig avslag fungerer som en slags fastlege. Han forteller også at St. Olavs Hospital, Universitetssykehuset i Trondheim, skal ta imot alle som kommer med akutte plager, enten det er avviste asylsøkere eller asylsøkere med godkjent opphold som søker hjelp. Videre tilbyr Trondheim kommune barnehage for alle barn som bor i asylmottak, og traumebehandling for dem som måtte trenge det. Det er imidlertid kuttet penger i statsbudsjettet til barnehageplass for asylbarn, så muligens vil dette påvirke tilbudet i Trondheim kommune framover.

I 2011 oppstod det en interessant situasjon i Trondheim kommune. I media ble det framstilt som at bystyret i Trondheim hadde vedtatt å la såkalte "papirløse innvandrere" få lokal arbeidstillatelse. Saken gikk kort fortalt ut på at Formannskapet bad regjeringen legge forholdene til rette for at "papirløse innvandrere" skulle kunne arbeide lovlig og betale skatt inntil kjent utreisedato (se vedlegg nummer 3 og 4). I konklusjonen til saksframlegget står det

at “Lokale ordninger er lovstridig, og dermed ikke mulig å gjennomføre” (vedlegg nummer 4). I saksframlegget er det også tatt opp flere punkter for å bedre asylsøkeres levekår. Monajemi forteller meg at i hans øyne handlet denne saken om å sende noen signaler. Selv om det ikke var mulig for kommunen å endre asylsøkernes arbeidstillatelse, lykkes de i det minste med å sette fokus på asylsøkeres situasjon.

Monajemi forteller videre at de i denne perioden hadde samarbeidet med gruppen “Asylanter uten asyl”, for å høre mer om hva asylsøkerne selv mente var nødvendig for å gjøre hverdagen deres lettere. Mange av asylsøkerne de snakket med svarte at det eneste de ønsket var positivt svar på asylsøknaden sin – noe kommunen selvfølgelig ikke kunne gjøre noe med. Men et punkt som, i følge Monajemi, ble forbedret etter dette samarbeidet var asylsøkernes helsetilbud i kommunen.

Det er opp til hver enkelt kommune hvor mange tidligere asylsøkere de velger å bosette. Monajemi fortalte meg at IMDi Midt-Norge hadde sendt Trondheim kommune en anmodning om å bosette 300 personer i løpet av 2014. IMDi Midt-Norge holder til i Trondheim, og dekker fylkene Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal. De siste årene har bosettingen i Trondheim ligget på 250 personer årlig, så det var en økning på 50 personer i 2014. Trondheim kommune svarte at de skulle ta imot 250, men prøve å bosette flere. I Rådmannens budsjettforslag for 2015 kan vi lese at: “Per 1. oktober 2014 er det bosatt 237 personer. Bosettingsavtalen for 2014 blir innfridd i løpet av året. Med utgangspunkt i bystyrets vedtak, vil kommunen med stor sannsynlighet bosette flere enn 250 flyktninger i 2014” (Rådmannen, 2015, s. 139). Fra budsjettforslaget kan vi også lese at Trondheim kommune vil forsøke å møte IMDis anmodninger for 2015, og bosette 300 flyktninger i løpet av året (Rådmannen, 2015).

Når det skulle vurderes om Trondheim kommune kunne bosette flere enn tidligere, var det mange enheter som driver integreringsarbeid som måtte kontaktes. Rådmannen trengte tilbakemelding på hva de forskjellige enhetene ville trenge ved en økning i bosettingen. Deretter måtte dette vurderes opp mot hvor mye mer økonomisk støtte kommunen ville få, og det måtte vurderes om en økning av bosettingen ville gå på bekostning av andre grupper. Deretter laget Rådmannens stab en innstilling, som bystyret vedtok. Monajemi forteller at Trondheim kommune som regel møter anmodningen fra IMDi når det gjelder bosettingen av tidligere asylsøkere. Hans personlige mening er at Trondheim kommune, en av landets største bosettingskommuner, må være med å gjøre sin del av bosettingsjobben. Når jeg spør om Trondheim kommune lever opp til dette, overbeviser han meg om at Trondheim kommune gjør en god jobb på dette punktet. Hans oppfatning er også at de fleste norske kommunene

stort sett er positive når det kommer til bosettingsarbeidet (Samtale med Monajemi, oktober 2014).

Monajemi trekker fram barnehageplass for asylbarn og Flyktninghelsetjenesten som to positive tiltak Trondheim kommune kan tilby sine asylsøkere. Dette er også to tilbud informantene mine opplever som svært positive, og er eksempler på tiltak som kan bidra til en bedre hverdag for asylsøkere i Trondheim. Samtidig finnes det flere eksempler på hvordan lover og regler for asylsøkere gjør hverdagen deres vanskeligere. Jeg vil nå se nærmere på hvordan noen lover og regler påvirker livene til informantene mine, og hvordan de forholder seg til dette.

Det Selma og hennes mann ønsker seg mest i hverdagen er arbeidstillatelse. I dag får ingen asylsøkere arbeidstillatelse, men da Selma og hennes mann først kom til Norge, i 2009, var det andre regler i landet. Mannen til Selma fikk arbeidstillatelse da han først søkte om asyl, men etter det andre avslaget på søknaden ble arbeidstillatelsen trukket tilbake. Han fortalte meg at selv om han hadde arbeidstillatelse i starten, var det svært vanskelig å få jobb som asylsøker. Ettersom han ikke hadde "vanlig" bankkort, som vi skal se nedenfor, ble han nødt til å ta imot betaling kontant, noe som naturligvis ble svært problematisk. Han prøvde å få opprettet konto i flere ulike banker, men bankene kunne ikke opprette konto for asylsøkere. "For å opprette en konto eller annen form for kundeforhold i en bank eller annen finansinstitusjon, er institusjonen ved lov pålagt å foreta kundekontroll. Finansinstitusjoner skal blant annet få bekreftet kundens identitet ved å kreve og få fremlagt gyldig legitimasjon" (Finans Norge, 2015, Legitimasjonskrav for asylsøkere og flyktninger). Problemet for Selmas mann, i likhet med flere andre asylsøkere, var at han ikke hadde gyldig legitimasjon. Banken på sin side måtte være sikker på kundens identitet. Dermed hadde han ingen plass å ta imot lønnen sin, og fikk ingen jobb selv om han hadde arbeidstillatelse.

Asylsøkere mottar et kort av asylmottaket hvor de mottar sin økonomiske støtte. To ganger i måneden setter mottaket inn penger på kortene. Selma mottar økonomisk støtte for seg selv og de tre barna på sitt kort, og mannen hennes får støtte for seg selv inn på sitt kort. Etter at de fikk endelig avslag ble denne støtten halvert. Kortet de har fått av asylmottaket fungerer kun i minibank til å ta ut kontanter. Asylsøkerne selv har ingen mulighet til å kontrollere balansen på kortet, og det var dermed ikke mulig for en potensiell arbeidsgiver å sette lønn over på dette kortet. Kortet er helt blått med en magnetstripe på baksiden, og en liten logo i et av hjørnene. Det står ingen opplysninger på kortet, det er ikke bilde på det, og dermed fungerer det heller ikke som gyldig legitimasjon.

Enhet for voksenopplæring tilbyr opplæring i norsk og samfunnskunnskap for asylsøkere i Trondheim. Hver asylsøker har rett på 250 timer opplæring, hvor normal progresjon er på 8 uker. Det er gratis å delta i opplæringen, og en blir tildelt busskort i tiden som elev (Enhet for voksenopplæring, 2015). Både Selma og mannen hennes satte pris på ukene de kunne gå på skole og i tillegg fikk gratis busskort. Når kursukene var over, måtte de selv betale for busskort. Asylbarna i Trondheim får gå på skole gjennom hele søkeprosessen, og får dekket utgifter til buss gjennom hele perioden.

Selma og mannen hennes er svært glade for at barna får gå på skole og i barnehage. Dette gjør hverdagen til barna deres innholdsrik, og gir gode muligheter for læring. De skulle ønske de også selv kunne ta flere kurs, starte på skole eller få arbeid. Dersom de hadde fått arbeidstillatelse kunne de bidratt til samfunnet ved å betale skatt, de ville fått bedre økonomi, og de ville fått en hverdag med mer mening. En dag jeg spiste middag sammen med Selma og mannen hennes, spurte jeg dem om de hadde vurdert å jobbe svart noen gang. Mannen til Selma hadde selv fortalt meg hvor vanskelig det var å få jobb, selv med arbeidstillatelse. Dette var noe de hadde vurdert, men valgt å ikke gjøre. De kjente til flere som jobbet svart og kom unna med det. Men risikoen var for stor for dem. Dersom de hadde blitt tatt i å jobbe svart, ville alt håp i forbindelse med asylsøknaden være ute.

I dag har mannen til Selma svært dårlig rygg. Selma selv har mistet tre tenner og har store smerter i kjeven. De har ingen fastlege som kan hjelpe dem. Selma har søkt om økonomisk støtte fra UDI til å gå til tannlegen, men dette har hun ikke fått innvilget. Selv har de ikke råd til tannlege eller nødvendig hjelp til mannens rygg. "*Vi søker om støtte til alt, men får ingen penger.*" Selma og hennes mann ser fram til den dagen de kan begynne å tjene egne penger, og bruke dem på det de selv måtte ønske.

Noe Neda pratet mye om, var ønsket om å kunne reise ut av landet. Hun ønsket å reise til Sverige og besøke venner som hun hadde blitt kjent med i Norge, men som senere hadde flyttet til Sverige. Hun ønsket å arbeide for å tjene penger å betale reisen med, og hun ønsket et ID-kort og bankkort å bestille reisen med. For henne var det en mangel på frihet å ikke kunne reise ut av landet.

Zias største ønske var å bestemme selv hvor hun og guttene skulle bo. Da de bodde på Byåsen, en bydel i Trondheim kommune, det siste året før de reiste tilbake til India trivdes de godt. Derimot var de første årene i Norge preget av uroligheter i hjemmet eller området rundt hjemmet. Som vi skal se i kapittel 5, "Asylsøkerprosess og livet på asylmottak", måtte Zia og guttene flytte flere ganger i løpet av deres asyltilværelse, og opplevde ulike problemer på de forskjellige bostedene. Tiden før hun kom til landet var også preget av vanskeligheter i

hjemmet. I India ble hun ikke akseptert av ektemannen eller svigerfamilien, og i Italia bodde hun i et hjem hvor svogeren hennes solgte narkotika fra leiligheten. Muligens var hennes forhistorie med på å forsterke ønsket om å selv bestemme bosted.

Med bakgrunn i min studie, kan det synes som at det finnes en maktkamp i informantenes asyltilværelse. Slik tittelen til dette delkapittelet indikerer, handler det her om å ta makt over hverdagslige liv. Denne maktkampen har en klar tosidighet: myndighetenes makt på den ene siden, og informantenes motmakt på den andre. Som vi har sett i dette kapittelet legger myndighetene strukturelle begrensinger for informantene i hverdagen. Samtidig har informantene frihet under visse begrensninger, og forsøker å ta til motmakt der de har mulighet.

Begreper om makt som er inspirert av marxistisk teori, legger vekt på den strukturelle makten, altså maktforhold som er nedfelt i arbeidsdelingen, maktpolitikken og lignende. Marx (1867) hevder at samfunnet består av to grupper: kapitalister og arbeidere, hvor kapitalistenes makt ligger i eiendomsretten. Dette kan muligens overføres til mitt felt der asylsøkere er beboere på en institusjon drevet av private og kommunale aktører. Videre har vi sett hvordan myndighetene legger sterke føringer for informantenes hverdagsliv, og hvordan asylsøkerne er ekskludert fra rettigheter som kun er ilagt nordmenn.

Weber (1971) definerer makt som muligheten til å påtvinge andres oppførsel egen vilje, og dette til tross for at mennesker i kollektivet skulle gjøre motstand. Weber skiller mellom innflytelse, herredømme og makt. Innflytelse er en indirekte form for maktutøvelse som forutsetter stilltiende samtykke, herredømme blir tatt for gitt og trenger ikke begrunnes, men makten blir utfordret og må forsvares. Effektiv makt er avhengig av legitimitet. Det sentrale elementet hos Weber er det handlende individ. Den som vil utøve makt på lang sikt, kan ikke nøye seg med å tvinge andre, han eller hun må få de andre til å akseptere sin makt, og dermed gjøre den legitim.

I min studie kan en si at myndighetene sitter med makt over asylsøkerne. Som vi har sett i dette kapittelet legger statlige og kommunale lover og regler sterke føringer for informantenes hverdagsliv. Videre i kapittelet skal vi se hvordan informantene forsøker å håndtere deres begrensinger i hverdagen ved å aktivisere seg på ulike felt. Når de blir ekskludert fra arbeidsmarkedet, velger de å bruke tiden sin på frivillig arbeid og andre ulike aktiviteter. Når Zia og Selma fikk avslag på asylsøknadene sine, valgte begge kvinnene å oppsøke advokat. Samtidig så vi innledningsvis i dette kapittelet, at informantene engasjerer seg politisk. Selv om de ikke har stemmerett ytrer de sin mening rundt innstrammingen av norsk asylpolitikk. I kapittel 2 så vi hvordan informantene ønsket å delta i denne studien for å

forme og nyansere nordmenns oppfatning av asylsøkere. Disse håndteringsstrategiene kan vi muligens se på som informantenes motstand. Det kan dermed synes som at informantene i denne studien på sett og vis har akseptert myndighetenes makt over asyltilværelsen, da de velger å ikke bryte med norske lover, men på den andre siden forsøker de nettopp å utfordre denne makten. Samtidig ser vi at den asylpolitiske situasjonen endres kontinuerlig. Både nordmenn, og asylsøkerne selv, er engasjerte i asylspørsmål, noe som fører til at asylpolitikken blir hyppig debattert. Fokuset på asyldebatten fører til flere endringer på feltet, enten det er innstramminger eller liberaliseringer.

Legitimitetsspørsmål er også sentralt for Bourdieu (1996) som er opptatt av å avdekke hvordan maktforhold ikke erkjennes som makt, men oppfattes som mer eller mindre maktfrie, og derfor legitime. Det er altså her snakk om implisitte maktforhold. Dette henspiller på et sentralt aspekt ved fenomenet makt, nemlig at den oppfattes som "naturlig". Bourdieu redegjør for tre kapitalformer: økonomisk, kulturell og sosial kapital. Kapitalbegrepet forstår jeg her som makt. Videre opererer han også med symbolsk kapital, som ikke egentlig er en egen form for kapital, men en måte de andre kapitalformene opptrer på. Den symbolske makten, som for eksempel uttrykkes gjennom klassebestemte forskjeller i talespråk, er like reell som maktforskjellene som uttrykkes økonomisk.

Som vi har sett ovenfor, har ikke asylsøkere muligheten til å tjene penger selv, de mottar kun en beskjeden økonomisk støtte to ganger i måneden. Deres økonomiske kapital er svært liten. Samtidig har jeg på bakgrunn av min studie en generell forståelse av at flere asylsøkere har problemer med å bli kjent med nordmenn. Dette gjelder imidlertid ikke Neda, Zia og Selma som har lært seg det norske språket, satt seg inn i norsk samfunnsliv, og engasjert seg i ulike sosiale felt. Basert på min studie, er nøkkelen inn til det norske samfunnslivet det norske språket og en forståelse av den norske kulturen. Både deres økonomiske og sosiale kapital blir begrenset, da asylsøkerne ikke har tilgang til arbeidsmarkedet. Men samtidig har Neda, Zia og Selma opparbeidet seg sosial kapital ved å lære seg det norske språket og ta del i ulike sosiale settinger. På denne måten har de også opparbeidet seg større symbolsk kapital, eller en større symbolsk makt. I tråd med teoriene til Bourdieu kan det synes som at det her er snakk om en konvertering av kapital, som fører til større symbolsk makt.

Bourdieu deler det sosiale rom inn i to deler: de dominerende og de dominerte. I følge Bourdieu foregår all menneskelig adferd innenfor såkalte sosiale felt. De sosiale feltene er en arena for maktkamp. I våre moderne samfunn finnes det to distinkte sosiale hierarkiske system, hvor det første er økonomisk, og det andre er kulturelt eller symbolsk. I det

økonomiske systemet blir individets status bestemt etter ens økonomiske kapital, og i det kulturelle eller symbolske systemet blir individets status bestemt ut ifra hvor mye kulturell eller symbolsk kapital en besitter. Neda, Zia og Selma kunne ikke gjøre noe med deres økonomiske kapital, med mindre de valgte å arbeide svart, og de kunne dermed ikke gjøre noe med deres økonomiske status. Derimot klarte de å påvirke deres status ved å opparbeide seg større kulturell og symbolsk kapital.

Som vi har sett ovenfor, begrepsfester Marx, Weber og Bourdieu makt på ulike måter. Forskjellene ligger blant annet i deres aktørorienterte og systemorienterte analytiske perspektiver. Thomas Hylland Eriksen skriver: "En for sterk aktørorientering får en til 'ikke å se skogen for bare trær', mens en overdreven systemorientering forhindrer en fra 'å se trærne for bare skog'." (T. Hylland Eriksen, 2010, s. 156). Både aktør- og systemperspektivet på makt er nyttige, og ofte utfyller de hverandre. Ettersom asylsøkerne for eksempel ikke har arbeidstillatelse, har de heller ikke mulighet til å arbeide (lovlig). På den andre siden velger informantene i denne studien å arbeide frivillig og være aktive på ulike sosiale felt. Så godt som alle mennesker har noe makt eller innflytelse, selv om makten alltid er ujevnt fordelt, enten en velger et aktørsentrert eller et systemsentrert begrep om makt (T. Hylland Eriksen, 2010).

Å skape en aktiv og sosial hverdag

I neste kapittel ser vi hvordan Neda går inn i en depresjon under graviditeten og den første tiden etter fødselen. Løsningen for Neda blir da å aktivisere seg i ulike sammenhenger. For eksempel blir hun sekretær for kvinnegruppen tilknyttet asylmottaket, hun tar på seg ansvar i barnebasen, hun oppsøker og blir medlem i Frelsesarmeen, og begynner å gå turer sammen med kjæresten og datteren. Etter hvert får Neda flere venner, og begynner å treffe venner på kjøpesentre, i byen, og på vennebesøk hjemme. På denne måten bryter Neda ut av depresjonen. Dette er hennes måte å håndtere asyltilværelsen, som er preget av begrensninger og påkjenninger. *"Hvis jeg blir i leiligheten hele dagen blir jeg bare sittende å tenke, og det er ikke bra for meg.*" Som vi så i innledningen i denne oppgaven, uttrykker Neda at hun ikke ønsker å bli sittende inne i leiligheten sin på asylmottaket. Sitatet uttrykker Nedas erfaringer omkring det å være i aktivitet eller ei. For å overleve mentalt måtte Neda ut av leiligheten. Hun trengte positive aktiviteter, for å ikke drukne i sine egne mørke tanker. Dersom Neda ble sittende i leiligheten sin, ville tankene komme – savnet etter familien i Iran, tanker om asyltilværelsen, og hva hun skulle gjøre om hun ikke får innvilget søknaden sin. For Neda

gjaldt det å holde seg aktiv, slik at hun fikk positive impulser og meningsfullt innhold i hverdagen. Slik kunne hun holde tankene og bekymringene på avstand. Dersom hun derimot ble sittende i leiligheten å tenke, ble hun både trist og deprimert.

Det samme gjaldt for Zia og Selma. Zia fikk venner gjennom barnehagen guttene hennes gikk i. Zia meldte seg også blant annet på et frisørkurs i regi av asylmottaket, og ble medlem i Frelsesarmeen. I sommerferiene til guttene meldte hun den lille familien på ferieturer i regi av asylmottaket, og hun forsøkte ellers å finne på ulike aktiviteter hun kunne gjøre sammen med guttene sine. Både Neda, Zia og Selma er svært bekymret for hvordan asyltilværelsen påvirker barna deres. Å benytte seg av barnehagetilbudet, og samtidig finne på ulike aktiviteter i hverdagen og i feriene, var Zias forsøk på å håndtere barnas, og hennes egen, asyltilværelse.

Selma forsøkte, i likhet med Neda og Zia, å håndtere asyltilværelsen ved å fylle hverdagen med mer meningsfullt innhold. I likhet med Neda og Zia, benyttet Selma seg av tilbudet om barnehageplass for sin yngste datter. Selmas to eldste barn var begge i skolealder, og gikk på skolen hver dag. Selma selv hadde mye å gjøre i forhold til deres eldste sønns sykdom. Hun fulgte ham ofte til sykehuset, og passet ellers på at alt var som det skulle. Selma var også medlem i Frelsesarmeen, og brukte mye av tiden sin der. Hun ble også venner med noen av naboene sine, og pleide innimellom å dele en kaffekopp med dem på terrassen deres.

Både det å være sosial og aktiv kan føre til positive impulser. Informantene i denne studien valgte å aktivisere seg i hverdagen, for å ha noe meningsfullt å gjøre. Som vi så ovenfor, kunne det å ha noe å gjøre skyve negative tanker bort for en periode. Samtidig kunne ulike aktiviteter i hverdagen muligens kompensere noe for begrensninger i hverdagen, som for eksempel mangel på arbeidstillatelse eller muligheten til studier. Ved å være aktive og sosiale i hverdagen, opplevdes ikke lenger asyltilværelsen – ventetiden – kun som vanskelig, den hadde også innslag av positive hendelser.

Noen konkluderende refleksjoner

Som vi har sett ovenfor, ønsker informantene i denne studien å arbeide, gå på skole, reise og bestemme selv hvor de skal bo. De ønsker seg ID-kort og bankkonto, og rettigheter de er ekskludert fra som asylsøkere. De lever med en daglig frykt for at myndighetene skal gripe inn i livene deres. De er ikke fullverdige borgere. Usikkerheten rundt asylsøknaden er total. De uttrykker mangel på frihet, og føler seg "låst" til norske lover og regler. Neda, Zia og Selma føler seg sosialt adskilt fra samfunnet fordi konkrete lover og regler hindrer dem i å

delta i visse sammenhenger, og legger strukturelle begrensninger på deres hverdag. Myndighetenes makt fører til at informantene i noen sammenhenger er ekskludert fra det norske samfunnet.

Samtidig har vi sett at Neda, Zia og Selma forsøker å håndtere opplevelsen av å være ekskludert fra det norske samfunnet ved å aktivisere seg på ulike sosiale felt. De har frihet under visse begrensninger. På denne måten får de større symbolsk kapital. Vi ser, med andre ord, at informantene rommer en ambivalens: Mens informantene på den ene siden i noen sammenhenger er ekskludert fra det norske samfunnet på grunn av myndighetenes makt, håndterer de på den andre siden dette ved å ta til motmakt der de har mulighet, ved å aktivisere seg i ulike sosiale felt der de får innpass.

I dette kapittelet har vi sett at Neda, Zia og Selma sosialt sett befinner seg i en ambivalent situasjon. Sosialt sett opplever de ofte å være "matters out of place" (Douglas, 1966). De er i noen sammenhenger sosialt adskilt fra resten av samfunnet. Å være adskilt fra samfunnet sammenfaller med Turners teorier om liminalitet, noe jeg skal analysere nærmere i kapittel 6. I neste kapittel vil jeg fokusere på informantenes bosituasjon, og se på hvordan informantene befinner seg adskilt fra samfunnet fysisk sett. Jeg vil også se nærmere på informantenes saksgang. Dette vil jeg gjøre for å belyse deres usikkerhet i hverdagen. Jeg vil drøfte hvordan de forsøker å håndtere denne usikkerheten, blant annet ved at de forsøker å påvirke utfallet i asylsøknaden deres.

Kapittel 5: Asylsøkerprosess og livet på asylmottak

I dette kapittelet ser vi hvordan informantene støter på ulike utfordringer i deres asyltilværelse, i forhold til deres saksgang og deres boforhold. Innledningsvis gjør jeg kort rede for hvordan asylsøkerprosessen fungerer i dag, før jeg gjør rede for hvordan informantenes saksgang har gått for seg. Dette gjør jeg for å skildre usikkerheten rundt asylsøknaden, og for å drøfte hvordan informantene håndterer denne usikkerheten.

Videre gjør jeg rede for hvordan informantene opplever å bo på asylmottak. Mens Neda hele tiden har bodd sentralisert på asylmottaket på Sandmoen, har Zia og Selma i store deler av asyltilværelsen bodd desentralisert fra mottaket. Zia har vært gjennom flere flytteprosesser, og møtt ulike problemer der hun har bodd. I dette kapittelet skildrer jeg informantenes opplevelse av å leve på asylmottak, hvordan de opplever å være forelder til barn i asylmottak, og hvordan de forsøker å håndtere problemene rundt boforholdene. Som Neda sier om sin datter: "*Selv om vi lever i en vanskelig situasjon, vil vi gjerne at hun skal leve så normalt som mulig.*" Både Selma, Neda og Zia er opptatte av at barna skal leve så "normale" liv som mulig. I denne sammenhengen tolker jeg begrepet "normalt" som en *motsetning* til asyltilværelsen, som er preget av usikkerhet og venting, og en hverdag som mer eller mindre oppleves som "tom".

I forrige kapittel så vi hvordan informantene forsøkte å skape en aktiv hverdag for barna og seg selv sosialt sett. I dette kapittelet ser vi hvordan informantene prøver å normalisere deres asyltilværelse som er preget av lidelser og påkjenninger, dårlige boforhold, usikkerhet, og venting. Vi ser også hvordan de forsøker å skjerme barna fra deres problemer. Dette kapittelet er primært beskrivende, og vil danne et grunnlag for analysen i neste kapittel. Der drøfter jeg informantenes boforhold og bofellesskap, ved å fokusere på Turners (1969) communitas, og Goffmans (1961) totale institusjon.

Asylsøkerprosess

Når asylsøkerne ankommer Norge skal de straks melde seg for passkontrollen eller nærmeste politimyndighet, og en søknad om asyl skal så fremsettes for politiet. Politiet skal ta rutinemessig fotografi og fingeravtrykk, og asylsøkeren skal gjøres kjent med sine rettigheter og gjennomgå en helsesjekk. I januar 2004 ble det opprettet et nytt politiorgan, Politiets Utlendingsenhet (PU), som er direkte underlagt Politidirektoratet. PU skal håndtere politiets oppgaver i asylsakssammenheng, som blant annet å registrere og identifisere alle asylsøkere,

samt å uttransportere asylsøkere som har fått avslag på søknaden sin, og andre utlendinger som bortvises eller utvises fra landet (Arbeids- og sosialdepartementet, 2014).

Etter at politiet er ferdig med sin forberedelse av asylsaken, sendes den til UDI for videre behandling. Den videre informasjonsinnhentingen skjer normalt i tre etapper: asylsøkerens egenerklæring, asylintervju og eventuell verifisering av opplysningene. Etter at en asylsøknad er fremmet for politiet og registrert, tilbys asylsøkeren plass i et asylmottak. Når asylintervjuet er gjennomført blir søkeren normalt flyttet fra et ankomstmottak, eller transittmottak, til et ordinært asylmottak. Opphold i mottak er et tilbud som skal gis til alle, men det er ingen plikt for en asylsøker å bo i mottak. En asylsøker som ønsker å bo privat står fritt til det, men vil da ikke få noe tilskudd fra det offentlige. Blant de ordinære mottakene, som er lokalisert over hele landet, finnes det også egne mottak og avdelinger for enslige mindreårige mellom 15 og 18 år, og forsterkede avdelinger for beboere med behov for særskilt oppfølging (Arbeids- og sosialdepartementet, 2014). I 2008 og 2009 ble omsorgsansvaret for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år overført til barnevernet, og det drives egne omsorgssentre for disse barna. I ordinære mottak deltar beboerne i et obligatorisk informasjonsprogram, de får norskopplæring og gis tilbud om aktiviteter. Beboerne i mottak får noe økonomisk støtte, som er avhengig av asylstatusen deres (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014b).

I 2001 gjennomførte UDI noen endringer i saksbehandlingsprosedyrene som førte til at asylsøkerne fra da av ble forhåndskategorisert i tre hovedgrupper: antatt grunnløse søknader, antatt godt begrunnede søknader, og øvrige søknader. Hensikten er å få en rask håndtering av grunnløse søknader. Men dersom det under behandlingen av en antatt grunnløs søknad kommer fram opplysninger som tilsier at søkeren kan ha et beskyttelsesbehov eller grunnlag for opphold av humanitære grunner, flyttes søknaden fra hurtigprosedyren og undergis ordinære saksbehandlingsrutiner. Hurtigprosedyren omfatter ikke enslige mindreårige asylsøkere, med mindre søkeren har følge av en myndig person (Arbeids- og sosialdepartementet, 2014).

Som vi har sett, har en del av asylsøkerne i norske mottak en søknad inne til behandling hos UDI, eller en klage eller omgjøringsanmodning til behandling hos UNE. I første instans avgjøres asylsøknaden av UDI. Dersom UDI avslår en søknad, fungerer UNE som et klageorgan. Dersom UDI eller UNE innvilger en søknad om asyl blir utlendingen bosatt i en kommune. Dette skjer ved at utlendingen får et tilbud om bosetting fra UDI. En kan også velge å selv skaffe seg et sted å bo. Men i følge Selma, er ikke dette et reelt valg for hennes familie. Hun og familien har fått opphold, og venter nå på å få tildelt en kommune å

bosette seg i. Hun forteller meg at de kan velge å selv skaffe seg et sted å bo, men da vil de ikke få noe økonomisk støtte mens de går gjennom introduksjonsprogrammet. Introduksjonsprogrammet, som det heter at en har både *rett* og *plikt* til, er et skoleprogram hvor en blant annet lærer samfunnskunnskap og norsk språk (Barne-, likestillings-, & inkluderingsdepartementet, 2014).

Selma og familien har ventet i over et år på å få tildelt en kommune å bosette seg i. Av økonomiske grunner fortsetter de å vente, for å kunne gjennomføre introduksjonsprogrammet og samtidig ha råd til mat og andre nødvendige ting. Selma forteller meg at de ikke ville klart å gjennomføre alt på egenhånd uten noe økonomisk støtte. Først etter å ha gjennomført introduksjonsprogrammet kan Selma og hennes mann tre ut i det norske arbeidslivet.

Hvis derimot søknaden om asyl avslås, kan en sende inn en omgjøringsanmodning til UNE. Det er, som tidligere nevnt, ingen regler på hvor mange ganger en kan sende inn en slik anmodning. Men dersom en ikke lenger har noe grunnlag for å sende inn en slik anmodning, og en har fått et endelig avslag, skal utlendingen returnere til sitt hjemland eller annet sted der utlendingen har gyldig oppholdstillatelse, forutsett at utlendingen ikke har annen gyldig tillatelse til opphold i Norge (Arbeids- og sosialdepartementet, 2014).

Jeg vil nå se nærmere på saksgangen til informantene mine, og hvordan de håndterer denne. Asylsøknaden til de tre informantene har fått tre forskjellige utfall: Mens Selma og familien har fått godkjent opphold og venter på å få bosette seg i en norsk kommune, venter Neda og familien ennå på svar på deres omgjøringsanmodning. Etter endelig avslag på deres asylsøknad reiste Zia og guttene tilbake til India sommeren 2014. Samtidig som jeg følger Selma og Nedas saksfremgang vil jeg gjøre rede for flytteprosessene deres. Zias flytteprosess og boforhold vil bli beskrevet noe nærmere, ettersom hun har måttet flytte flere ganger i løpet av oppholdet sitt.

Den tunge veien fram mot en lykkelig slutt

Da Selma og familien kom til Norge for omtrent seks og et halvt år siden, bodde de først i fire måneder på et transittmottak i Oslo. Der bodde det mange forskjellige mennesker, i forskjellige aldere og fra forskjellige land. Selma forteller at de følte seg utrygge i store deler av oppholdet på transittmottaket. Flere ulike hendelser gjorde dem utrygge; blant annet bevitnet Selma en gang en voksen mann true en jente på seks år med kniv mens han sa at han skulle drepe henne. Jenta ble naturligvis svært redd, og fikk traumer i etterkant av hendelsen. Denne mannen hadde nettopp fått avslag på asylsøknaden sin. Politiet kom og hentet ham, og

ambulansen kom til stedet. Dagen etter var mannen tilbake på transittmottaket. I følge Selma kom ofte politiet eller ambulanse og hentet mennesker som virket mentalt ustabile på mottaket, men som regel kom de tilbake til mottaket etter en natt eller to, uten at noe ekstra sikkerhet ble igangsatt. Bruken av narkotika var også svært utbredt på mottaket, og flere mennesker solgte ulike narkotiske stoffer på mottakets område.

En annen hendelse som har brent seg inn i Selmas minne fra tiden på transittmottak, var da en asylsøkende mann gikk rundt på mottaket og truet med å brenne ned byggene. Midt på natten brøt han seg inn i en leilighet hvor det bodde flere kvinner, og utløste brannalarmen deres slik at det begynte å sprute vann fra taket i leiligheten. Alarmen gikk over hele mottaket slik at alle måtte ut av bygningene midt på natten. Hendelser som dette gjorde Selma svært engstelig.

Selma har lenge hatt problemer med å sove om nettene. Selv om familien hennes nå bor alene i en leilighet på Heimdal, et godt stykke unna resten av asylmottaket, føler hun seg fremdeles utrygg og nervøs. Hun tror selv at søvnproblemene har røtter fra den første tiden i mottak, da de bodde på transittmottaket. Der hendte det at politiet lånte nøkler av mottaket for å låse seg inn i leilighetene og sjekke hvem som sov der. En natt våknet hun plutselig av at noen kom inn i leiligheten deres. Hun så politiet gå inn i leiligheten deres, før de låste seg ut igjen. Dersom Selma hadde fått beskjed om at politiet kom til å sjekke leiligheten deres i løpet av natten, hadde hun ikke blitt så redd.

Etter å ha bodd noen måneder på transittmottaket, ble familien flyttet til asylmottaket på Sandmoen, i utkanten av Trondheim, som er et ordinært mottak. De bodde sentralisert på mottaket i en og en halv måned, før de fikk flytte til den leiligheten de nå bor i på Heimdal.

Selma og familien søkte først om opphold på politisk grunnlag. I dag tar ikke Norge imot asylsøkere på politisk grunnlag fra landet familien kommer fra, og dermed fikk familien først endelig avslag etter sin omgjøringsanmodning. Plutselig en dag dukket politiet opp hjemme hos dem på asylmottaket på Sandmoen for å ta bilder av dem. De fortalte ikke hvorfor de gjorde dette, og kom ikke med noen forklaringer på hvorfor de var der. De tok også bilder av barna. Dette gjorde Selma og mannen hennes veldig redde, og natten etter delte familien seg opp og sov hjemme hos venner i frykt for å bli hentet av politiet og sendt tilbake til hjemlandet. Hun lå våken hele natten fordi hun var så redd – redd for at politiet ville komme og hente dem, og hva som ville skje dersom de ble sendt tilbake.

Etter at de hadde fått endelig avslag på politisk grunnlag, bestemte de seg for å prøve å søke om opphold på humanitært grunnlag. Deres eldste sønn var veldig syk og var avhengig av hjelp fra sykehuset. De fikk en attest fra en lege ved St. Olavs Hospital i Trondheim som

skrev at sønnen deres var helt avhengig av "PEG-brikken" for å overleve. Som vi så i kapittel 3, var Selmas sønn avhengig av "PEG-brikken" for å kunne ta til seg mat. De fikk også en god attest fra skolen deres andre sønn gikk på, med håp om at barnas beste skulle bli vektlagt. I tillegg tok de kontakt med barneombudet, men måtte vente i åtte måneder på svar fra dem. I mellomtiden fikk de sitt første avslag på søknaden om asyl på humanitært grunnlag – altså deres tredje avslag. De fikk beskjed om at ettersom sønnen deres var en aktiv gutt, ville han fint klare å integrere seg på nytt i hjemlandet. De klaget på avslaget til sivilombudsmannen, og fikk svar fra dem etter bare noen dager. Sivilombudsmannen fant tre feil i begrunnelsen til det siste avslaget, og mente at avslaget ikke var rettferdig. Med støtte fra barneombudet, sivilombudsmannen og St. Olavs Hospital sendte de i november 2013 på nytt inn en klage til UNE. Etter at UNE hadde sjekket alle nye opplysninger fikk familien godkjent opphold tre måneder senere. I svaret de fikk stod det at det var lagt vekt på barnas beste og humanitære årsaker.

Selma og hennes mann har på egenhånd funnet all informasjon om hvordan en bør gå fram i saksgangen på internett. En har kun rett på ett gratis møte med advokat, men Selma og mannen hennes var heldige og fikk et ekstra gratis møte med advokaten da de sendte inn sin første omgjøringsanmodning. Utover dette hadde ikke advokaten fra UDI tid til å hjelpe dem. Etter dette fikk de hjelp til å finne advokat fra helsetjenesten som hadde kontakt med deres sønn. De lånte noen penger fra venner, og klarte også å spare litt penger for å få råd til advokat videre i saksgangen. Selma anslår at de har brukt omtrent ti tusen kroner på asylsaken deres. En kan også søke om å få gratis advokat gjennom Selvhjelp for Innvandrere og Flyktninger (SEIF), hvor Selma og mannen hennes fikk god hjelp den siste gangen de sendte inn omgjøringsanmodning.

Selma og mannen hennes har kun gitt fra seg riktig informasjon i deres saksgang; de har lagt fram dokumenter på hvem de er, og på hvor de kommer fra. Dersom de hadde forfalsket identiteten deres, er ikke Selma i tvil om at de hadde blitt sendt tilbake til hjemlandet deres. Men hun tror heller ikke at de ville fått opphold dersom de ikke hadde brukt så mye tid, og fått faglig og juridisk hjelp for å underbygge søknaden. Hun tror at de har klart å påvirke saksgangen sin ved å sende inn mye dokumentasjon til UNE:

> *Det er vanlige mennesker som sitter i UDI og UNE og bestemmer hvem som skal få opphold, og hvem som skal få avslag på søknadene sine. Jeg tror at bunken med papirer de har foran seg er med på å avgjøre utfallet. Dersom det foran dette mennesket ligger en stor bunke med dokumenter og anbefalingsbrev fra ulike hold som*

argumenterer for at søkeren burde få bli i landet, er det muligens vanskeligere å feie saken til side og gi søkeren avslag.

Selma og mannen hennes kontaktet flere ulike hold for å fremme deres saksgang. De fikk godkjent opphold på asylsøknaden etter å ha kontaktet sykehuset, barneombudet og sivilombudsmannen. Dersom de ikke hadde fått støtte av dem, ville de mest sannsynlig også fått avslag på den siste omgjøringsanmodningen. Saken deres ville hatt det samme utgangspunktet; støtten endret ikke deres bakgrunn eller deres behov for beskyttelse, men saken deres ville mest sannsynlig fått et annet utfall uten denne støtten. Med dette vil jeg argumentere for at ved å ta saken i egne hender, ved å utforske alle muligheter og å gjennomføre dem, klarte Selma og mannen hennes antageligvis å påvirke sin egen saksgang. Dersom deres bakgrunn og behov for beskyttelse ikke hadde vært tilstrekkelig, ville det derimot trolig ikke vært mulig å endre utfallet, uansett hvor mye støtte saken deres hadde fått fra ulike hold.

På et tidspunkt vurderte Selma å gå til media med asylsaken sin. Men hun har sett at også de som går til media blir sendt tilbake til hjemlandene sine. Noen ganger tror hun også at media kan virke mot sin hensikt, at UDI og UNE ser seg nødt til å gjøre et eksempel ut av sakene, slik at det ikke skapes tendenser hvor asylsøkere tror de får opphold i landet bare de har vært her lenge nok, og går til media med saken sin. Hun vurderte det dermed slik at media ikke ville hjulpet asylsaken hennes på noen måte.

Det endte godt for Selma og hennes familie – de fikk godkjent opphold. Den dagen de fikk godkjent svar på søknaden, hadde de ventet på positivt svar i fem år. Selma forteller at det var som om ti kilo lettet fra skuldrene hennes. "*Jeg ble så glad!*" De ringte til alle deres nærmeste venner og inviterte til en stor festmiddag. Både Zia og Neda kom og feiret sammen med dem. Selma smiler når hun forteller om denne dagen. Det er tydelig at det positive svaret var en stor lettelse for henne. Det de hadde håpet og ventet på i fem år var omsider blitt virkelighet. De skulle få fortsette å bo i Norge!

Det er nå gått omtrent et og et halvt år siden den dagen Selma og familien feiret å ha fått godkjent opphold. De bor fremdeles i den samme leiligheten på Heimdal. Nå venter de på å få en kommune å bosette seg i. "*Jeg visste ikke at vi måtte begynne å vente på nytt. Etter at vi fikk opphold måtte vi igjen starte fra null.*" De har ikke rett til å velge selv hvilken kommune de skal bosettes i, men Selma og mannen hennes har sendt inn et ønske om å få bosette seg i Trondheim kommune, ettersom deres eldste sønn har nær tilknytning til St. Olavs Hospital, og deres yngste sønn har klassekamerater og fotballag i nærområdet. De

håper at deres yngste sønn ikke trenger å bytte skole eller fotballag, og at deres eldste sønn kan fortsette sin kontakt med sykehuset.

"Vi fortsetter å drømme!"

Som vi så i kapittel 3, bodde Neda og kjæresten hennes først hos Nedas kusine i Oslo da de kom til Norge. De bodde der i en uke før de kontaktet politiet for å søke om asyl. Etter å ha bodd en kort periode på transittmottak ble de flyttet til asylmottaket på Sandmoen. På asylmottaket i utkanten av Trondheim har de bodd sentralisert hele tiden. Da mottaket flyttet lokasjon for omtrent to år siden, fikk familien flytte inn i en liten hytte som fungerte som en slags tomannsbolig. Der kunne Neda, kjæresten og datteren bo på egenhånd.

Neda og kjæresten fikk avslag på sin første asylsøknad etter en måned. Etter dette sendte de raskt inn en omgjøringsanmodning. Nå, mai 2015, har de ventet i omtrent fire år på svar på denne anmodningen. Noe av grunnen til at de har ventet så lenge, er at de ikke klarer å skaffe dokumenter på hvem de er. Neda og kjæresten tilbragte to dager hos UNE hvor de ble fortalt at de ville få godkjent opphold dersom de klarer å skaffe riktige dokumenter. Dersom de ikke klarer å få tak i dokumentene må vedtaket fra UDI stå. UNE ga dem seks måneder på å få tak i dokumentene. Hverken Neda eller kjæresten klarer imidlertid å få tak i de nødvendige dokumentene. Neda forteller at hun var svært politisk aktiv i hjemlandet, og at det er grunnen til at hun ikke kan kontakte ambassaden og få tak i dokumentene gjennom dem. Hun kan heller ikke kontakte faren sin i Iran, for hun frykter hva som vil skje dersom han finner ut av hvor hun befinner seg. Som vi så i kapittel 3, er tilstanden i Iran og den sterke tradisjonen i Nedas familie grunnen til at hun flyktet fra landet. I Iran er menneskerettssituasjonen alvorlig, og overvåkes av det internasjonale samfunn. Iransk straffelov bygger på islamsk rett og prinsipper som kan innebære dødsstraff for en rekke forbrytelser. Iran er et sosialt meget konservativt samfunn, Nedas familie inkludert. Kvinnediskriminerende holdninger er utbredt, og i familie- og sivilretten er kvinner diskriminert i forhold til menn (Store Norske Leksikon, 2015b). Neda fryktet hva som ville skje dersom noen fant ut at hun var blitt gravid utenfor ekteskap.

Fristen på seks måneder Neda og kjæresten fikk av UNE for å få tak i dokumentene gikk ut for omtrent et år siden. De har ikke, eller kommer ikke, til å få tak i de nødvendige dokumentene. Nå venter de spent på svar fra UNE. De vet ikke hva som vil skje; de har hørt at de ikke har noen mulighet til å få opphold på grunn av mangel på dokumenter, men de fortsetter å presse på andre måter. De sender inn anbefalingsbrev og attester fra ulike hold og

håper at det vil gjøre en forskjell. "*Jeg håper at de vil tro på oss når vi forteller dem hvem vi er og hvorfor vi måtte flykte.*" Neda håper at UNE vil tro på at deres historie er sann, og at de vil godkjenne oppholdet på tross av manglende dokumenter. "*Vi gir ikke opp – vi fortsetter å drømme!*" Om Neda og kjæresten vil få godkjent opphold, er fortsatt uvisst. De venter og håper fremdeles.

En ubeskrivelig skuffelse

Zia og hennes to gutter ble fort transportert til asylmottaket på Sandmoen, i utkanten av Trondheim, etter at de søkte om asyl. Der bodde de først sentralisert på mottaket i en slags hytte hvor de fikk bo på egenhånd. Deretter ble de flyttet til flere ulike steder, noe jeg vil komme tilbake til litt senere. Etter omtrent tre år fikk Zia endelig avslag på asylsøknaden sin. Hun valgte da å klage på avslaget, og søke om asyl en tredje gang. Også da fikk hun avslag. Etter det tredje avslaget kom politiet plutselig en dag på døren. De forklarte henne at hun ville bli utvist fra landet, og at hun hadde 48 timer på seg til å klage på avslaget. Zia valgte neste dag å oppsøke en advokat for å høre om hun hadde noen grunn til sende inn en ny klage. Hun tok kontakt med advokaten, som mente at Zia ikke hadde noen grunn til å sende inn denne omgjøringsanmodningen; situasjonen hennes hadde ikke endret seg på noen måte, situasjonen i India var den samme, og det var ingen nye endringer i regelverket som kunne virke til hennes fordel. Etter samtalen med advokaten valgte derfor Zia å ikke gå videre med sin asylsak.

Da det gikk opp for Zia at hun ikke skulle få bli i Norge, var det en enorm skuffelse som slo henne. Hennes sterke ønske om en framtid i landet ville ikke gå i oppfyllelse. Hun var redd for hva som kunne skje når hun kom tilbake til India: Ville ektemannen finne henne? Hva ville han da gjøre? Håpet hun hadde om å skape en trygg ramme rundt barna sine bristet fullstendig. For både Zia og barna var det en stor skuffelse å måtte forlate landet de alle tre var blitt så glade i.

Zia bestemte seg ganske tidlig for å søke om assistert retur. Når hun hadde en søknad om assistert retur inne til behandling, kunne ikke politiet tvangsreturnere dem i mellomtiden. Ved å søke om assistert retur, ville hun få noe tid til å forberede seg selv og guttene på returen. Zia fikk raskt innvilget søknaden om assistert retur, og fikk en konkret utreisedato å forholde seg til, som ble satt til omtrent seks måneder fram i tid. Ved assistert retur ville hun også få hjelp til planlegging av returen, hjelp på flyplassen i India, og et økonomisk bidrag. Alternativet ville vært å vente på at politiet en dag skulle dukke opp på døren og sende dem ut

av landet. Da ville hun ikke fått noen støtte, og hun ville risikert å bli sperret inne på Trandum i forkant av utreisen, som var noe hun fryktet. Utover dette fryktet hun å bli plassert i fengsel i India når hun ankom flyplassen. Hun anslo sikkerheten rundt assistert retur til å være mye større enn ved tvangsretur, både i løpet av reisen og i startfasen i India.

Med en gang Zia hadde søkt om assistert retur, og fått en returdato seks måneder fram i tid å forholde seg til, startet hun å forberede guttene sine på hva som ville møte dem i India. Hun fortalte dem historier fra India, forklarte dem om indisk kultur, og begynte gradvis å prate hindi med dem. Den yngste sønnen hennes ble født i Norge, og pratet kun norsk. Hindi var helt nytt for ham. Hennes eldste sønn har også kun pratet norsk de siste årene, og har bodd flere år i Norge enn i India. Også han pratet kun norsk, og husket kun enkelte ord fra hindi.

Den første perioden etter at hun hadde fortalt guttene at de skulle flytte til India, kunne hun merke at den eldste sønnen gruet seg veldig. Personalet i barnehagen hadde også meldt ifra om at han virket å være litt trist. Zia hadde ennå ikke fortalt barnehagen at de skulle returnere til India. Men da personalet i barnehagen tok opp temaet om hvor trist sønnen hennes virket, fortalte hun dem om saken. Personalet i barnehagen hadde hele tiden visst at familien var asylsøkere, men Zia hadde ikke fortalt dette til noen av foreldrene i barnehagen. Etter å ha fortalt personalet at de måtte reise tilbake til India, fortalte hun også noen av foreldrene i barnehagen om situasjonen deres. Foreldrene dannet en støttegruppe på Facebook hvor en blant annet kan gi økonomiske bidrag. Da dagen Zia skulle reise kom, hadde hun mottatt ryggsekker, en koffert, noe tøy til guttene og andre ting som kunne være nyttige å ha med seg. Gjennom denne gruppen mottar hun nå jevnlige økonomiske bidrag som skal sikre guttenes skolegang i India. Ettersom jeg har kunnet opprettholde kontakten med Zia etter at hun ble sendt tilbake, meldte hun til meg i mars 2015 at hennes eldste sønn hadde fullført et skolesemester i India, og fått svært gode resultater. Han gledet seg til å ta fatt på neste semester. Neste år starter også hennes yngste sønn på skolen, noe begge guttene gleder seg til.

Selv om Zias eldste sønn hadde gruet seg til å flytte til India i starten, kunne Zia merke at han etter hvert gikk over til å bli mer spent, og muligens også glede seg litt. En dag familien hadde pratet om hva som ville møte dem i India, hadde han sagt til lillebroren sin at: "*Du har aldri vært i India før, så du trenger solkrem. Jeg og mamma trenger ikke solkrem.*" Zia lo litt etter at hun fortalte dette. "*Han prøver å forberede broren sin på det nye landet.*" Da Zia spurte hva han ønsket at hun skulle pakke med til India, hadde han svart at det eneste han ville ha med seg var sparkesykkelen og solbriller. Det var tydelig at han ventet seg at det skulle bli mye sol og et klima hvor han kunne bruke sparkesykkelen sin mye.

En dag mot slutten av feltarbeidet mitt, i mai 2014, var jeg på besøk i Frelsesarmeen. Zia var der sammen med flere andre, både nordmenn og asylsøkere. Mens vi alle sammen satt samlet rundt et bord og spiste lunsj, fikk en av kvinnene en tekstmelding fra en venninne som bodde på asylmottaket. "*Hun har fått godkjent opphold!*" ropte hun, slik at alle rundt bordet skulle få med seg den gledelige nyheten. Jubelen spredte seg raskt i rommet. Selv satt jeg rett ved siden av Zia, som var begynt å forberede seg på sin retur. Jeg kjente hvordan det gikk en skjelving gjennom kroppen hennes, så hvordan hun først smilte til de andre og sa; "*så bra*", og hvordan hun deretter ble stille og kikket ned i bordet.

Jeg vil nå gå nærmere inn på hvordan informantene mine har opplevd sin tid på asylmottak. De tre kvinnene har ulike oppfatninger av tiden sin på asylmottak, og de har også bodd på ulike steder, selv om de alle har vært tilknyttet asylmottaket på Sandmoen. Som vi skal se, er det store forskjeller på å bo sentralisert på mottaket og å bo desentralisert. Alle familiene har opplevd å bo sentralisert på mottaket i starten av oppholdet, men i dag er det kun Neda og hennes familie som bor sentralisert. Jeg vil starte med å følge flytteprosessen til Zia, ettersom hun har bodd lenge både sentralisert på asylmottaket og desentralisert på to ulike steder, og kort beskrive hvordan hun har opplevd å bo på de ulike stedene. Jeg vil også skildre en hendelse i forbindelse med en flytteprosess mottaket på Sandmoen utførte sommeren 2013, og hvordan Zia forholdt seg til dette.

Et liv i pappesker

Det er tidlig i februar 2014, og jeg sitter ovenfor Zia i sofaen på Frelsesarmeen. Hun forteller om tiden hun har bodd på asylmottaket sammen med sine to barn. Hun har bodd i Norge i over tre år, og har allerede bodd i flere forskjellige leiligheter i regi av asylmottaket. Det har ikke vært lett: "*Mottaket er ikke et trygt sted for barn å bo.*"

Zia kom gravid til landet sammen med sin første sønn da han var tre år. Etter et kort opphold på transittmottak i Oslo ble de flyttet til asylmottaket på Sandmoen, i utkanten av Trondheim. På asylmottaket i Trondheim bodde de først i en slags hytte med et soverom, et lite bad og et rom som fungerte som både stue og kjøkken. Politiet var ofte tilstede på mottaket som følge av mye bråk. Zia forteller at både hun og sønnen ble skremt av bråket som foregikk på uteområdene rundt asylmottaket. Zia ønsket å flytte bort fra uroligheten, men ettersom asylsøkere ikke har rett til å selv velge bolig uten å miste den økonomiske støtten, ble de boende på mottaket. I denne perioden fødte hun sin andre sønn.

For Zia var narkotikabruk og -salg det største problemet med å bo på mottaket. Hun ønsket ikke at barna skulle vokse opp på et sted hvor mennesker var tydelig påvirket av dop, og solgte dop fra felles uteområder. "*Dop gjør mennesker uberegnelige – du vet aldri hva de plutselig kan finne på*." Zia hadde dårlige erfaringer med narkotika fra deres tid i Italia. Det kan tenkes at denne erfaringen gjorde henne mer oppmerksom på narkotikaen som var i omløp rundt henne. Hun ønsket at guttene skulle vokse opp i en trygg atmosfære, noe hun ikke følte at de gjorde da de bodde sentralisert på asylmottaket.

Både Zia og barna så noen ganger asylsøkere stå med kniv på uteområdene på asylmottaket. En gang stod to menn fra Somalia og kranglet høylytt med kniv i hendene. En av dem var blitt slått og hadde blod i pannen. En annen gang var det en beboer som truet med å kutte seg selv i magen med kniv dersom politiet kom for å sende ham hjem. Mottaket kontaktet politiet og ambulanse som kom og var tilstede, men mannen skadet seg ikke. Noen dager senere var han borte fra mottaket – antageligvis ble han sendt ut av landet. Hendelser som dette er eksempler på urolige momenter i hverdagen deres, og er eksempler på hvorfor Zia følte at oppholdet på asylmottaket ikke var et trygt sted for barna å leve.

Deres andre vinter i Trondheim opplevdes veldig kald for den lille familien fra India som nå var blitt tre. De bodde en stund uten vann i leiligheten, fordi det var så kaldt at vannrørene frøs til is. Etter to uker med frosne rør fikk familien en ny plass å bo. Zia fikk beskjed om flyttingen en uke i forveien. De fikk beskjed av mottaket om at dette kun var en midlertidig løsning, og at de ikke skulle bo der lenge. Zia pakket sakene deres ned i noen pappesker og flyttet til et stort hus som mottaket leide. Dagene gikk uten at de fikk beskjed om at de kunne flytte tilbake, men de fikk hele tiden beskjed om at det ikke var lenge igjen før de skulle flytte tilbake til mottaket.

Huset de nå bodde i, delte de sammen med 10 andre asylsøkere. I kjelleren bodde det en familie, i første etasje var det kjøkken, og Zia bodde i andre etasje sammen med sine barn og flere andre. Selv om Zia og guttene fikk eget soverom, fikk de flere problemer i dette huset. For det første var det kun to baderom fordelt på alle som bodde der: det var ett bad i kjelleren, og ett oppe i andre etasje. Faren i familien som bodde i kjelleren pleide å låse døren inn til dem i ti-tiden på kvelden, for at ingen skulle komme og bruke baderommet etter at barna deres var sovnet. Dette resulterte i at alle som ikke var en del av hans familie måtte bruke samme baderom på kveldstid, det som lå i samme etasje som Zia og guttenes soverom. Det ble veldig urolig, og guttene hadde store problemer med å slappe av og få den søvnen de hadde behov for.

For det andre var det problemer i forhold til kjøkkenet som alle i huset delte; det var alltid rotete og skittent der, og det var vanskeligheter i forhold til maten. Zia kommer fra en kultur hvor en skal dele av det en har. Dersom en lager mat og andre mennesker er tilstede, skal en tilby dem en del av maten. Dette ble naturligvis et stort problem for henne, ettersom det bestandig var andre mennesker på kjøkkenet. Økonomien hennes strakk ikke til, og hun ble etter hvert nødt til å slutte å dele av maten.

Zia pakket aldri sakene ut av pappeskene sine, for hun fikk hele tiden beskjed om at de snart skulle flytte tilbake til mottaket. Slik gikk tiden helt til de hadde bodd i huset i nesten et år. Så plutselig en dag fikk hun beskjed om at hun og guttene skulle flytte tilbake sentralisert på mottaket. Også denne gangen fikk hun beskjed om flyttingen én uke i forveien, en beskjed hun hadde ventet på i mange måneder. Pappeskene med alle sakene stod plassert i hjørnet av rommet fra den dagen de flyttet inn, til den dagen de flyttet ut av det store huset.

Sommeren 2013 startet asylmottaket på Sandmoen en flytteprosess. Byggene skulle flyttes noen hundre meter. En dag midt på sommeren hadde Zia og guttene besøk av noen venner: Borghild, en norsk ung kvinne, og hennes sønn. Zia var blitt kjent med Borghild gjennom barnehagen til guttene. Barna deres gikk da i samme barnehage, men på dette tidspunktet var det sommerferie. Det var Borghild som gjorde Zia bevisst på forholdene på mottaket denne dagen. I følge henne var det elendig stand på mottaket. Zia hadde ikke tenkt så mye over dette tidligere, men venninnen hennes forklarte henne at uteområdet på asylmottaket kunne være direkte farlig for barna å leke på. Det var søppel overalt. Det var hustak som var tatt av husene og plassert på bakken, det var skarpe kanter, knust glass, og høyder som kunne være farlige dersom barna begynte å klatre på tingene. Et toalett var plassert midt på lekeplassen der barna lekte. Den lille lekeplassen var også fylt med søppel og skarpe gjenstander. I det hele tatt var det ikke et bra sted for barna å leke. Borghild mente at det ikke var forsvarlig å la barna leke på uteområdet. Asylsøker-familiene lever på svært få kvadratmeter innendørs, så det var heller ikke lett for barna å leke inne. Venninnen tok flere bilder av plassen og skrev en tekst om hvorfor hun mente at situasjonen på mottaket ikke var holdbar. Hun sendte en mail med bilder og tekst til blant annet media, politikere og et annet asylmottak i Trondheim. Hun oppfordret media til å ta en titt på stedet og skrive om saken. Noen av disse bildene ligger vedlagt i denne oppgaven (se vedlegg nummer 5).

Dagen etter at Borghild sendte mailen, hadde ledelsen på Sandmoen mottak åpenbart fått høre om mailen og bildene. Zia ble stoppet av byggelederen for flytteprosjektet som spurte om hun kjente damen som hadde sendt rundt bildene. Zia løy, og svarte at hun ikke kjente til saken. I løpet av denne dagen ble alt rotet ryddet bort, og bildene nådde aldri avisen.

Men Zia og de andre beboerne hadde bodd slik i to uker allerede. "*Hvorfor ryddet de ikke før?*" spør Zia. Hun er glad for at hun hadde sin norske venninne på besøk. Selv var hun ikke klar over at de kunne ha krav på noe bedre boforhold, eller hvordan en kan gå fram her i Norge for å oppnå resultater.

Vennskapet med Borghild falt helt naturlig for Zia. Det var ingen strategi fra hennes side at Borghild skulle kunne hjelpe henne. Vennskapet ble først og fremst til ved at barna deres lekte godt sammen i barnehagen. Det var Borghild som først tok initiativ til å treffes utenfor barnehagen. Men uten venner som Borghild, hadde ikke Zia visst hva hun kunne gjøre i slike situasjoner. Hun hadde aldri kommet på å gjøre det samme. Derfor er hun i dag veldig glad for vennskapet hun har med Borghild. I tiden før Zia og guttene reiste tilbake til India var også Borghild til stor hjelp på flere ulike måter.

En dag jeg var på besøk hjemme hos Zia sent i juni 2014 traff jeg både Zia og Borghild, og vi pratet da litt rundt flytteprosessen fra sommeren året før. Sammen reflekterte vi litt rundt møtet Zia hadde med byggelederen. Hva om Zia hadde sagt sannheten; at det var hennes venninne som hadde tatt og sendt ut bildene av plassen? Hadde det påvirket henne på noe vis? Hvordan hadde de ansatte på mottaket sett på henne da, og hadde hun blitt behandlet annerledes etterpå? Og hvorfor ville de egentlig vite hvem som kjente damen med bildene? Spørsmål som dette surret rundt i tankene til Zia, som sa at hun ikke visste hva som ville skjedd dersom hun fortalte sannheten om saken, men at hun der og da i møtet med byggelederen var redd for at det skulle få negative konsekvenser for henne. Borghild antok at noen hun sendte mailen til varslet asylmottaket på Sandmoen, slik at de kunne håndtere saken før media dukket opp. Ledelsen på mottaket må så ha informert byggelederen av prosjektet om saken, før han stoppet Zia og stilte henne spørsmål om mailen og bildene. Om det var tilfeldig at nettopp Zia ble stoppet, er usikkert.

Senere flyttet Zia og barna til Byåsen, en bydel i Trondheim kommune, hvor de fikk det mye bedre. Der delte de et hus med en annen asylsøkende familie, hvor de bodde i hver sin etasje, med hvert sitt soverom, stue, kjøkken og bad. Barna fikk plass i en ny barnehage som lå like i nærheten av det nye hjemmet deres. Borghild hjalp henne med å få ny barnehageplass til guttene. På Byåsen hadde de en hage som de delte med den andre familien, og mange turmuligheter i nærområdet. Nabolaget var rolig og fint, og det opplevdes trygt for både Zia og barna. Guttene lekte ofte med barna som bodde i etasjen over, og Zia hadde et vennlig forhold til foreldrene deres. De bodde i dette huset i nesten et år før de måtte returnere til India i juli 2014.

Zia og guttene hennes flyttet flere ganger i løpet av deres opphold i Norge. Da de først kom til landet bodde de en liten periode på et transittmottak i Oslo før de ble flyttet til Sandmoen asylmottak. Der bodde de i sentralisert i nesten to år, før de flyttet til et desentralisert hus på grunn av frosne rør i leiligheten. Deretter flyttet de tilbake til asylmottaket og bodde der en kort periode, før de sammen med resten av mottaket flyttet lokasjon. Til slutt flyttet de fra den nye lokasjonen til huset på Byåsen hvor de bodde den siste tiden før de ble returnert til India. Pappeskene med deres eiendeler ble ofte brukt av denne familien, da de flyttet hele seks ganger i løpet av deres fire år lange opphold, og kan stå som et bilde på hvordan flytteprosessen deres gikk for seg.

En tøff start

Etter at Neda og kjæresten ble flyttet til Trondheim sammen med deres lille datter, har de hele tiden bodd sentralisert på asylmottaket. I motsetning til Zia, opplever Neda at asylmottaket er en trygg plass å bo for den lille familien. De bor i en slags hytte som fungerer som en tomannsbolig. Der har de noen få kvadratmeter som inneholder et soverom, et lite bad og et rom som fungerer som stue og kjøkken med en liten kjøkkenbenk. Leiligheten deres er betraktelig mindre enn den Zia og guttene delte på Byåsen, eller den leiligheten Selma og familien bor i på Heimdal. Neda selv synes leiligheten er trang; blant annet må alle tre sove sammen i én seng fordi de ikke har plass til egen seng til datteren. De har heller ikke plass til et bord i stua, ettersom de velger å bruke den lille plassen de har i stua som en plass hvor datteren kan leke. Men selv om de bor trangt er Neda stort sett fornøyd: "*Vi får i alle fall bo sammen, alene bare oss tre. Det er det viktigste for meg.*"

Neda har imidlertid ikke trivdes godt bestandig. Hun fikk en tøff start på livet som asylsøker. I en samtale med en prest i Trondheim, fikk hun fortalt at hun og kjæresten antagelig måtte belage seg på minst tre års ventetid før de fikk svar på asylsøknaden. Dette kom som en stor overraskelse for henne, og i følge henne selv var det like før de bestemte seg for å reise videre til et nytt land. Men fordi de allerede hadde sendt inn asylsøknaden og prosessen var i gang, valgte de å bli værende, og vente den tiden det ville ta å få svar. Det viste seg at presten Neda møtte i starten av oppholdet fikk rett; familien har nå, mai 2015, ventet i omtrent fire år på svar på asylsøknaden.

Da Neda og kjæresten først kom til Norge var Neda syk. Etter å ha bodd en uke hos kusinen til Neda i Oslo, og deretter et kort opphold på transittmottak, flyttet Neda og kjæresten inn i en leilighet på asylmottaket på Sandmoen. Neda var omtrent halvveis i

graviditeten sin da de først flyttet til Trondheim, og formen hennes var dårlig. Hun hadde sterke hodesmerter og utslett på huden. Graviditeten var også vanskelig for henne; hun fikk bekkenløsning og ble sittende i rullestol i tre måneder. Hun klarte hverken å dusje eller å gå på do alene. Samboeren måtte hjelpe henne med alt. Etter hvert startet hun å gå til fysioterapeut for å bli bedre. Hun fikk også noe hjelp fra flyktninghelsetjenesten. Men til tross for dette ble hun ikke bedre. Hun ble deprimert. Hun gikk aldri ut av leiligheten, og ble sittende alene hjemme i et mørkt rom. Etter hvert prøvde hun å slukke sorgene sine i mat: "*Hver dag når kjæresten min kom hjem, forventet jeg at han hadde kjøpt vaniljeis til meg. Dersom han ikke hadde med seg noe godt ble jeg rasende.*" Hun la på seg flere kilo i denne perioden, og helsen hennes ble stadig verre. Forholdet til kjæresten ble også gradvis mer anspent.

Da datteren ble født, møtte Neda nye problemer. Kroppen hennes produserte ikke melk, så hun klarte ikke å amme datteren. Hun klarte heller ikke å skifte bleie på datteren eller dusje henne, fordi hun ikke klarte å forholde seg til henne. Igjen havnet Neda og kjæresten hennes i en situasjon hvor kjæresten måtte gjøre den største delen av jobben. I denne tiden gikk Neda inn i en dyp depresjon, og som følge av dette avviste hun datteren sin fullstendig. Hun sier selv at hun ikke hadde noe kontakt med datteren sin i løpet av det første året. "*Jeg var redd, men jeg vet ikke hvorfor. Kanskje var jeg redd for den utrygge framtiden jeg hadde født datteren min inn i.*" Både Neda og kjæresten flyktet fra en hverdag hvor de begge hadde gode jobber, god råd og et pent hjem. Grunnen til at de flyktet var for å leve sammen, og at Neda skulle kunne føde barnet de ventet sammen. Nå bodde de i en liten og slitt leilighet, de hadde ikke arbeidstillatelse, og visste ikke hvor lenge de kom til å bo der. Den nye livssituasjonen gikk dypt inn på Neda, og dette fikk store følger både for henne og hennes nærmeste. En dag kranglet hun med kjæresten som krevde mer av henne: mer som kjæreste og samboer, og mer som mor. Hun kunne ikke fortsette i det samme sporet, og han mente at noe måtte gjøres for å forbedre helsen hennes. I følge Neda blir kjæresten hennes sjeldent sint, så denne episoden gikk sterkt inn på henne. "*Jeg reagerte med å såre meg selv, ved å klore meg i ansiktet*" sier Neda, mens hun viser meg hvordan hun kloret seg selv på kinnene med de lange neglene sine. Som følge av krangelen kom barnevernet og politiet på døren. Sammen forklarte Neda og kjæresten dem at det ikke var kjæresten hennes som hadde klort henne, men at hun hadde gjort det selv. Både barnevernet og politiet trodde på dette, men datteren deres måtte likevel bo i fire dager hos noen andre.

Denne krangelen som resulterte i at datteren ble tatt fra dem, ble et vendepunkt for Neda. Hun hadde flyktet fra Iran for å kunne leve sammen med kjæresten og datteren sin. Nå

var hun på nytt i ferd med å miste datteren, og muligens også kjæresten. "*Av og til vet du ikke hva du har før du er i ferd med å miste det.*" Kjæresten hadde kommet til Norge "kun" for å være sammen med henne og datteren deres – han kunne valgt å bli værende i Iran med god jobb og en lysende framtid. Neda hadde en familie nå; en familie som trengte hverandre, og var avhengige av hverandre. Etter å ha skjøvet problemene fra seg i et år bestemte hun seg for å gjøre noe med situasjonen.

Det første grepet Neda gjorde for å bedre livssituasjonen var å bevege seg ut av leiligheten hver dag. Sammen med kjæresten og datteren dro hun på små turer i nabolaget, og etter hvert også inn til byen. På denne måten fikk hun stadig flere impulser, og livet begynte å åpne seg for henne. I starten av tiden i Trondheim hadde hun sluttet på norskkurs fordi hun følte seg så dårlig. Nå startet hun på norskkurset igjen som hun fullførte etter to måneder, og hun lærte seg norsk videre over internett. Hun leste norsk historie og satte seg inn i samfunnet rundt seg. Skritt for skritt begynte hun å bygge seg en meningsfull hverdag. Etter en stund skaffet de barnehageplass til datteren i en kommunal barnehage som lå ikke langt fra mottaket. Dermed fikk Neda mye tid for seg selv, ettersom kjæresten ofte tok på seg småjobber for venner og bekjente på dagtid. Hun oppsøkte muligheter for å holde seg aktiv, og det var i denne perioden hun kontaktet Frelsesarmeen hvor hun kort tid senere ble medlem. Hun tok også på seg ansvar på asylmottaket; som sekretær for kvinnegruppen og som leder for barnebasen som er tilknyttet mottaket. I barnebasen fikk hun noen faste tider å forholde seg til, noe som fikk henne ut av leiligheten på dagtid. Etter hvert tok hun også på seg ansvar i Frelsesarmeen, hvor hun pratet om Bibelen på persisk til innvandrere som ikke forstår norsk. En vanlig uke for henne i dag, består av vakter i barnebasen på mandag, onsdag og fredag, og møter i Frelsesarmeen på tirsdag og torsdag.

Sakte med sikkert bedret Nedas helse seg. For henne ble redningen å komme seg ut av leiligheten og fylle hverdagen med mer meningsfullt innhold. Som vi så i forrige kapittel, var det å skape en aktiv og sosial hverdag svært viktig også for Zia og Selma. Etter å ha sett på Nedas depresjon, og hennes krise og drama i starten av asyltilværelsen som gravid og med et nyfødt barn, vil jeg nå fokusere nærmere på hvordan informantene opplever å være forelder til barn i asylmottak.

Med barn i mottak

Nyere forskning med fokus på barn i asylmottak har bekreftet at det er flere utfordringer knyttet til situasjonen for de yngste barna. Blant annet fant Lauritsen og Berg i en

undersøkelse at flere av barna på asylmottak var sterkt preget av situasjonen til de voksne, på godt og vondt. Mens noen barn reagerte på livet i mottaket med å bli urolige og utagerende, reagerte andre med å bli tause og innesluttet. Noen barn var usikre på å knytte seg til voksne og andre barn, fordi de hadde erfaring med at de forsvant etter en stund. Ventingen på svaret på asylsøknaden var det sentrale punktet i livet på mottaket. Selv om foreldrene som ble intervjuet var opptatte av å skjerme barna, gjorde små rom for familiene og liten tilgang på skjermet oppholdsrom for barna det vanskelig (Lauritsen & Berg, 1999).

Gjennom feltarbeid i et transittmottak og et ordinært mottak har Seeberg, Enger og Bagge studert hvordan hverdagen ser ut for små barn i asylmottak, i barnebase (tilknyttet asylmottak) og i barnehage. Undersøkelsen peker på hvordan mangelen på fellesrom i asylmottakene for små barn gjorde at de i stor grad måtte leke inne på familien sitt rom på 15 til 20 kvadratmeter. Dette rommet ble brukt til alt mulig, og av hele familien. Selv om foreldrene prøvde å tilrettelegge for barna, innebar denne rombruken at barna ble hemmet i sin aktivitet og sitt behov for fysisk aktivitet, fri lek og samvær med andre barn. Seeberg m.fl. konkluderer i undersøkelsen med at livskvaliteten til barn i asylmottak bærer preg av at foreldrene er fattige, hverdagen er preget av ustabilitet og mangler struktur, og botilbudet er dårlig (Seeberg m.fl., 2009).

Under feltarbeidet observerte jeg hvor store forskjeller det var på å bo desentralisert og sentralisert på mottaket. Selma og Zia som etter hvert fikk bo desentralisert ble tildelt større leiligheter hvor barna fikk bedre plass til å leke på. Neda, derimot, bodde hele tiden sentralisert på mottaket. Boforholdene til Neda gjorde det vanskelig for henne å skjerme datteren fra usikkerheten rundt asyltilværelsen. Datteren hennes hadde også liten plass å leke på, noe som samsvarer med funnene til Lauritsen og Berg (1999) og Seeberg m.fl. (2009).

Etter at Nedas helse bedret seg, ble livet mye bedre for hele den lille familien. I dag forteller hun at hun stort sett er godt fornøyd med asylmottaket. Hun mener lederen på mottaket gjør en god jobb, og gjør det han kan for at deres bosituasjon og levekår skal være så gode som mulig. Derimot mener hun at asylmottaket ikke er noe bra sted å bo med barn. En av grunnene til dette er den lille plassen datteren har å leke på. På dagtid er datteren i barnehagen, men på kveldstid, i helgene og når det er ferie i barnehagen, har datteren liten plass å leke på innendørs. En annen viktig grunn for at asylmottaket ikke er et godt sted å bo for barn er, i følge Neda, at de bor utenfor det norske samfunnet. Rent fysisk er mottaket lagt til utkanten av byen, i et område med fabrikker og motorvei. Det er sjeldent andre enn asylsøkere i området rundt mottaket. Neda mener denne adskillelsen forsterker inntrykket og følelsen av å være på utsiden av samfunnet. I tråd med forskningen til Seeberg m.fl. gjør dette

at datteren ikke er i samvær med andre barn utenom tiden i barnehagen. I følge Neda holder de fleste andre mødrene på mottaket barna sine innendørs, og det er vanskelig å komme i kontakt med andre familier på mottaket. Neda tror at dette i hovedsak skyldes språklige og kulturelle forskjeller mellom familiene på mottaket.

Neda ønsker ikke at datteren skal føle seg annerledes enn andre barn. Under mitt feltarbeid var datteren til Neda tre år, og Neda trodde ikke hun forstod så mye av situasjonen de var i ennå. Men når datteren blir litt eldre vil hun begynne å forstå at bosituasjonen og levemåten deres ikke er normal. Neda ønsker ikke at datteren skal vokse opp og føle seg som en "asylsøker" – dette er de voksnes problem og oppgave, ikke barnas. Hun ønsker ikke at datteren skal bekymre seg over problemene deres. "*Barn skal leke og gå i barnehage og på skole. Jeg ønsker at datteren min skal leve et bekymringsløst liv.*"

I en studie fra Sverige, viser Eastmond til at foreldre i asylmottak ofte føler seg alene med foreldreansvaret, og at de prøver å verne barna mot deres egne problemer (Eastmond, 2010). Gjennom flere observasjoner og samtaler med informantene mine er det også min forståelse at Neda, Zia og Selma ønsker å skjerme sine barn fra problemene. Til tross for dårlig økonomi, hadde for eksempel Nedas datter svært mye leker. Da jeg kikket inn døren til det lille soverommet i leiligheten til Neda, var det første jeg la merke til påfallende mange rosa leker. En rosa sparkesykkel, klistermerker, tegnesaker, for å nevne noen av de mange lekesakene til datteren. Det er grunn til å tro at Neda og kjæresten forsøker å kompensere for en trang leilighet og livet som asylsøker med leker til datteren. "*Jeg vil at hun skal være glad og ha det bra*." Det første datteren deres sa til meg da jeg kom på besøk til dem første gang var: "*Hva har du med til meg?*" Neda, som syntes datteren var uhøflig, unnskyldte henne med å si at faren hennes alltid pleier å ha med noe hjem til henne når han har vært bortreist. Heldigvis hadde jeg tatt med en rosa neglelakk til henne, noe hun ble veldig glad for. Etter at jeg hadde lakket neglene hennes, gikk hun rundt med neglelakken i hånden resten av dagen. Å gi gaver når en besøker venner er en del av deres iranske kultur, så deler av denne måten å møte meg på, og forventningen om en gave, stammer fra kulturarven hennes. Samtidig er datteren til Neda vant til å få fine ting hun ønsker seg. "*Vi må bli strengere med henne, hun trenger litt oppdragelse*" sa Neda til meg en gang jeg var på besøk hos dem. "*Men det er vanskelig, vi vil jo ikke at hun skal føle at vi er fattige eller vanskelig stilt. Selv om vi lever i en vanskelig situasjon, vil vi gjerne at hun skal leve så normalt som mulig.*"

Datteren til Neda går i en barnehage som ligger i nærområdet hver dag. Hun trives godt i barnehagen og har fått gode venner der. Hun prater både flytende norsk og persisk, så hun har ingen problemer med å kommunisere med de andre norske barna. Selv veksler Neda

mellom norsk og persisk når hun prater med datteren. En dag var Neda i en foreldresamtale i barnehagen. Neda fortalte personalet i barnehagen om fortiden deres og om hennes bekymringer for framtiden. "*Jeg satt der og gråt*" fortalte hun meg, mens hun så på meg med litt hevede øyenbryn, tydelig overrasket over seg selv. Plutselig hadde hun delt alle sine tanker og bekymringer omkring datterens framtid med den pedagogiske lederen som satt ovenfor henne, og nå delte hun dem, som flere ganger tidligere, med meg:

> *Jeg kom til Norge for å skape en trygg framtid for datteren min. Men nå er jeg usikker på hennes framtid. Hva om vi ikke får godkjent opphold her? I Iran ville hun ikke blitt akseptert fordi hun er født utenfor ekteskap. Her i Norge blir ikke foreldrene hennes akseptert fordi vi er asylsøkere. Foreløpig har hun ingen framtid i Norge, selv om hun er født her. I papirene hennes står det at hun er iransk, men hun er like mye norsk.*

Slik jeg oppfatter det er Neda fornøyd med asylmottaket og det arbeidet de gjør. Selv om leiligheten deres er trang bor hun sammen med de to menneskene hun flyktet for å leve sammen med. Det Neda opplever som det største problemet, er hvordan asylsøkere blir sett på i det norske samfunnet, og hvordan lover og regler legger sterke føringer for hvordan de skal leve livene deres. Hun har flere ganger gitt utrykk for hvor sterkt hun ønsker å jobbe og betale skatt, hvordan hun ville ha flyttet til en plass hvor hun hadde blitt en del av lokalsamfunnet rundt seg, og hvordan hun ville reist på ferieturer sammen med familien sin. Alt hun ønsker er å bli en del av det norske samfunnet. Hun er opptatt av at datteren skal føle at hun lever et normalt liv, og at hun ikke skal føle seg annerledes. Men hun opplever asylmottaket som et trygt sted å bo, både for seg selv og datteren. Det er nærmere betydningen av det å bo på asylmottak og å være asylsøker hun opplever som vanskelig, og den sosiale statusen som følger med.

Som tidligere beskrevet, opplevde Zia det som problematisk å bo sentralisert på mottaket sammen med to barn. I motsetning til Neda som har en datter på tre år, har Zia to sønner. Den eldste av dem var tre år da han kom til Norge, og var fylt seks år da de dro tilbake til India. Han var gammel nok til å forstå situasjonen de levde i, og Zia følte det var spesielt vanskelig å bo sentralisert på mottaket i forhold til ham. I likhet med Neda, ønsket hun at barna hennes skulle leve bekymringsløse liv. Deres siste år i Trondheim boende på Byåsen ble imidlertid en veldig fin tid for hele familien. Men også Zia hadde en vanskelig start på livet som asylsøker. I likhet med Neda kom hun gravid til landet, og var flere måneder

på vei i graviditeten da hun ble flyttet til asylmottaket på Sandmoen. I denne perioden bodde de sentralisert på mottaket i en liten leilighet. På dagtid gikk sønnen i barnehage.

En dag Zia var på sykehuset for en sjekk i forhold til graviditeten, valgte de å sette i gang fødselen. På dette tidspunktet var hun to uker over termin. Sønnen hennes var i barnehagen, og hun hadde ikke fått sagt ifra til ham om fødselen. Hun kjente ingen som kunne hente ham i barnehagen og ta seg av ham. Etter å ha ringt mottaket og bedt om hjelp, fikk de en kvinne som bodde på asylmottaket til å hente sønnen i barnehagen for henne, og passe på ham mens Zia var på sykehuset. Da fødselen var overstått ønsket Zia å reise tilbake til mottaket for å ta seg av den eldste sønnen sin, men hun måtte bli værende på sykehuset i tre dager. I løpet av disse dagene fikk hun ikke prate med sin eldste sønn, og var bekymret for hvordan han hadde det. Hun kjente ikke kvinnen som sønnen bodde hos, men hun hadde sett henne på mottaket, så hun visste hvem det var. Kvinnen fulgte sønnen til barnehagen hver dag, og hentet ham når barnehagen stengte.

Da Zia kom tilbake til mottaket fikk hun høre at sønnen hadde hatt det fint de dagene han bodde hos kvinnen. Men han hadde lurt veldig på hvor moren var blitt av. Han fikk først sjokk da han fikk øye på sin nyfødte lillebror. Han hadde sett at Zia var gravid, men hadde ikke helt forstått at det ville komme en ny baby inn i familien. Etter hvert fikk Zia forklart situasjonen for ham, og da hadde han sagt til henne at: "*Du må sende ham tilbake.*" I følge Zia, var han veldig sjalu i starten, og likte ikke tanken på å dele oppmerksomheten fra moren med broren. Men i dag elsker han broren sin høyt, og det er tydelig for alle som kjenner den lille familien at lillebror har storebror "surret rundt lillefingeren".

Den første uka etter at Zia var tilbake på mottaket fortsatte kvinnen å hjelpe henne, mot en måneds busskort som gave fra mottaket. Etter en uke sa kvinnen at hun ikke hadde tid til å hjelpe dem mer. Utover dette, sier Zia at hun ikke fikk noe hjelp fra mottaket i forhold til den nyfødte. Hver dag måtte hun ta med seg babyen for å bringe og hente den eldste sønnen i barnehagen. Derimot fikk hun god hjelp fra flyktninghelsetjenesten. Den nyfødte sønnen fikk en slags allergi som flyktninghelsetjenesten hjalp med å finne ut av. Zia tok kontakt med en helsesøster gjennom flyktninghelsetjenesten som bad om noe hjelp fra mottaket på hennes vegne, men det fikk hun ikke. Den første tiden etter fødselen var hun ofte hos flyktninghelsetjenesten, og hun er veldig takknemlig for at dette tilbudet finnes for asylsøkere, ettersom de ikke har noen fastlege. Med papirer fra flyktninghelsetjenesten fikk hun også nødvendig hjelp på sykehuset.

Zia er også takknemlig for at begge guttene hennes fikk kommunal barnehageplass, noe mottaket hjalp henne med å få. På den måten har guttene hatt et fast holdepunkt i

hverdagen, og et slags fristed å reise til hver dag, på tross av mye ustabilitet ellers i hverdagen. Familien har flyttet flere ganger i løpet av deres opphold, og opplevd diverse uroligheter der de har bodd. Da de flyttet til Byåsen byttet guttene barnehage, men fram til da gikk de i den samme barnehagen i to år. I begge barnehagene fikk de gode lekekamerater, og de lærte mye om norsk kultur.

I motsetning til mange norske familier, så Zia på sommerferien som en vanskelig periode, ettersom guttene ikke fikk gå i barnehagen. Hun ønsket å fylle hverdagen deres med aktiviteter, noe som kunne være en utfordring som asylsøker. Økonomien tillot dem ikke å reise på ferie på egenhånd. Derfor har de tilbragt en del tid sammen med Frelsesarmeen om somrene. To somre har de fått sponset ferie sammen med Frelsesarmeen. Et år var de på tur til Stavanger, og et annet år dro de til Kristiansand. Når barna kommer tilbake i barnehagen etter sommerferien, pleier de å prate om hva de har gjort i ferien. Zia var redd for at guttene hennes skulle bli lei seg når de hørte hvor alle de andre barna hadde reist på ferie, dersom de selv ikke hadde reist noe sted. En sommer for et par år siden ordnet asylmottaket en gratis dag i Hulderfossen for alle beboere med barn. Da var det fem, seks familier som dro på tur sammen, og hadde det veldig hyggelig. I fjor sommer ble det ikke arrangert sommerferie for barnefamiliene ettersom asylmottaket ikke klarte å stille med nok ansatte til å bli med på turen.

Andre ferier er også utfordrende for Zia. Men i påsken 2014 ordnet mottaket det slik at de kunne velge mellom en sponset dag med svømming i Pirbadet, et stort innendørs badeanlegg i Trondheim, eller en tur på kino. Dette er tilbud hun alltid benytter seg av for å skape en innholdsrik og morsom ferie for guttene. Selv gjør Zia det hun kan for at guttene hennes skal leve så normale liv som mulig. Hun mener det er viktig å komme seg litt ut fra området rundt asylmottaket, for å få litt flere inntrykk og impulser. Dette er også en måte for guttene å integreres i det norske samfunnet på. Men i følge Zia er det mange barnefamilier tilknyttet asylmottaket som ikke bruker feriene til noe som helst; "*de bare sitter der*" – noe hun tror kan være usunt både for barna og foreldrene deres. Zia forsøkte å legge til rette for at barna hennes skulle få så gode oppvekstsvilkår som mulig.

Mottaket på Sandmoen har en egen ansatt som jobber med barn og familier tilknyttet mottaket. Zia opplever at dette er en ordning som fungerer godt. På den måten har hun en fast person å kontakte og forholde seg til når det er snakk om barnehage, skole og aktiviteter. Mottaket sponser hver måned 800 kroner for hvert barn som skal gå til aktiviteter. Det siste året Zia og guttene bodde i Trondheim gikk den eldste sønnen på "allidrett", som er en aktivitet mange av hans jevnaldrende går på året før de starter på skolen. Det året barna starter

på skolen er det mange som starter på fotball eller andre aktiviteter, men det koster som regel mer enn 800 kroner i måneden. Dersom sønnen til Zia skulle ha startet på fotball hadde hun fortsatt fått sponset 800 kroner, mens resten av pengene hadde blitt trukket direkte fra kortet hennes, noe hun ikke tror hun hadde fått råd til.

To ganger i løpet av de fire årene Zia har vært tilknyttet asylmottaket, har det blitt arrangert et kurs for foreldre som er tilknyttet mottaket i hvordan det er å være forelder i Norge. Dette var et frivillig kurs hvor de lærte om den norske kulturen, og hvordan en skal prate og forholde seg til barna her i landet. Zia mente dette kurset var svært nyttig, og at flere foreldre burde tatt del i det. Imidlertid er det flere som kommer til, og flytter fra, mottaket i løpet av en toårsperiode, så etter hennes mening burde kurset holdes oftere. Flere av foreldrene som er, eller har vært, tilknyttet mottaket rekker ikke å få med seg kurset før de flytter videre.

I likhet med både Neda og Zia, kom også Selma gravid til landet. Selma forteller at hun hadde litt problemer da hun bodde sentralisert på mottaket og var gravid. De bodde der i en og en halv måned før de flyttet til Heimdal. Det største problemet med å bo sentralt på mottaket var i hovedsak håndteringen av deres eldste sønn som sitter i rullestol. De bodde i et bygg hvor de ble nødt til å gjøre mange og tunge løft med sønnen i rullestol, også når han måtte bevege seg mellom etasjene. Da Selma var gravid, fikk hun beskjed om at hun ikke måtte løfte sønnen i rullestolen. "*Men vi fikk jo ingen hjelp, og vi hadde ikke noe annet sted å bo. Jeg ble nødt til å løfte ham.*" Etter hvert fikk de bolig på Heimdal, og situasjonen deres bedret seg. Der fikk de en leilighet i første etasje i et rekkehus, med en inngang som var tilrettelagt for rullestolbruk. De må fortsatt løfte ham for å komme inn på badet og ellers inn i de ulike rommene i leiligheten, men det var en stor forbedring fra å bo sentralisert på mottaket.

Omtrent tre år senere ble Selma gravid på nytt. Denne gangen fikk hun oppfølging i tiden som gravid av flyktninghelsetjenesten. Hun fikk også noe økonomisk støtte av mottaket til seng, barnevogn og litt klær. For å gjøre det billigst mulig kjøpte hun alt brukt. Etter at datteren deres ble født, fikk hun videre oppfølging av Flyktninghelsetjenesten som sjekket datteren omtrent en gang i måneden. De første to månedene kom Flyktninghelsetjenesten på besøk hjem til Selma, men deretter måtte Selma dra til dem. Datteren fikk flere vaksiner, og ellers hvis det var noe de trengte, var det bare å møte opp så fikk de den hjelpen de behøvde.

UDI har innvilget noe økonomisk støtte til sønnen i rullestol som trenger ulike medisiner og utstyr for å håndtere sykdommen. Sykehuset sendte noen dokumenter til UDI og ordnet denne støtten på vegne av Selma og mannen hennes. Sykehuset har vært til god hjelp

og tatt god hånd om sønnen deres, og derfor håper Selma at familien skal få bli boende i Trondheim og fortsette samarbeidet med dem.

I dag går datteren til Selma i barnehagen, og de to guttene på skolen. Den yngste sønnen har også startet på fotball, hvor han fikk mange venner. Også barna til Neda og Zia går fulltid i barnehage og på skole, og Zias eldste sønn har gått et år på "allidrett". De tre mødrene er alle svært opptatte av at barna skal være aktive i hverdagen, og være i kontakt med andre barn og voksne. Forskning peker på hvordan barn sin aktive deltagelse på andre arenaer enn mottaket ser ut til å gi dem motstandskraft til å mestre en vanskelig livssituasjon. Studier viser altså til at denne strategien fra informantenes side fører til en bedre hverdag for barna (se mellom annet Winsvold og Engebrigtsen [2010]).

I følge Søholt og Holm, er det sannsynlig at beboere i desentraliserte mottak deltar mer i aktiviteter i nærmiljøet enn beboere på sentraliserte mottak (Søholt & Holm, 2010). Mens Selma og Zia den siste tiden har bodd desentralisert fra mottaket, har Neda hele tiden bodd sentralisert. Selv er Neda svært aktiv i sin hverdag, og hun lar datteren sin gå i barnehage hver dag. Samtidig har hun ved flere anledninger gitt utrykk for hvordan andre beboere på mottaket holder seg innendørs og tar liten del i samfunnet rundt seg. Mottaket ligger noe adskilt fra resten av Trondheim by, så rent fysisk byr det på noen utfordringer å skulle ta stor del i et lokalsamfunn. Det er betydelig lettere for Selma og Zia som bor desentralisert, og som i stor grad er blitt en del av et nabolag, å delta i lokalsamfunnet.

Noen oppsummerende tanker

I dette kapittelet har vi sett at informantene opplever ulike lidelser og påkjenninger i asyltilværelsen. Blant annet har vi sett at Selma har søvnproblemer på grunn av angst, og at hun hadde store påkjenninger under graviditeten da hun måtte gjøre flere tunge løft på grunn av sønnen hennes som sitter i rullestol. Neda gikk inn i en dyp depresjon under og etter graviditeten, der uro preget tilværelsen hennes. Som hun selv sa: "*Jeg kom til Norge for å skape en trygg framtid for datteren min. Men nå er jeg usikker på hennes framtid.*" Zia måtte gjennom flere flytteprosesser, og møtte problemer i de fleste bosituasjonene. Til slutt tapte hun håpet om en framtid i Norge, samtidig som hun fryktet framtiden i India og hva den ville bringe.

Både Selma, Neda og Zia er opptatte av at barna skal leve så normale liv som mulig. I forrige kapittel så vi hvordan informantene forsøkte å skape en aktiv hverdag for barna og seg selv sosialt sett. Vi har sett hvordan informantene forsøker å skjerme barna fra problemene

deres, som for eksempel da Neda forsøkte å kompensere for problemene rundt livet på asylmottak ved å gi leker til datteren. Informantene prøver å normalisere en hverdag som er preget av lidelser og påkjenninger, dårlige boforhold, og usikkerhet og venting.

Ovenfor har vi også sett at informantene ikke har kontroll over bosituasjonen. De kan ikke velge hvor de ønsker å bo. Mens Neda hele tiden har bodd sentralisert på asylmottaket, har Selma og Zia bodd desentralisert i store perioder av asyltilværelsen. Ved å bo desentralisert fikk Selma og Zia et godt utgangspunkt til å delta i et nabolag. Barna fikk også venner i nabolaget. Ved å bo sentralisert på asylmottaket, fikk derimot Neda følelsen av å leve adskilt fra resten av samfunnet, både sosialt og fysisk. Asylmottaket ligger i et industriområde hvor det ikke befinner seg så mange andre mennesker enn de som er tilknyttet mottaket. I forrige kapittel så vi hvordan informantene i noen sammenhenger befinner seg sosialt adskilt fra samfunnet. Her har vi sett nærmere på informantenes bosituasjon, og hvordan de fysisk sett befinner seg adskilt fra det norske samfunnet. Denne adskillelsen kommer klarest til uttrykk i livet sentralisert på asylmottaket.

I neste kapittel vil jeg ved hjelp av Turners (1964) begrep *liminalfase* analysere asyltilværelsen. Turner (1969) beskriver *communitas* som et fellesskap som oppstår mellom mennesker som lever sammen i en liminalfase. I neste kapittel vil jeg drøfte hvorvidt informantene dannet et communitas sammen med de andre mottaksbeboerne. Jeg vil også drøfte likhetstrekk i informantenes bosituasjon med Goffmans totale institusjon (1961). Et annet sentralt trekk ved Turners liminalfase er hvordan liminale personer kun har én status, nemlig liminalstatusen. Som har sett, har informantene i denne studien håndtert deres asyltilværelse ved å skape en aktiv og sosial hverdag. I neste kapittel vil jeg se nærmere på hvordan det å være aktive på ulike sosiale felt påvirker informantenes sosiale roller og statuser. Jeg vil diskutere hvordan informantenes sosiale roller og statuser sammenfaller med Turners liminalitet. Jeg vil også, ved hjelp av Goffman (1963), se nærmere på informantenes stigma som asylsøkere, med fokus på hvordan de forsøker å håndtere deres stigma. Jeg vil drøfte andre liminale trekk i informantenes asyltilværelse, og diskutere og stille spørsmål ved i hvor stor grad informantene kan regnes for å være liminale.

Kapittel 6: Sosiale roller, stigma og liminale trekk i hverdagen

Turner (1964, 1967, 1969) beskriver hvordan liminale personer befinner seg i et mellomstadium i livet, utenfor samfunnet og seg selv. De er homogene, i endring, uten eiendeler, en del av et communitas, farlige, og de innehar en slags frihetsfølelse. Den liminale fasen er ofte preget av forbigående lidelser, prøvelser og forsakelser hos de involverte, hvor de må tilegne seg viktig kunnskap og ferdigheter som kreves for å tiltre i samfunnet igjen. Mennesker i liminalfasen befinner seg, i følge Turner, uten andre statuser enn selve liminalstatusen. Det vil derfor være interessant å gå nærmere inn på hvilke statuser og roller informantene tar på seg i hverdagen, for å sammenligne deres asyltilværelse med en liminalfase.

Turner snakker om *statuser* i sin teori om liminalfasen, hvor de som er liminale kun har én status – liminalstatusen – eller statusen som novise. Novisene utfører kun *rollene* som denne statusen innebærer. Statusbegrepet henger her sammen med rollebegrepet. I følge Goffmans *Vårt rollespill til daglig* (1959), kan *status* enkelt sagt sees på som menneskers rettigheter, plikter og sosiale posisjon i samfunnet, mens *rollene* er de faktiske utøvelsene av disse. Goffman skriver her om hvordan mennesker ønsker at andre skal få et bestemt bilde av en selv. Innledningsvis i dette kapittelet ser jeg nærmere på hvilke ulike roller informantene mine spiller. Goffmans beskrivelser av statuser og roller sammenfaller, som vi ser, med Turners beskrivelser av begrepene. Når jeg i dette kapittelet diskuterer informantenes statuser og roller, er det både Turners og Goffmans beskrivelser jeg legger i begrepene. I følge Turners tanker om liminalitet, skal asylsøkerne kun ha én status, nemlig asylsøkerstatusen. I dette kapittelet drøfter jeg hvorvidt dette har gjenklang i mitt materiale.

Videre i dette kapittelet undersøker jeg informantenes stigma; deres status som asylsøkere, og hvordan de håndterer dette. Som vi skal se, tar informantene i bruk ulike håndteringsstrategier for å forsøke å minimalisere, eller skjule, deres stigma i hverdagen. I analysen av hvilke strategier informantene tar i bruk for å håndtere deres stigma, støtter jeg meg til et begrepspar hentet fra Goffman: "passing" og "covering". Marko Valenta (2012a) gjorde en analyse av asylsøkeres ulike måter å håndtere stigma på. Kort sammenfattet er Valentas argument at asylsøkeres stigma er sammensatt av flere elementer, noe som muligens krever en kombinasjon av ulike mestringsstrategier. Ved å ta i bruk Goffmans teorier og begreper, diskuterer jeg hvilke strategier informantene mine tar i bruk for å håndtere deres stigma, og hvorvidt dette samsvarer med Valentas funn.

Dernest gjør jeg rede for Goffmans (1961) totale institusjon. I kapittel 5 gjorde jeg rede for informantenes boforhold. I dette kapittelet drøfter jeg hvorvidt informantene lever i en total institusjon, slik Goffman definerer det, og drøfter hvordan graden av total institusjon på asylmottaket virker inn på informantenes rollerepertoir.

Videre drøfter jeg liminale trekk i informantenes asyltilværelse. Flere studier viser til hvordan livet som asylsøker kan sammenlignes med en liminalfase – en form for overgangsfase eller udefinerbar mellomposisjon. Berit Berg (2012) beskriver asyltilværelsen som en overgangsfase som er preget av usikkerhet og uforutsigbarhet – både med hensyn til varigheten på ventetiden og utfallet. I likhet med Bergs studie, ble det i løpet av min studie tydelig at livene til Selma, Neda og Zia i stor grad er preget av usikkerhet. Jonathan Schwarz (1998) bruker "midlertidighet" som en beskrivelse av denne fasen. I likhet med Schwarzs beskrivelse av asyltilværelsen, er livssituasjonen til informantene i denne studien uten tvil midlertidig – før eller siden vil de bli bosatt i en norsk kommune, eller reise tilbake til hjemlandene deres. Fasen de nå går gjennom, kan derfor sees på som en overgangsfase. Aleksandra Ålund (1998) snakker om "fravær av normalt liv". Når det gjelder spørsmålet om fravær av normalt liv, så vi i kapittel 5 at informantene i denne studien legger vekt på at de ønsker å normalisere hverdagen. Det kan derfor synes som at de, i likhet med informantene i Ålunds studie, føler et fravær av normalt liv. I dette kapittelet viser jeg at usikkerhet, midlertidighet, og fravær av normalt liv, er tre av flere liminale trekk i informantenes hverdag.

Ovenfor, i kapittel 4 og 5, har jeg beskrevet hvordan informantene i denne studien i noen sammenhenger lever på utsiden av samfunnet, og i en tilstand som viker fra normalen. I kapittel 4 så vi hvordan informantene håndterte myndighetenes makt ved å aktivisere seg på ulike sosiale felt. I kapittel 5 så vi at informantene forsøkte å normalisere deres asyltilværelse, og skjerme barna deres fra ulike lidelser og påkjenninger. Det å leve adskilt fra samfunnet, og forbigående lidelser og påkjenninger, er noen kjennetegn ved en liminalfase. I dette kapittelet drøfter jeg hvordan informantenes håndteringsstrategier spiller inn på deres rollerepertoir, og deres følelse av å "leve på vent", og i hvor stor grad asyltilværelsen sammenfaller med en liminalfase.

En belastende rolle

Da jeg startet mitt feltarbeid i januar 2014, hadde det nettopp skjedd en forferdelig hendelse: en avvist asylsøker fra Sør-Sudan drepte tre mennesker på Valdresekspressen i Årdal

kommune. Saken fikk naturligvis stor plass i mediene, og rystet hele landet – deriblant informantene mine. Zias første reaksjon da hun leste om saken var at hun ble redd; redd for hva nordmenn ville tenke om asylsøkere og henne selv. Hun var redd for å bli assosiert med en tragisk hendelse som denne. Neda fortalte at hun hadde lest flere av kommentarene under artiklene om denne saken, og at hun fikk vondt i magen av å lese hva folk skrev: "*De må skjønne at dette er én person, ett individ – alle asylsøkere er ikke som ham.*" Hun mente at de fleste nordmenn klarte å skille mellom enkelte asylsøkere og asylsøkere som gruppe, men at noen nordmenn klandret hele gruppen asylsøkere for slike hendelser. Både Selma, Zia og Neda har flere ganger uttalt at de ikke ønsker at nordmenn skal dømme alle asylsøkere for noe én asylsøker har gjort.

En dag Neda stod på en bussholdeplass overhørte hun en telefonsamtale. En norsk kvinne stod ved siden av henne og pratet om en jente hun kjente som var blitt voldtatt av en utlending i en park i Oslo. "*Hvorfor får de komme til Norge?*" sa hun inn i telefonen. "*De burde sendes hjem igjen alle sammen!*" Da samtalen var over, kikket hun bort på Neda, og skjønte fort at hun hadde forstått alt hun hadde sagt. "*Jeg mener ikke deg. Du er godt integrert, og oppfører deg ordentlig.*" Neda forstod godt hvorfor damen var så sint, og mente at hun hadde delvis rett. I følge Neda er det konflikt i Iran mellom afghanere og iranere, hvor det blant annet forekommer voldtekter av iranske kvinner. Da hun bodde i Iran tok hun avstand fra afghanere fordi hun var redd dem. Derfor kan hun forstå hvorfor noen nordmenn reagerer som de gjør. Dersom noen kommer til landet ditt og utfører kriminelle handlinger bør de ikke få bli i landet. Men det er viktig å skille mellom individet og gruppen. Dette er Nedas holdning. Alt dette fortalte hun til kvinnen på busstoppet, og sammen fikk de en god diskusjon rundt temaet fram til bussen kom og tok dem videre.

Neda har selv opplevd hendelser hvor hun har kjent på kroppen hvordan det er å bli tildelt rollen "asylsøker". En dag hun var på vei hjem med bussen, etter en tur i byen sammen med datteren sin, opplevde hun noe ubehagelig. Hun satte seg ned på et bussete sammen med datteren, tok opp en bok, og begynte å prate med datteren om hva de så i boken. Da var det en eldre kvinne som sa: "*Hold kjeft. Du skal ikke prate på bussen her i Norge.*" Da Neda og datteren gikk av bussen hørte hun kvinnen si "*drittsekk*" til ryggen hennes. Hun svarte aldri kvinnen på bussen, men ringte senere til AtB for å klage over hendelsen. Hun ble skuffet over at bussjåføren ikke grep inn i hendelsen på noe tidspunkt. Uttalelsen til denne kvinnen indikerer at hun ikke ser på Neda som "norsk", hun tildeler henne i stedet en annen sosial rolle som "asylsøker" eller "utlending", og forsøker å irettesette Nedas handlinger på bussen.

En annen dag Neda skulle kjøre buss sammen med datteren, skulle hun ha med seg barnevogn på bussen. Det var midt på vinteren, og det var svært kaldt med mengder av snø ute. Da bussen kom, så hun at den var full av mennesker. Bussjåføren sa til henne at det ikke var plass, og at hun måtte vente på neste buss. Men Neda kunne se at datteren hennes var veldig kald, så hun gikk likevel på bussen, og fikk plass til barnevognen ved skiltet med bilde av en vogn. Slike bilder signaliserer at plassen skal være reservert for barnevogner og lignende. Da de kom fram til bussholdeplassen ved asylmottaket, og hun skulle til å gå av bussen, kom bussjåføren bak til henne. Han var tydelig sint, og stod og trampet med benet. Han sa at hun ikke hadde lov til å gå på bussen når han bad henne om å vente. Neda svarte at bussen hadde en reservert plass til barnevogn, pekte på skiltet, og spurte om han ikke kunne lese. Deretter sa hun at hun skulle ringe til AtB for å klage. Etter disse ordene ble bussjåføren helt stille, og noe rødere i ansiktet, og Neda gikk av bussen.

Jeg mener disse hendelsene er eksempler på situasjoner hvor Neda opplever å bli tildelt rollen som "asylsøker" i den sosiale samhandlingen. Goffman innfører i *Vårt rollespill til daglig* (1959) et begrep som har blitt svært vesentlig i sosial teori; når to personer møtes må de først finne ut hvem de er for hverandre, de må gjennom en *situasjonsdefinisjons-prosess.* Samhandlingssituasjoner er ikke alltid entydige. Vi kan potensielt ha flere roller overfor samme person; for eksempel som "nabo", "venn" eller "kollega". Hver rolle har noen normer og regler for samhandlingen. Når Neda blir tildelt rollen som "asylsøker" forventer bussjåføren i dette eksempelet at Neda skal oppføre seg på en bestemt måte. Neda handlet ikke som forventet i sin samtale med bussjåføren. Ved å svare bussjåføren på den måten hun gjorde, brøt hun med hans forventninger til samhandlingen. I det første eksempelet med den eldre kvinnen, er det Nedas handlinger på bussen som fører til at kvinnen ikke tildeler Neda rollen som norsk, men som utlending. Videre er det i dette eksempelet tydelig at den eldre damen ikke aksepterer annet enn hva hun selv anser som "norsk" oppførsel på bussen.

I Nedas første møte med Norge, syntes hun det var underlig at menneskene her ikke pratet med hverandre på bussen, eller i andre sosiale settinger hvor en ikke kjenner hverandre: "*Første gangen jeg gikk inn i en buss her i Norge tenkte jeg: hvorfor er alle så sinte på hverandre? Passasjerene satt plassert så langt fra hverandre som overhode mulig!*" Men etter flere år i landet går hun selv rundt i sine egne tanker uten å initiere samhandling med andre, og gjerne med musikk i ørene. "*Nå pleier jeg å gå å planlegge hva jeg skal gjøre neste dag, akkurat slik som andre nordmenn.*" Denne uttalelsen viser hvordan Neda tildeler gruppen nordmenn visse egenskaper, og hvordan hun på noen punkter regner seg selv som en del av

den sosiale gruppen nordmenn. I tråd med Goffmans teori spiller Neda flere ulike sosiale roller i dagliglivet, og hun ser på seg selv som både "asylsøker" og "nordmann".

Selma, Zia og Neda har alle en forståelse av at flere nordmenn har en negativ oppfatning av asylsøkere. Slike hendelser som Neda opplevde på bussen er med på å bygge opp dette inntrykket hos informantene. Enkelthendelser som eksemplene jeg har beskrevet her er med på å forme inntrykket informantene har av nordmenn som gruppe. Alle informantene mine er daglig i kontakt med nordmenn, både kjente og ukjente, og deres inntrykk av nordmenn som gruppe blir formet av de sosiale møtene med disse menneskene. De har alle fått gode norske venner, og de er klar over at det finnes mange nordmenn som ønsker asylsøkere velkommen til landet. Men de har også alle opplevd ubehagelige møter med mer eller mindre kjente eller ukjente nordmenn. Disse sosiale møtene former deres inntrykk av det "norske" og det norske folket.

Samtidig er media med på å forme informantenes inntrykk av nordmenn. Som tidligere nevnt leste Neda flere kommentarer noen norske nyhetslesere hadde skrevet angående bussdrapene i Årdal. Her er det enkeltmennesker som har ytret seg fritt i media med negative holdninger knyttet til gruppen asylsøkere. Som leser dannet Neda seg da et bilde av at flere nordmenn mener det samme som disse menneskene, eller i det minste at enkelte gjør det. På denne måten er både media og de sosiale møtene med på å forme et inntrykk av nordmenn som gruppe hos informantene. Hvordan media dekker ulike saker om asylsøkere, og hva slags vinkling de velger, påvirker hvordan informantene oppfatter nordmenn flest og deres holdninger til gruppen asylsøkere.

I media kan vi ofte lese hjerteskjærende saker om barnefamilier som blir sendt tilbake til hjemlandene sine etter flere år i Norge, noe som for mange vil vekke sympati for gruppen asylsøkere. Samtidig leser vi stadig vekk saker hvor asylsøkere har begått kriminelle handlinger, noe som kan føre til negative assosiasjoner til gruppen asylsøkere. Saken om bussdrapene i Årdal skapte uten tvil sterke følelser og reaksjoner i folk, og er et eksempel på hvordan en enkeltsak kan føre til negative holdninger overfor en større sosial gruppe. På den andre siden kan en slik sak føre til at noen velger å legge en beskyttende hånd om gruppen, som en reaksjon på de negative holdningene som skapes. Selv om disse eksemplene er for få til å si noe entydig, synes det likevel som at på samme måte som nordmenns syn på asylsøkere i mer eller mindre grad blir påvirket av media, blir også asylsøkeres oppfatning av nordmenn mer eller mindre påvirket av medias dekning. (Dette er naturligvis avhengig av at asylsøkeren har lært det norske språket og leser norske aviser.)

Ettersom alle informantene mine har dannet seg et bilde av at enkelte nordmenn har en negativ oppfatning av asylsøkere, har flere av dem ved ulike anledninger valgt å skjule det faktum at de er asylsøkere. Dette kan de gjøre på flere måter, og det kan skje både bevisst og ubevisst. Selma og familien hennes bor, som beskrevet i kapittel 5, i en leilighet som asylmottaket leier på Heimdal, en bydel i Trondheim kommune. Det bor ingen andre asylsøkere i nærområdet, og de aller fleste naboene deres er etnisk norske. Selma ser på dette som en stor fordel ettersom barna hennes da blir bedre etablert og integrert i samfunnet, enn om de hadde bodd sentralisert på asylmottaket. De har bodd i samme leilighet i flere år, og barna har fått norske venner i nabolaget og i klassen. Skolen barna går på ligger ikke langt unna leiligheten. Selma ser verdien i at barna lærer seg det norske språket grundig, og lærer norsk kultur i sine sosiale møter. Da de flyttet inn i leiligheten, hørte hun fra noen naboer at de som hadde bodd i leiligheten før dem også hadde vært asylsøkere. Naboene fortalte om flere problemer de hadde hatt med familien som bodde der tidligere. På bakgrunn av denne informasjonen, samt at Selma fra tidligere av hadde dannet seg et bilde av at flere nordmenn hadde negative oppfatninger av asylsøkere, valgte hun å holde det faktum at deres familie også var asylsøkere skjult. Hun ønsket ikke å få problemer med naboene sine, og vurderte sjansen om trivsel i nærområdet som større dersom naboene ikke visste at de var asylsøkere. Selma visste ikke om problemene mellom naboene og familien som hadde bodd i leiligheten før henne skyldtes at de var asylsøkere eller ikke, men hun ønsket ikke å ta sjansen på å få lignende problemer.

I dette tilfellet valgte Selma en bevisst strategi for å skjule at familien var asylsøkere. Hun mente selv at det ikke var noen mulighet for at naboene skulle vite at de var asylsøkere med mindre de selv valgte å fortelle dem det. Barna var godt etablert i nabolaget, og hele familien pratet relativt godt norsk. Ved å holde tilbake informasjonen om at de var asylsøkere, trodde naboene at familien var "vanlige" innvandrere. Selma valgte her å spille en annen rolle enn rollen som "asylsøker". Dette er nettopp Goffmans hovedpoeng: vi *spiller* roller utfra hva vi tror er lurt for å oppnå det vi ønsker. Når vi møter noen, prøver vi å påvirke situasjonen, ved å ta på oss roller overfor hverandre slik vi selv ønsker, og deretter spiller vi vår egen rolle på en måte som vi tror er mest gunstig for utfallet. Selma tar i denne situasjonen en annen rolle enn "asylsøkeren", og blir i stedet "naboen". Med denne strategien ønsker hun å oppnå et godt miljø i nabolaget. Selma tror ikke at naboene deres har funnet ut at hun og familien er asylsøkere, og hun tror heller ikke at de kommer til å finne ut av det, spesielt ikke nå som de har fått godkjent opphold.

Også Zia har ved noen anledninger valgt å holde det faktum at hun er asylsøker skjult. Da hun og guttene bodde sentralisert på asylmottaket på Sandmoen, gikk guttene i en barnehage som holdt til ikke langt fra mottaket. Hun valgte da, med ett unntak, å ikke fortelle noen av de andre foreldrene i barnehagen at de var asylsøkere. Da familien flyttet til Byåsen byttet guttene barnehage, og hun valgte på nytt å holde informasjonen om at de var asylsøkere tilbake for de andre foreldrene. Unntaket hun gjorde i den første barnehagen var da hun fortalte Borghild, moren til en av guttenes beste venner, at de bodde på asylmottaket, slik vi så i kapittel 5. Som vi husker, skulle Borghild og sønnen besøke Zia og guttene på asylmottaket. Borghild ønsket å bli bedre kjent med Zia og guttene ettersom barna lekte så godt sammen i barnehagen. Dette er en dame som Zia fikk god kontakt med, og som etter hvert ble en god venninne av henne. Både Zia og Borghild har fortalt meg hvor overrasket Borghild ble da hun fikk vite at Zia og guttene bodde på asylmottak: "*Er det sant? Jaså – er du asylsøker, du?*" Muligens ble Borghild overrasket over det faktum at Zia var asylsøker fordi både Zia og guttene pratet godt norsk, eller fordi hun syntes de oppførte seg som "typisk norske".

Opplevelse og håndtering av stigma i hverdagen

Etter å ha skildret noen eksempler på hvordan Neda, Selma og Zia forholder seg til sin sosiale rolle "asylsøker", vil jeg nå ta et skritt videre og argumentere for at informantenes sosiale rolle og status som asylsøker også er deres stigma. I *Stigma – Notes on the Management of Spoiled Identity* (1963) definerte Goffman den stigmatiserte personen som et individ som i alminnelig sosialt samvær ville ha blitt akseptert uten vanskeligheter, men som har en egenskap som får de som møter vedkommende til å vende ham eller henne ryggen. Denne egenskapen overskygger de andre egenskapene som ellers ville berettige vedkommende et fellesskap med "oss". Stigma kan med andre ord beskrives som et negativt trekk ved en person som gjør han eller hun annerledes enn de normale – de blir avvikere av normalen, eller anomalier. Goffman bruker, som vi skal se i sitatet nedenfor, begrepet "normale" som en betegnelse på majoriteten, eller på de som ikke innehar stigma. I denne sammenhengen vil de "normale" tilsvare nordmenn, mens den "stigmatiserte" vil tilsvare asylsøkeren.

Som både Selma, Neda og Zia har gitt utrykk for, har de ved flere anledninger oppfattet å ha blitt sett ned på av enkelte nordmenn. Fortellinger fra de tre kvinnene indikerer at stigma, og følelsen av å ikke være akseptert, var det som plaget dem mest i samhandlingen med personer utenfor mottaket. Derfor ønsker jeg nå å fokusere nærmere på informantenes

opplevelse av stigma i møte med nordmenn og det norske samfunnet. Jeg kommer til å ta i bruk noen eksempler som ble beskrevet ovenfor, under "Den sosiale rollen asylsøker", for å illustrere noen sentrale poeng vedrørende hvordan informantene forholder seg til deres stigmatiserte kategori. Jeg kommer også til å belyse forskjellige typer håndteringsstrategier som informantene tar i bruk i ulike hverdagssamhandlinger for å minimere diskrediteringen av seg selv i håp om å oppnå mest mulig bekreftelse og aksept.

Ifølge Goffman vil en person som har et stigma avvike fra samfunnets definerte rammer eller forventninger, og de som ikke avviker fra rammer og forventninger i den gitte situasjonen, blir betraktet som normale:

> ... an individual who might have been received easily in ordinary social intercourse possesses a trait that may obtrude itself upon attention and turn those of us whom he meets away from him, breaking the claim that his other attributes have on us. He poses a stigma, an undesired differentness from what we had anticipated. We and those who do not depart negatively from the particular expectations at isuue I shall call the normals (Goffman, 1963, s. 15).

Med utgangspunkt i dette sitatet, tolker jeg det slik at stigma kan defineres som en lavstatusegenskap ved en person som kan føre til tap av anseelse og skam. Videre skiller Goffman mellom *åpenbart* stigmatiserte ("discredited") og *potensielt* stigmatiserte ("discreditable") individer. Dette skillet henger nøye sammen med hvor *synlig* stigmaet er. I det første tilfellet er stigmaet åpenbart, og den *faktiske* sosiale identiteten dominerer over den *tilsynelatende*. I det andre tilfellet vil diskrepansen mellom den tilsynelatende og den faktiske sosiale identiteten være større enn i det første tilfellet, ettersom de stigmatiserte aspektene ved individets identitet er utilslørte.

Goffman presenterer et begrepspar i hans teorier: "passing" og "covering". Med "passing" betegnes strategier der den potensielt stigmatiserte prøver å skjule sin faktiske identitet og baserer sin selvpresentasjon på en tilsynelatende eller oppkonstruert identitet ("virtual identity"). "Passing" kan altså kun brukes av personer som har et stigma det er mulig å skjule. Personer som har et synlig stigma som ikke kan skjules, kan ikke bruke "passing" som strategi, men vil prøve å tilsløre stigmaet i den grad det lar seg gjøre eller "pakke det inn", slik at deres faktiske stigmatiserte sosiale identitet får mindre betydning i løpet av samhandlingen. Denne strategien kalles for "covering". Valenta (2012a) argumenterer i hans analyse for at asylsøkeres stigma er sammensatt av flere elementer, som igjen krever en kombinasjon av begge strategiene.

Selmas møte med hennes nye naboer på Heimdal kan stå som et godt eksempel på hvordan "passing" kan fungere. Som vi så ovenfor, valgte hun å skjule det faktum at familien var asylsøkere, og tok rollen som "nabo" framfor rollen som "asylsøker". Selmas stigma som asylsøker er mer eller mindre synlig ut fra konteksten. Hadde en for eksempel møtt henne på asylmottaket, eller i UDIs lokaler, ville mange antatt at hun var asylsøker. I andre omgivelser derimot, slik som i hennes nabolag på Heimdal, er stigmaet ikke like tydelig, og hun kan dekke over stigmaet. Selma antar at det er sannsynlig at naboene ikke umiddelbart ser at hun og familien er asylsøkere, ettersom de alle prater godt norsk, og barna går i barnehage og på skole. Selma velger derfor i denne situasjonen å dekke over det faktum at hun er asylsøker, og forsøker med andre ord å skjule sitt stigma ved å benytte seg av strategien "passing". Hun unnlater å fortelle naboene om deres asylsøknad, og baserer dermed sin selvpresentasjon på en tilsynelatende, eller oppkonstruert, identitet.

I følge Goffman kan situasjoner hvor normale og stigmatiserte møtes, kalles for "mixed contacts", noe jeg har valgt å kalle for "blandingssamhandlinger". Av ulike grunner kan disse møtene oppleves som ubehagelige for begge parter, men i følge Goffman, blir ubehaget spesielt framhevet hos den stigmatiserte. I følge Valenta kan den stigmatiserte aldri vite om den normale anser "handikapet" som relevant i den gitte situasjonen eller ikke, og er dermed usikker på hvordan den normale vil identifisere og ta imot ham eller henne. Enhver avvikende handling vil av de normale bli tolket som en bekreftelse på stigmaet det er snakk om. Stigmaet vil derfor alltid henge over den stigmatiserte.

I løpet av feltarbeidet observerte jeg ofte hvor opptatte informantene var av hvordan nordmenn så på gruppen asylsøkere. Det kunne synes som at informantenes stigma som asylsøkere hang over dem i hverdagen, og påvirket deres blandingssamhandlinger. Informantenes møter med enkelte nordmenn påvirket hvordan informantene så på gruppen nordmenn, eller i denne sammenhengen de normale, og deres inntrykk av hvordan nordmenn så på dem. Informantene ga uttrykk for at nordmenn ofte hadde skapt seg en forestilling om dem, basert på noen stereotype ideer, allerede før samhandlingen hadde begynt. For å bruke Goffmans begrep, slik vi så i sitatet på forrige side, hadde informantene en "undesired differentness" som brøt med hva nordmenn forventet. Flere hverdagssituasjoner antydet at informantene stadig tenkte på hva nordmenn mente om dem. Dette ser vi eksempler på i noen situasjoner jeg har beskrevet ovenfor: i Selmas møte med naboene, da Neda leste om bussdrapene i Årdal, og hvordan Zia unnlot å fortelle foreldrene i barnehagen at de var asylsøkere (noe som for øvrig kan stå som nok et eksempel på hvordan informantene tok i bruk strategien "passing" i hverdagen). I møter med de normale, eller nordmenn, undret

informantene på om de ville bli vurdert etter deres stigmatiserte kategori, eller som individer ut fra deres personlige egenskaper.

I et av eksemplene som ble beskrevet ovenfor, så vi på Nedas møte med en norsk kvinne som pratet i telefonen på en bussholdeplass. Nedas stigma ble raskt gjenkjent av kvinnen. Nedas fysiske kjennetegn kunne ikke dekkes over. Kvinnen pratet først nedsettende om utlendinger i telefonen, noe som gjorde situasjonen ubehagelig for Neda, som følte seg stigmatisert som utlending eller asylsøker ut ifra hva hun hørte kvinnen si i sin telefonsamtale. Kvinnen kjente igjen Neda som utlending eller asylsøker, antagelig ut ifra Nedas mørke hudfarge, og det faktum at bussholdeplassen lå like i nærheten av asylmottaket. Da kvinnen henvendte seg til Neda etter at telefonsamtalen var over sa hun: "*Jeg mener ikke deg. Du er godt integrert, og oppfører deg ordentlig.*" Med disse ordene endret kvinnen samhandlingen, ved å gjøre det klart for Neda at hennes stigma ble lagt mindre vekt på fordi hun var "godt integrert". Neda oppførte seg som de normale på busstoppet, og kvinnen så ingen tegn på avvikende handling fra Nedas side. Kvinnen vurderte dermed Neda som et individ ut fra hennes personlige egenskaper, og ikke kun etter hennes stigmatiserte kategori, som utlending eller asylsøker.

En annen hendelse hvor Neda derimot opptrådte med avvikende handling – i alle fall i følge den eldre kvinnen på bussen – var i det andre eksempelet jeg beskrev ovenfor. Neda kjørte buss sammen med datteren sin, og pratet til henne om hva de så i en barnebok. Den eldre kvinnen gjorde det klart for Neda at en ikke skal prate på bussen i Norge. Den eldre kvinnen vurderte i dette tilfellet Neda etter hennes avvikende handling og stigmatiserte kategori som asylsøker, eller innvandrer.

I likhet med eksempelet med den eldre kvinnen, ble også Neda vurdert etter hennes stigmatiserte kategori da hun kjørte buss med barnevogn en kald vinterdag, som beskrevet ovenfor. Som vi husker, var bussen svært full, og det var så vidt plass til Neda og barnevognen. Da bussen kom, bad bussjåføren henne om å vente på neste buss, men ettersom datteren hennes var svært kald gikk Neda likevel på bussen, og fikk plass ved den reserverte plassen for vogn da folk ga plass til henne. Da Neda skulle gå av bussen, kom sjåføren bak til henne for å fortelle henne at hun ikke hadde lov til å gå om bord på bussen når han bad henne om å vente. Han var tydelig provosert av hennes handlinger. I motsetning til i samhandlingen med den eldre kvinnen, tok Neda i dette tilfellet et oppgjør med det hun følte var stigmatiserende adferd fra bussjåførens side. Hun pekte på skiltet med bilde av en vogn, som er et tegn på at plassen skal være reservert til barnevogner og lignende, og spurte sjåføren om

han ikke kunne lese. Denne adferden fra Nedas side brøt med hans forventninger til samhandlingen, noe som kom klart til uttrykk ved at han ble rød i ansiktet.

Disse blandingssamhandlingene består av et møte mellom to ukjente og ulike individer. I følge Goffman, vil den stigmatiserte oppleve det største ubehaget ute i samfunnet der vedkommendes sosiale kontakter består av møter med fremmede og av tilfeldige bekjentskaper. De upersonlige møtene er spesielt preget av stereotypiske kategoriseringer, noe som kan føre til at aktørene som innehar et stigma lett blir utsatt for stigmatisering. Basert på mine observasjoner er mitt inntrykk at det er i møter med ukjente mennesker at informantene føler det største ubehaget. I samhandlinger med mennesker de kjenner, føler de seg tryggere på at de blir vurdert etter deres personlige egenskaper, ettersom de har etablert et vennskap på bakgrunn av nettopp disse egenskapene.

Valenta argumenterer for at det er rimelig å anta at asylsøkernes kontakter med de normale representantene for majoritetsbefolkningen nesten *utelukkende* vil bli *upersonlige*, ettersom asylsøkerne har liten tid til å oppnå "gjennombrudd", eller det Goffman kaller "breaking through" . Jeg vil derimot argumentere for at noen asylsøkere *klarer* å oppnå "breaking through", ettersom asylsøkere i dag ofte venter i flere år på svar på deres asylsøknad. Både Selma, Zia og Neda er beviser på dette. De etablerte personlige og nære kontakter med forskjellige nordmenn. Zias vennskap med Borghild, og alle informantenes vennskap med medlemmer i Frelsesarmeen er gode eksempler på dette. Det er imidlertid viktig å understreke at disse vennskapene ble til ved at informantene selv tok initiativ til å lære seg det norske språket, og være aktive i ulike sosiale miljøer, samtidig som at de bodde i samme by over flere år – noe som gjorde det hele mulig. Med bakgrunn i feltarbeidet mitt vil jeg derfor argumentere for at asylsøkere som har bodd i Norge i flere år har gode muligheter for å skape personlige forhold med etniske nordmenn, så lenge asylsøkeren selv ønsker å integrere seg i det norske samfunnet og oppsøker sosiale miljøer hvor det finnes muligheter for å komme i kontakt med nordmenn. Dersom asylsøkeren velger å aktivisere seg i nærområdet, eller andre sosiale miljøer, vil han eller hun ha et godt utgangspunkt for å danne personlige forhold med nordmenn over tid.

På den andre siden vil asylsøkere som i større grad holder seg til asylmottaket, og ikke deltar i andre sosiale miljøer, mest sannsynlig ikke oppnå personlige relasjoner til andre enn beboere og ansatte på asylmottaket. Dersom en blir flyttet til ulike mottak, leiligheter eller områder, eller kun lever som asylsøker i en kort periode, vil det være rimelig å anta at det ikke vil være enkelt å oppnå et sosialt "breaking through". På bakgrunn av mine observasjoner vil jeg anta at summen av asylsøkere som for det meste holder seg på asylmottaket, eller som kun

lever på asylmottak i en kort periode, er større enn summen av asylsøkere som er svært aktive på flere ulike sosiale felt. Som helhet vil jeg dermed også anta at som *gruppe* vil asylsøkernes kontakter med de normale representantene for majoritetsbefolkningen i størst grad bestå av upersonlige relasjoner. Mine observasjoner synes å stemme overens med Valentas poeng; at asylsøkere kan bli "spesielt utsatt for stereotype oppfatninger med hensyn til deres oppførsel og karakter, og opplevelsen av et stadig aktuelt stigma vil bli særlig framhevet" (Valenta, 2012a, s.129).

Inntrykkskontroll

At etnisk stigma og inntrykkskontroll er nært relatert til hverandre er påvist i den norske samfunnskonteksten, blant annet i Eidheims (1969) undersøkelser av samene. Tidlig på 1960-tallet var kystsamene en kulturelt stigmatisert gruppe. Kystsamene underkommuniserte derfor sin samiske identitet i offentlige sammenhenger, og overkompenserte det de oppfattet som norsk kultur, for å unnslippe stigmatiseringen. I private situasjoner snakket de imidlertid samisk og ga uttrykk for sin felles samiske identitet.

I likhet med kystsamene, har informantenes inntrykkskontroll til en viss grad gått ut på underkommunisering av sin etniske identitet, i tillegg til en kamp mot potensielle stereotypiske kategoriseringer fra nordmenns side, og en tydelig fremstilling av situasjonens midlertidighet. Når det gjelder fremstillingen av situasjonens midlertidighet mener jeg deres ønske om å formidle at deres situasjon og status som asylsøkere kun er midlertidig. På denne måten kunne informantene påvirke hvordan andre oppfattet dem. Ved flere anledninger viste informantene meg fotografier fra hjemlandet, og fortalte om hus, jobb og biler de hadde hatt tidligere. Neda fortalte meg om sin utdanning og hennes jobb i et anerkjent it-firma, Selma viste meg videoer og bilder av hjemstedet deres, og Zia fortalte historier fra den indiske landsbygda. Ingen av informantene flyktet av økonomiske årsaker. Neda og Selma levde velstående liv i sine hjemland, mens Zia kom fra et område i India som hovedsakelig fungerte som et landbruksområde. De opplever trolig en enorm diskrepans, eller et sprik, mellom deres eget selvbilde og slik de blir oppfattet i sine møter med nordmenn. Levekårene de fikk som asylsøkere vek antagelig mest fra Neda og Selma sine tidligere levekår. Muligens ønsket Neda og Selma å dele informasjonen om deres tidligere velstående liv med meg – og andre – for å påvirke hvordan de ble oppfattet og vurdert, og for å poengtere hvordan den økonomiske situasjonen de lever i som asylsøkere kun er midlertidig. Samtidig var deres historier fra hjemlandet en måte å fortelle meg om hvem de er, eller hvem de var i hjemlandet.

Nedas familie er sterkt religiøse muslimer, og familien fører sterke kulturelle tradisjoner i hjemmet. I dag har Neda konvertert, og kaller seg selv en kristen. Hun har ved flere anledninger fortalt meg hvordan hun fordømmer ulike iranske tradisjoner, som for eksempel arrangerte ekteskap: "*Det er det verste!*" Hvordan hun ikke fikk se folk kysse på TV som barn, og hvordan ingen pratet om kjønnsliv og seksualitet med henne: "*Da jeg fikk mensen første gang ble jeg livredd!*" Som vi så i kapittel 3, ble hun utsatt for tvangsekteskap før hun flyktet til Norge med kjæresten sin, noe som var utslagsgivende for at hun flyktet fra hjemlandet. Muligens forteller Neda bevisst om disse tingene for å forme mitt inntrykk av henne. Ved å ta avstand fra tradisjoner som viker fra etablerte norske verdier, ønsker Neda å gi uttrykk for hvordan hun deler norske tradisjoner, eller hvordan hun ligner de normale i denne settingen. På denne måten underkommuniserer Neda sin potensielt stigmatiserte etniske identitet.

Enklere grep kan også gjøres for å underkommunisere den etniske identiteten. Neda viste meg en dag bilder av seg selv og noen venninner fra hjemlandet. De var alle kledd i fargerike og vakre kjoler og sjal, og var velstelte med lakkerte negler og sminkede ansikt. I Norge har Neda sluttet med å bruke hijab. Årsaken til dette kan naturligvis knyttes til kulturelle- og religiøse tradisjoner i hjemlandet. Neda har også sluttet med å bruke lange, fargerike kjoler. I dag går hun kledd i olabukser, t-skjorter og gensere, noe vi kan anse som "typiske" norske klær. Sjalet, klærne og sminken som var en del av identiteten hennes i hjemlandet kan her bli sett på som noe annerledes, eller unormalt. I følge Goffman vil ethvert *unormalt* individ mest av alt ønske å bli oppfattet som *normal*. I asylsøkernes tilfelle vil det si som innfødt, eller som en ikke-stigmatisert utlending. Om dette lar seg gjøre er avhengig av hvor synlig stigmaet er. Muligens påvirket dette Neda til å bevisst eller ubevisst modifisere sitt utseende.

Selektering av samhandlingsrammer

I tillegg til situasjonsdefinisjonsbegrepet bruker Goffman (1974) begrepet "rammer" eller "samhandlingsrammer"[13] ("frame analysis"). Dette begrepet tolker jeg som den sosiale og fysiske sammenhengen som den enkelte samhandlingen foregår i. Denne sammenhengen kan legge føringer for situasjonsdefinisjonen og aktørenes opptredener og fortolkninger av disse.

[13] Slik jeg tolker Goffman, er dette begrepet av høyere analytisk orden enn situasjonsdefinisjonen. Situasjonsdefinisjon er en av faktorene som virker inn på aktørenes erfaring, men ikke den eneste.

Kontroll av samhandlingsrammer kan være en effektiv måte å påvirke hvordan en situasjon defineres på. Et viktig aspekt ved definisjonen av situasjonen er det fysiske miljøet som interaksjonen foregår i. I følge Valenta (2012a) er selektering av samhandlingsrammer en forholdsvis utbredt mestringsstrategi. Hverken Selma, Zia eller Neda oppga for øvrig noe informasjon som direkte pekte på at selektering av samhandlingsrammer lå til grunn for valg av sosiale arenaer. Begrunnelsene til hvorfor de oppsøkte de forskjellige stedene var i stedet knyttet til interesser, ønske om å være mer aktive i hverdagen, og et ønske om å delta i sosiale kontekster i nærområdet.

Selv om informantene ikke bevisst valgte sosiale arenaer ut ifra samhandlingsrammene, kan dette være et valg de har gjort ubevisst. Valenta beskriver på bakgrunn av intervjuer av asylsøkere noe han kaller for "trygge steder" og "utrygge steder". De "trygge" stedene er kulisser hvor asylsøkeren i større grad føler seg akseptert. Steder som ble nevnt som "trygge", var blant annet biblioteket og kunstgallerier. Informantene mine var alle aktive i Frelsesarmeen, og nevnte ved flere anledninger hvor godt de trivdes i disse lokalene. Det kan derfor synes som at informantene valgte Frelsesarmeens lokaler som oppholdssted på bakgrunn av en ubevisst selektering av samhandlingsrammer.

Gjennom gjentagende deltagende observasjon ble det svært tydelig at informantene opplevde Frelsesarmeens lokaler som trygge sosiale arenaer. Dette var lokaler de var godt kjent med, og hvor de følte seg hjemme. Måten informantene tok meg imot på de gangene jeg var på besøk i Frelsesarmeens lokaler, indikerer at de følte at *jeg* var på besøk hos *dem*. Lokalene var ikke en nøytral arena, men snarere en arena hvor jeg var på "bortebane" og informantene var på "hjemmebane". De første gangene jeg besøkte dem i disse lokalene viste de meg hvor kaffemaskinen stod, og hvordan den fungerte, de viste meg rundt i de forskjellige oppholdsrommene, og forklarte meg hva de resterende rommene i lokalene ble brukt til. Også menneskene som ofte var å finne i disse lokalene var informantene blitt godt kjent med, og flere av dem var blitt nære venner. En av kvinnene som tidligere jobbet i Frelsesarmeen har blant annet besøkt Zia i India etter at hun reiste tilbake dit sommeren 2014. Jeg vil derfor basert på min studie argumentere for at kontroll av samhandlingsrammer kan være en svært effektiv teknikk for å bestemme hvordan en gitt situasjon skal defineres, og bidra til at ulike stigma kan legges mindre vekt på. Dette var en teknikk det kan synes som at alle de tre informantene tok i bruk i løpet av mitt feltarbeid – om enn ubevisst.

Jeg har nå beskrevet hvordan informantene har gjort forsøk på å opprettholde et positivt selvbilde i hverdagssamhandlinger med nordmenn. Langt på vei klarer de også å opprettholde et positivt selvbilde. Blant annet ga Selma flere ganger uttrykk for at hun hadde

god tro på seg selv og sine ferdigheter og at hun hadde mye å tilby det norske samfunnet, og i det ene eksempelet med Neda på bussen tok hun et oppgjør med det hun følte var stigmatiserende adferd fra bussjåførens side. På denne måten gikk Neda ut av situasjonen med selvbildet i god behold.

Med utgangspunkt i Goffmans teorier har jeg vist hvordan informantenes opplevelser og håndteringer av hverdagssamhandlinger kan påvirkes av stigmas synlighet. Informantenes oppfatning av Norge og nordmenn, slik det ble beskrevet ovenfor, inklusive opplevelse av stigma og manglende aksept, avhenger i stor grad av hvordan de opplever møtene med nordmenn.

Stigma og sosiale roller henger i denne sammenhengen tett sammen. Den sosiale rollen "asylsøker" kan også sies å være individets stigma. Ovenfor er det beskrevet hvordan informantene forholder seg til deres stigma og sosiale rolle "asylsøker". Jeg ønsker nå å fortsette utforskningen av sosiale roller, eller hvordan én sosial rolle kan overskygge andre roller, og hvordan informantene håndterer deres rolleberøvelse. Jeg vil starte med å se nærmere på Goffmans (1961) teorier rundt den totale institusjon, og hvorvidt asylmottaket kan regnes som en total institusjon.

Asylmottaket – en total institusjon?

Asylmottakene er ment å fungere som levesteder i en venteperiode. Tilstandene på de fleste mottakene i landet gjenspeiler dette og myndighetenes nøkternhet. Likevel ser vi at flere asylsøkere lever i flere år i norske asylmottak. I det norske leksikon kan vi lese at: "Asyl betyr et fristed mot forfølgelse" (Store Norske Leksikon, 2015a). Ordet "asyl" kan dermed forståes som et "fristed" – noe som kan oppfattes som litt av et paradoks. Asylmottaket kan sies å være et fristed en kommer til etter å ha flyktet fra hjemlandet av ulike grunner. Samtidig har asylmottaket klare paralleller til det Goffman omtaler som en total institusjon:

> First, all aspects of life are conducted in the same place and under the same single authority. Second, each phase of the member's daily activity is carried on in the immediate company of a large batch of others, all of whom are treated alike and required to do the same thing together (Goffman, 1961, s. 17).

Disse aspektene som i følge Goffman definerer en total institusjon passer godt på asylmottaket, og er relevante i denne sammenheng. Som asylsøker er du henvist til å leve tett på mennesker i et påtvunget fellesskap, barrierene mellom ulike livsområder brytes ned, og du

er underlagt en felles myndighet. Videre beskriver Goffman institusjonens forhold til sine omgivelser:

> The barrier that total institutions place between the inmate and the wider world marks the first curtailment of self. In civil life, the sequential scheduling of the individual's roles, both in the life cycle and in the repeated daily round, ensure that no one role he plays will block his performance and ties in another. In total institutions, in contrast, membership automatically disrupts role scheduling, since the inmate's seperation from the wider world lasts around the clock and may continue for years (Goffman, 1961, s. 24).

Resultatet av denne innskrenkingen av personligheten blir det Goffman kaller en "rolleberøvelse". Om jeg skal overføre Goffmans teori til asylmottaket vil det si at rollen som asylsøker overskygger alle andre roller. Du blir "asylsøkeren" eller "beboeren". Fravær av en jobb å gå til, og naboer som lever andre hverdagsliv enn deg selv, fører til en form for reduksjonisme. Goffman omtaler dette som personlighetskrenkelser. Ved en total institusjon tilbringer beboerne hele døgnet der, og lever sammen med mennesker i samme situasjon. På et asylmottak vil fellesskapet være definert av at alle beboerne er asylsøkere. Som asylsøker mister du kontrollen over noen sentrale punkter, som for eksempel om du får bli i landet eller ikke, eller hvilket asylmottak du må bo på. Det er andre som bestemmer hvem som skal være din nabo, eller når du får svar på asylsøknaden.

På den ene siden er det klare trekk av total institusjon for beboerne i asylmottakene; blant annet i form av rolleberøvelser, identitetstap og tap av kontroll. På den andre siden finnes det trekk som ikke passer med institusjonskjennetegnene til Goffman; blant annet hvordan institusjonsbeboerne er underlagt et personale som tvinger deg til å følge bestemte rutiner og delta i kollektive aktiviteter. Det har derimot, blant annet av Lauritsen og Berg (1999), blitt kritisert at fravær av personale og for få aktiviteter preger hverdagen på asylmottak.

Informantene mine pratet gjennomgående om hvordan de følte seg redusert til "asylsøkeren". Som Neda for eksempel uttrykte det i forhold til bussdrapene i Årdal: "*De må skjønne at dette er én person, ett individ – alle asylsøkere er ikke som ham.*" Goffman snakker om rolleberøvelse og identitetstap som viktige kjennetegn ved de totale institusjonene. Informantene mine har gitt utrykk for at de klarte å håndtere denne følelsen ved å være aktive på flere ulike sosiale arenaer. For informantene mine handlet det dermed om å normalisere tilværelsen og fylle dagene med meningsfulle aktiviteter.

Etter å ha bodd i lang tid på mottak, enten det er sentralisert eller desentralisert, vil situasjonen etter hvert begynne å føles meningsløs. Som vi så innledningsvis i oppgaven uttalte Neda at: "*Hvis jeg blir i leiligheten hele dagen blir jeg bare sittende å tenkte, og det er ikke bra for meg.*" Neda forteller at dersom hun blir sittende for mye for seg selv og tenke over livssituasjonen hun og familien hennes er i, mister hun etter hvert håpet om en lykkelig framtid i Norge. Selma og hennes familie har derimot fått opphold, men de venter fremdeles på en kommune å bosette seg i. De har nå levd i Norge i omtrent seks og et halvt år. I starten av denne oppgaven så vi hvordan Selma uttalte at: "*Det har vært seks år hvor jeg ikke har gjort noe som helst!*" Selv om familien har fått godkjent opphold, opplever Selma at livene deres står på vent. "*Både jeg og mannen min blir slitne av å ikke gjøre noe, vi er lei av å måtte vente. Skal ikke livene våre snart begynne?*"

Sosiale nettverk og noe meningsfullt å bruke hverdagen på – som for eksempel Nedas deltagelse i barnebasen, Zias deltagelse som frisør på asylmottaket, Selmas engasjement i nabolaget, samt alle de tre kvinnenes engasjement i Frelsesarmeen – bidrar til en bedre selvfølelse. Muligheten til å oppsøke andre sosiale arenaer enn asylmottaket går ikke overens med Goffmans totale institusjon. Jeg ser med andre ord klare trekk fra Goffmans totale institusjon hvor rolleberøvelse kan være en konsekvens, men ettersom asylmottaket ikke er et sted asylsøkerne er nødt til å være hele døgnet, og noen også bor desentralisert fra mottaket, vil det være mulig å håndtere og påvirke rolleberøvelsen ved å være aktive på flere sosiale arenaer – slik informantene i denne studien var. Som vi har sett bryter muligheten til å være aktive på ulike sosiale felt med definisjonen på Goffmans totale institusjon. Asylmottaket kan dermed kun til en viss grad regnes for å være en total institusjon.

Etter å ha sett på informantenes ulike sosiale roller, og hvordan de håndterer sin rolleberøvelse, ønsker jeg å rette fokus mot liminale trekk i deres hverdag. Jeg vil drøfte hvorvidt asyltilværelsen sammenfaller med liminalfasen, og hvorvidt informantene i denne studien kan kalles liminale. Som allerede nevnt, tar jeg i bruk begrepet liminalitet slik Turner (1964) definerte det. Avslutningsvis i dette kapittelet vil jeg diskutere sammenhengen mellom informantenes sosiale roller og liminale trekk i deres hverdag.

Liminalitet i informantenes hverdag

Som beskrevet i kapittel 3, baserer Turners definisjon av begrepet *liminalitet* seg på van Genneps studier av overgangsriter (*rites de passage*). Turner legger i *Betwixt and between: the liminal period in rites de passage* (1964) vekt på hvordan overgangsriter er riter som fører

med seg en forandring: "Van Gennep himself defined 'rites de passage' as 'rites which accompany every change of place, state, social position and age'" (Turner, 1979 [1964], s. 234-235). Overgangsriter er ritualer som er knyttet til endring av status. De markerer en endring av sted, stadium, sosial posisjon eller alder. Overgangsriter er ritualer som "vasker bort" individets tidligere status, for å gjøre han eller hun klar til å "gjenfødes" som en ny person.

Van Genneps tese var at alle ritualer som innebærer en overgang fra et nivå til et annet har en tredelt struktur der individet gjennomgår tre faser: seperasjon, liminalitet, og inkorporasjon. Den andre fasen i et overgangsrite kalles for en *liminalfase*, og kan beskrives som en "hverken-eller" fase – en tid hvor en hverken innehar sin forrige status, eller har fått sin nye. Som beskrevet i kapittel 3, er det selve liminalitetstilværelsen, framfor hele overgangsriter, som står i fokus i denne studien. Liminalfasen kjennetegnes av å være en tvetydig tilstand. "The structural 'invisibility' of liminal *personae* has a twofold character. They are at once no longer classified and not yet classified" (Turner, 1979 [1964], s. 235-236). I denne sammenhengen vil informantene som ikke lenger bor i hjemlandene sine ikke kun kan kalles for eksempel "inder" eller "nordmann" – de er "hverken-eller", eller med Turners ord: "betwixt and between". Zia lever ikke lenger i India, men i Norge. Likevel kan hun ikke regnes som fullverdig nordmann før hun får norsk statsborgerskap.

I følge Turner er den eller de som befinner seg i liminalfasen på et eller annet vis isolert – fysisk eller symbolsk – fra resten av samfunnet. Ved å leve på asylmottak blir en separert fra resten av lokalsamfunnet. Som vi har sett i kapittel 5, bor Neda og familien sentralisert på asylmottaket, og Neda har gitt utrykk for at hun føler at de lever på utsiden av det norske samfunnet, både fysisk og sosialt. Selma og familien har fått godkjent svar på asylsøknaden, men de lever fortsatt i en tilværelse som er sterkt preget av venting. De er ennå ikke blitt bosatt i noen kommune, og kan derfor sies å fortsatt leve på utsiden av samfunnet.

Liminalfasen kjennetegnes også, i følge Turner, ved at autoriteter framheves gjennom opplæring av noviser. De som besitter en viss type kunnskap fungerer som spesialister i denne fasen. Muligens kan mottaksansatte sammenlignes med slike spesialister; de besitter kunnskap om samfunnslivet og regler, og er mennesker asylsøkerne forholder seg til. Ellers finnes det flere eksempler på hvordan statlig makt, i form av lover og regler, styrer livene til asylsøkerne, noe som muligens kan sammenlignes med en sterk autoritet over asylsøkerne. Videre deltar asylsøkerne i forskjellige kurs, blant annet for å lære norsk språk og for å lære om norsk samfunnsliv. Kurslederne kan i denne sammenheng sammenlignes med spesialistene, og asylsøkerne – eller elevene – som noviser.

I følge Turner innehar deltagerne i en liminalfase en lik strukturell posisjon; i denne perioden har de samme status – eller mangel på status: "A further structurally negative characteristic of transitiona beings is that they *have* nothing. They have no status, property, insignia, secular clothing, rank, kinship position, nothing to demarcate them structurally from their fellows" (Turner, 1979 [1964], s. 237). Turner beskriver her hvordan en i en liminalfase ikke *har* noe, og hvordan det ikke er noen klare strukturelle skiller mellom novisene. Zia og Selma fortalte meg en gang hvor trist det var at de måtte handle alle klærne sine på "Fretex" – de hadde ikke råd til å kjøpe klær fra "vanlige" butikker ettersom den økonomiske støtten de mottok ikke strakk til. Videre eier de ingen eiendom, og kan ikke selv bestemme hvor de ønsker å bo (så lenge de ønsker å motta økonomisk støtte). Den økonomiske støtten de mottar er fastsatt av lover og regler, og på denne måten skaper det et likhetstrekk mellom asylsøkerne økonomisk. Det finnes flere likhetstrekk mellom asylsøkere, noe som kan gjøre det vanskelig å strukturelt skille dem fra hverandre.

I følge Turner er liminalfasen en mellomfase som etterfølger et stadium der en har blitt atskilt fra samfunnet, og følges av et stadium der en igjen tas opp i samfunnslivet – det er en form for overgangsfase eller udefinerbar mellomposisjon. Asylsøkerne kan utvilsomt sies å befinne seg i en overgangsfase. For mange er tilværelsen preget av brudd med fortiden, og en nåtid der venting er hovedaktiviteten i hverdagen. Framtiden er for de fleste asylsøkerne svært usikker. Som asylsøker har mange kommet til et skille i livet hvor de på den ene siden har forlatt et stadium, men ennå ikke har tatt fatt på det neste.

Asyltilværelsen til informantene mine har blitt mye lengre og vanskeligere enn de hadde forutsett. Alle asylsøkere befinner seg i en venteposisjon, noen lengre enn andre. I kapittel 3 så vi at Neda, Zia og Selma har levd som asylsøkere i flere år – Neda og Zia i fire, og Selma i seks – med en hverdag de beskriver som vanskelig, tung, og full av venting, brutte håp og ny venting. Usikkerheten knyttet til hva svaret på asylsøknaden ville bli, usikkerheten om hva framtiden ville bringe, og ikke minst usikkerheten omkring lengden på ventetiden var svært vanskelig. Zia og Selma har fått svar på deres asylsøknader, og Selma har fått godkjent opphold. Selv om Selma har fått svar på asylsøknaden sin, og vet hva utfallet av saken vil bli, venter hun fortsatt på en kommune å bosette seg i, og at livet skal begynne: "*Jeg visste ikke at vi måtte begynne å vente på nytt. Etter at vi fikk opphold måtte vi igjen starte fra null.*" Neda venter fremdeles på svar på hennes omgjøringsanmodning: "*Jeg er så lei av å vente. Kan vi ikke bare få svaret snart?*" Fristen Neda og kjæresten fikk av UNE for å dokumentere deres identitet gikk ut sommeren 2014. Selv om de ikke har klart å få tak i de nødvendige dokumentene, håper de fremdeles på å få godkjent svar på asylsøknaden.

Som vi så i kapittel 5, har Selma problemer med å sove om natten. Søvnproblemene startet da hun bodde på transittmottaket i Oslo i 2009 på grunn av alle urolighetene på mottaket. Selv om hun nå har fått godkjent svar på asylsøknaden, forteller hun at hun fortsatt er nervøs, og at hun fortsatt sliter med søvnproblemer. Hun tror søvnproblemene skyldes den vanskelige tiden de opplevde på transittmottaket, og usikkerheten hun har levd med i flere år i forhold til deres asylsøknad. Søvnproblemene til Selma er et eksempel på lidelser, eller påkjenninger, informantene har gjennomgått i asyltilværelsen. Informantene uttrykte også bekymringer for blant annet deres barn, deres kjærlighetsforhold, og for deres videre liv i jobb. Selma lurte for eksempel på om hennes utdannelse fra hjemlandet ville være gyldig i Norge.

Som vi ser opplever informantene i denne studien både begrensningene i hverdagen, og påkjenningene og lidelsene de må gjennom som vanskelige. Samtidig ser vi at det som muligens opplevdes enda vanskeligere var at disse begrensningene, påkjenningene og lidelsene pågikk over så lang tid. Slik Turner (1969) beskriver liminalfasen er det ikke en langvarig, men heller en kortvarig, fase. Dette mente Turner var nødvendig fordi lidelsene og påkjenningene som var involvert i denne fasen ville ha negativ innvirkning på helsen til de involverte. Flere studier er gjort rundt asylsøkeres helse, og det virker å være bred enighet om at asyltilværelsen kan virke negativt inn på asylsøkernes helse. Berit Berg skriver blant annet at "for lang ventetid, mangel på arbeid og aktivitetstilbud, trang økonomi og mangel på psykososiale tilbud reduserer flyktninger og asylsøkeres livskvalitet og kan ha negative konsekvenser for deres helse" (Berg, 2012, s. 27).

I denne studien har vi sett at Neda, Zia og Selma var bekymret for hvordan den langvarige asyltilværelsen ville påvirke barna og dem selv. Det største problemet slik informantene så det, var begrensningene og påkjenningene i hverdagen. Som vi så i kapittel 4, forsøkte de å håndtere disse begrensningene og påkjenningene ved å være aktive på ulike sosiale felt. Ettersom asyltilværelsen til informantene oppleves som vanskelig, med begrensninger i hverdagen og store påkjenninger og lidelser, kan en trekke paralleller til Turners (1969) syn på den liminale fasen. Samtidig ser vi at informantenes begrensninger, påkjenninger og lidelser skiller seg fra Turners noviser, da fasen er langvarig, og langvarigheten i seg selv kan være skadelig.

Turner (1967) beskriver liminalitet som en slags tilværelse mellom levende og død, en mellomstasjon hvor en venter på å ta fatt på ens nye liv. Som vi så i tittelen, og innledningsvis, i denne oppgaven, uttalte Selma: "*Skal ikke livene våre snart begynne?*" I tillegg til at denne uttalelsen indikerer at Selma har ventet lenge på svar på sin asylsøknad,

indikerer den at ventetiden føles som et venteværelse til livet. Neda uttalte at: "*Vi bare venter, venter og venter…*" Med slike uttalelser kan det synes som at informantenes opplevelse av asyltilværelsen går overens med Turners teorier om at en som liminal er *hverken* levende *eller* død, men i en mellomposisjon mellom to tilstander i livet – de er "betwixt and between". Det kan synes som at informantene ikke føler de får gjort noe med livet sitt, men at de kun "lever på vent".

Turner (1969) beskriver liminalfasen som en tilværelse bestående av endring, i motsetning til samfunnets stabilitet. Asylsøkerne bryter opp fra sin vante hverdag for å flykte til et nytt samfunn. Jeg vil imidlertid påpeke at årsaken til at Neda, Zia og Selma (og de fleste andre asylsøkerne som inngikk i min studie) flyktet fra sitt hjemland nettopp var fordi de var i en ustabil og usikker livssituasjon. Dersom de blir returnert tilbake til hjemlandene, slik som Zia ble sommeren 2014, returnerer mange til et samfunn som oppleves som ustabilt og usikkert.

Når det gjelder spørsmålet om endring, kan en si at alle mennesker endrer seg kontinuerlig gjennom livet. Men for asylsøkerne blir det automatisk en massiv endring i deres liv. Her kan det synes som det finnes et paradoks: på den ene siden står informantene fast – de får ikke begynne deres liv som vanlige borgere før asylsaken deres er over. På den andre siden er de ivrige etter å delta i samfunnet, og er aktive i ulike sosiale miljøer. Som vi så i kapittel 4, har ikke lenger informantene mulighet til å arbeide, reise, eller velge selv hvor de vil bo, og de har hverken ID-kort eller bankkort. Dette var rettigheter de hadde før de flyktet fra hjemlandene, og som de vil få tilbake etter deres asyltilværelse er over, enten det er i Norge eller i hjemlandene. Samtidig har vi sett at informantene benytter seg av ulike tilbud, som for eksempel norskkurs og barnehageplass til barna. I kapittel 5 så vi at informantene også benyttet seg av flere tilbud som ble gitt asylsøkere, som for eksempel kurs i hvordan det er å være forelder i Norge, og helsehjelp fra Flyktningehelsetjenesten. Videre har informantene i denne studien lært seg norsk språk på egenhånd, og satt seg inn i norske regler, normer og samfunnsliv. Som vi så ovenfor, anser Neda seg for eksempel som både "norsk" og "asylsøker". Asyltilværelsen har med andre ord ført med seg både endringer og lærdom for informantene i denne studien. En slik tilværelse har likhetstrekk med Turners liminalfase. For eksempel kan vi i *The forest of Symbols – Aspects of Ndembu ritual* (1967) lese om skumle masker i "mukandas-ritualet", som skal skremme novisene til å reflektere over forhold og personer rundt seg de har tatt for gitt. De blir også tvunget til å tenke på sitt samfunn og kosmos. Sammen med andre instrukser og refleksjoner skal dette gi dem lærdom og gjøre dem klare til å tre inn i samfunnet igjen, som en ny og bedre utgave av dem selv. Dersom

informantene i denne studien skal tre inn i det norske samfunnet etter deres asyltilværelse, slik Selma og hennes mann skal, vil de ha et godt utgangspunkt for den norske tilværelsen etter å ha tilegnet seg kunnskap om det norske samfunnet. På den andre siden har vi sett ovenfor at langvarigheten på asyltilværelsen kan være skadelig, og dermed ha motsatt effekt enn Turners liminalfase som skulle forberede novisene til neste fase, eller inkorporasjon.

Jeg har nå vist at det finnes flere sentrale likhetstrekk mellom asyltilværelsen og liminalfasen. På mange måter kan en derfor argumentere for at asylsøkere i asyltilværelsen lever i en liminalfase i Turners forstand. Jeg har også vist hvordan asylmottaket til en viss grad har paralleller til det Goffman (1961) omtaler som en total institusjon, hvor beboerne tilbringer hele døgnet, og lever sammen med mennesker i samme situasjon. På den andre siden så vi i kapittel 4 at informantene gjorde motstand mot myndighetenes makt ved å aktivisere seg på ulike sosiale felt. Muligheten til å være aktive på flere sosiale arenaer bryter både med Goffmanns totale institusjon og Turners (1964) liminalitet. Videre i denne drøftingen av hvorvidt asyltilværelsen sammenfaller med liminalfasen, og hvorvidt informantene i denne studien kan kalles liminale i Turners forstand, vil jeg se nærmere på fellesskapet mellom beboerne tilknyttet asylmottaket. Turner (1969) beskriver *communitas* som et fellesskap som oppstår mellom mennesker som lever sammen i en liminalfase. Jeg vil derfor se nærmere på dette begrepet, og diskutere hvorvidt fellesskapet mellom informantene og resten av beboerne på asylmottaket jeg har studert kan kalles for communitas.

Beboernes fellesskap og communitas

I *Liminality and Communitas* er Turner opptatt av samspillet mellom det han kalte sosial "structure" og "antistructure". Liminalitet og communitas er begge komponenter av antistruktur ("antistructure"). Med andre ord oppstår communitas i situasjoner der det er mangel på sosial struktur. "Communitas breaks in through the interstices of structure, in liminality; at the edges of structure, in marginality; and from beneath structure, in inferiority" (Turner, 1969, s. 372).

Communitas refererer til en ustrukturert tilstand hvor alle medlemmene av et samfunn er likeverdige og hvor de deler en felles opplevelse, vanligvis gjennom et overgangsrite. For å bruke Turners egne ord om hvordan communitas oppstår i et samfunn:

> The second, which emerges recognizably in the liminal period, is of society as an unstructured or rudimentarily structured and relatively undifferentiated comitatus, community, or even communion of equal individuals who submit together to the general authority of the ritual elders (Turner, 1969, s. 360).

Helt enkelt kan communitas forklares som et fellesskap som oppstår mellom mennesker som lever sammen i en liminalfase. Det skapes et fellesskap blant likeverdige. For å beskrive communitas siterer Turner filosofen Buber: "Community is the being no longer side by side (and, one might add, above and below) but *with* one another of a multitude of persons" (Turner, 1969, s. 372). Buber bruker her begrepet "community" for det Turner kaller "communitas".

I en liminalfase legger Turner vekt på hvordan novisene separeres fra resten av samfunnet, og han mener at Goffmans totale institusjoner kan sammenlignes med en slik seperasjon:

> Erving Goffman (*Asylums*, 1962) discusses what he calls the 'characterstics of total institutions.' Among these he includes monasteries, and devotes a good deal of attention to 'the stripping and leveling processes which …directly cut across the various social distinctions with which the recruits enter' (Turner, 1969, s. 367).

Goffmans totale institusjoner består av et bestemt territorium hvor mennesker lever i fellesskap. Turner legger på den andre siden vekt på at communitas ikke nødvendigvis er territorielt bestemt: "I have tried to eschew the notion that communitas has a specific territorial locus, often limited in character, which pervades many definitions. For me, communitas emerges where social structure is not" (Turner, 1969, s. 371).

Turner beskriver hvordan et samfunn er avhengig av en dialektikk mellom struktur og communitas:

> There is a dialectic here, for the immediacy of communitas gives way to the mediacy of structure, while, in *rites de passage*, men are released from structure into communitas only to return to structure revitalized by their experience of communitas. What is certain is that no society can function adequately without this dialectic (Turner, 1969, s. 373).

Med andre ord mener Turner at et samfunn er avhengig av en dialektikk mellom struktur og antistruktur for å fungere optimalt. En tese utløser en antitese som igjen fører til en ny tese, og på denne måten utvikler samfunnet seg.

Dersom communitas forklares som et fellesskap som oppstår mellom mennesker som lever sammen i en liminalfase, og asyltilværelsen kan sies å være en liminalfase i Turners forstand, vil muligens asylsøkerne som gruppe kunne sies å danne communitas. I følge Turner er communitas et fellesskap hvor en lever sammen side om side som likeverdige, og hvor medlemmene deler en felles opplevelse. Det er svært mange likhetstrekk mellom asylsøkerne; de har lik økonomisk status, de har lik bosituasjon, og de lever etter de samme lover og regler. På denne måten kan en argumentere for at asylsøkerne er likeverdige. Videre deler de uten tvil en opplevelse i form av å være asylsøkere i det samme landet, tilknyttet det samme asylmottaket. På denne måten kan det synes som at asylsøkerne som er tilknyttet det samme asylmottaket danner communitas.

På den andre siden vil jeg på bakgrunn av observasjoner jeg har gjort i mitt feltarbeid i forbindelse med denne oppgaven argumentere for at beboerne tilknyttet asylmottaket ikke hadde et sterkt fellesskap, og at jeg finner flere klare forskjeller mellom asylsøkerne. Informantene mine fortalte meg flere ganger hvordan de opplevde å bli behandlet som "asylsøkeren" – som en del av en større homogen gruppe. Det var imidlertid svært viktig for dem å formidle at dette var noe de ikke kjente seg igjen i. I følge dem var deres eneste fellestrekk med resten av beboerne på mottaket at de hadde søkt om asyl i Norge. Selma og Zia bodde også tidvis desentralisert fra asylmottaket, og hadde dermed mindre kontakt med de andre beboerne på mottaket. Neda som hele tiden har bodd sentralisert på asylmottaket har gitt utrykk for at hun ikke har hatt så mye å gjøre med de andre beboerne på mottaket. Selv om hun har engasjert seg i kvinnegruppen og barnebasen som er tilknyttet mottaket, har hun ikke etablert noen nær kontakt med de andre beboerne. Hun har gitt utrykk for at grunnen til dette er at de fleste andre beboerne for det meste holder seg for seg selv. I følge Neda skyldes dette muligens kulturelle ulikheter: blant annet er det flere av beboerne som hverken snakker norsk eller engelsk, noe som gjør kommunikasjonen mellom beboerne vanskelig. I tillegg er det i følge Neda flere beboere som kun sosialiserer seg med andre beboere som tilhører samme religiøse- eller etniske gruppe som dem selv. Slike forskjeller mellom beboerne fører til en mindre følelse av fellesskap.

Som jeg nå har vist fant jeg noen trekk blant asylsøkerne som kan sammenlignes med communitas, men på den andre siden fant jeg klare trekk blant beboerne som pekte på at det ikke fantes et klart fellesskap mellom dem. Muligens varierer graden av fellesskap blant beboerne på forskjellige norske asylmottak, slik at hvert asylmottak bør vurderes individuelt, men basert på observasjoner som er gjort i forbindelse med denne studien vil jeg argumentere for at graden av communitas blant beboerne på dette bestemte asylmottaket var svært liten.

Videre kan det diskuteres hvorvidt beboerne kan kalles liminale i Turners forstand, og i hvor stor grad liminale trekk preger deres hverdag. Muligens kan fravær av communitas skyldes at beboerne ikke kan kalles liminale. Hvorvidt asylsøkerne kan kalles liminale eller ikke henger, som jeg har vist i dette kapittelet, nøye sammen med deres sosiale roller og statuser. Nedas beskrivelse av samholdet på asylmottaket indikerer at beboerne hadde ulike statuser. Videre har jeg vist hvordan Neda, Selma og Zia tok på seg flere statuser og sosiale roller ved å aktivisere seg i ulike sosiale miljøer eller settinger. På denne måten klarte informantene å gjøre deres rolleberøvelse mindre. Ved å ha flere statuser og sosiale roller enn "asylsøker" har jeg vist hvordan informantene viker fra Turners (1964) definisjon av begrepet liminalitet, hvor en kun har én status – liminalstatusen, som i denne sammenhengen vil sammenfalle med "asylsøkeren". Samtidig som at informantene fikk flere statuser og roller ved å aktivisere seg i ulike settinger, var dette også en måte å ta del i lokalsamfunnet på. I tillegg har Selma og Zia bodd desentralisert fra asylmottaket i store deler av deres tid i Trondheim, og på denne måten har de fått muligheten til å sosialisere seg i et nabolag. Jeg har dermed vist at hverken Selma, Neda eller Zia levde totalt adskilt fra resten av samfunnet. Jeg vil derfor på bakgrunn av mine observasjoner argumentere for at selv om jeg finner flere likhetstrekk med Turners (1964, 1967, 1969) liminalitet i informantenes hverdag, kan ingen av informantene i denne studien fullt ut kalles liminale i Turners forstand. Samtidig hadde deres asyltilværelse flere klare likhetstrekk med en liminalfase, men asyltilværelsen kan ikke regnes for å være en fullverdig liminalfase slik Turner definerte det.

Konkluderende refleksjoner

Marko Valenta beskriver i *Hverdagsliv og sosiale relasjoner på asylmottak* (2012b) hvordan høyt utdannede og ressurssterke personer i en asylsøkersammenheng i større grad klarer å veksle mellom flere ulike sosiale arenaer. Valentas oppfatning er at rolleberøvelsen hos disse menneskene er mindre fremhevet enn hos de asylsøkerne som ikke i like stor grad veksler mellom ulike sosiale arenaer. Min egen studie er basert på tre kvinner som klarte å veksle mellom flere ulike sosiale arenaer, og er i tråd med Valentas funn. Både Zia, Selma og Neda er ressurssterke kvinner som satte seg inn i norsk språk, kultur og politikk. De inkluderte både seg selv og barna sine i ulike sosiale miljøer: i Frelsesarmeen, i skolen, i barnehagen, i ulike settinger på asylmottaket, og blant venner. Alle tre oppsøkte en hverdag med mer meningsfullt innhold. Deres tanker om andre barnefamilier på asylmottaket som kun holdt seg for seg selv, og som ikke ønsket å lære norsk, var at det ikke var en "sunn" tilværelse, som de

sa. Med dette mente de at mange fikk dårlig helse av å bare sitte inne, på grunn av mangel på frisk luft og impulser. Informantene tok ansvar for egne liv og for barnas velvære, og skapte en hverdag med flere positive inntrykk. Dette klarte de ved å sette seg inn i det norske samfunnet og lære seg det norske språket.

Det kan synes som at ressurssterke og utdannede asylsøkere, slik som informantene i denne studien, ofte har bedre forutsetninger for å mestre samhandlinger på mottaket enn de som hverken er utdannede eller initiativrike. Kunnskaper i engelsk, og etter hvert norsk, gjorde det lettere for dem å kommunisere med personalet på mottaket. Ved å ta på seg ulike ansvarsområder på mottaket, som for eksempel at Neda ble sekretær for kvinnegruppen og leder for barnebasen, ble hun også bedre kjent med personalet. Alt dette ga et mer gunstig utgangspunkt for hverdagssamhandlinger på mottaket.

Etter min mening er *språket* nøkkelen inn til flere sosiale arenaer. Ved å lære seg norsk språk sendte informantene ut noen signaler om at de ønsket å integrere seg i det norske samfunnet. De kunne kommunisere godt med andre nordmenn, og på denne måten fikk de lettere tilgang til sosiale arenaer utenfor mottaket. På denne måten fikk de et alternativ til mottakstilværelsen, noe som førte til at rolleberøvelsen ble mindre. Trolig vil dette øke sjansene deres til å komme ut av asyltilværelsen med selvbildet i god behold.

Under feltarbeidet mitt ble det tydelig hvordan informantene til en viss grad levde på utsiden av samfunnet: de hadde ikke arbeidstillatelse, de kunne ikke bestemme selv hvor de ville bo, og flere lover og regler la begrensninger for deres hverdagsliv. De var ikke fullverdige statsborgere. Men til tross for disse begrensningene, forsøkte de å håndtere denne situasjonen ved å inkludere seg selv i ulike sosiale sammenhenger. Dette var en bevisst håndteringsstrategi alle informantene mine tok i bruk. For dem var det viktig med meningsfullt innhold i hverdagen og flere positive impulser. Ved å fysisk gå ut av mottaksområdet, og ta del i ulike sosiale miljøer, penetrerte de det normale samfunnet. På denne måten fikk de et større rollerepertoir. Overført til Turners teorier om liminalitet, brøt de enkelte ganger ut av liminalfasen ved å penetrere det normale samfunnet.

Som vi har sett ovenfor, finner vi flere klare sammenlignbare trekk med en liminalfase i informantenes hverdag. Informantene befant seg i en mellomposisjon i livet, og i en ventetilværelse. De betraktet seg selv, både fysisk og sosialt, som adskilt fra samfunnet. De opplevde mange vanskelige påkjenninger og lidelser, og levde med en stor usikkerhet. Alt dette er kjennetegn ved Turners liminalfaser.

Samtidig ser vi at informantenes asyltilværelse på noen punkter viker fra Turners beskrivelser av en liminalfase. Blant annet kunne ikke informantene fortelle om noe

fellesskap på asylmottaket som kunne minne om Turners communitas – snarere tvert imot: forholdet mellom beboerne var mer preget av kulturelle forskjeller. Når det gjelder asylsøkerne som en homogen gruppe, var dette noe informantene ikke kjente seg igjen i. Mine observasjoner tyder også på at asylsøkerne ikke kan kalles for homogene. Men informantene opplevde at resten av samfunnet betraktet gruppen asylsøkere som en homogen gruppe, med en "undesired differentness", slik Goffman beskrev stigmatiserte folkegrupper. Vi har også sett at de fleste asylsøkere har visse fellestrekk, som for eksempel deres økonomiske situasjon og deres bosituasjon. Som vi så i kapittel 4, kommer disse fellestrekkene i stor grad av myndighetenes makt. Det kan derfor synes som at asylsøkerne er en heterogen gruppe med sterke homogene trekk.

Turner (1964) legger vekt på at en i en liminalfase ikke har andre statuser enn liminalstatusen. Selma sa en gang: "I Frelsesarmeen føler jeg meg ikke bare som *asylsøker*, der er jeg *Selma*." Dette sitatet indikerer at Selma betraktet seg selv som en kvinne med flere statuser. Ved å aktivisere seg i Frelsesarmeen, ble flere av hennes statuser gjort relevante i hverdagen. I Frelsesarmeen ble Selmas mange statuser vektlagt. På bakgrunn av mine observasjoner, synes det som at det samme gjelder for Neda og Zia. Men i informantenes møter med ukjente nordmenn følte de at omgivelsene vektla mer eller mindre kun deres asylsøkerstatus. Eksempler på dette så vi ovenfor i Nedas møter med den eldre kvinnen på bussen, og bussjåføren. At informantene opplevde at omgivelsene så på dem som kun "asylsøkere", og ingenting annet, kan sammenlignes med Turners (1967) noviser som manglet status, og fremstod som kun liminale ovenfor resten av samfunnet. Ved å påta seg flere statuser og sosiale roller i ulike sosiale settinger i lokalsamfunnet, har jeg vist hvordan et, eller flere, alternativ til mottakstilværelsen gjorde informantenes rolleberøvelse mindre. Overført til Turners teorier om liminalfasen, ser vi at de minsket graden av liminalitet ved å utvide deres rollerepertoir. De var ikke lenger *kun* "asylsøkere". På den andre siden opplevde de å bli *betraktet* som kun "asylsøkere" i deres møter med ukjente nordmenn, noe som sammenfaller med Turneres liminalitet.

Videre vil jeg argumentere for at informantenes håndteringsstrategier også påvirket deres opplevelse av å "leve på vent". Zia sa en gang: "*Tiden går så mye fortere når jeg har noe å gjøre!*" Ved å være aktive på flere sosiale felt, ble hverdagen deres fylt med mer mening. I stedet for å sitte hjemme og vente på at livet skulle gå videre, valgte informantene å engasjere seg i samfunnet rundt seg. På denne måten gikk hverdagen deres lettere. Mine funn viser at ved å aktivisere seg i ulike sosiale settinger klarte informantene å begrense "fraværet av normalt liv" i hverdagen, slik Ålund (1998) beskrev det. Selma, Neda og Zia klarte delvis å

normalisere deres hverdag. Det kan derfor synes som at tiden deres som asylsøkere oppleves noe bedre, eller lettere, enn den ville gjort dersom informantene ikke hadde noe alternativ til mottakstilværelsen. Jeg vil dermed, som jeg har vist i dette kapittelet, argumentere for at de tre kvinnenes håndteringsstrategier utvidet deres rollerepertoir, og gjorde deres følelse av å "leve på vent" mindre belastede.

Kapittel 7: Avsluttende betraktninger

Som en avslutning på oppgaven, vil jeg diskutere sammenhengen mellom de tre foregående kapitlene – "Asylsøker i Norge", "Asylsøkerprosess og livet på asylmottak" og "Sosiale roller, stigma og liminale trekk i hverdagen" – og diskutere hvorvidt, og hvordan, informantene klarte å påvirke deres rolleberøvelser, liminale trekk i hverdagen, og deres følelse av å "leve på vent". Til slutt avrunder jeg med en kort refleksjon over studien.

Følelsen av å "leve på vent"

I kapittel 4, "Asylsøker i Norge", så vi hvordan ulike statlige lover og regler legger sterke føringer for asylsøkernes liv slik at de på sett og vis lever på utsiden av resten av samfunnet – trekk som kan sammenlignes med å leve i en liminalfase slik Turner (1964) beskrev det. Asylsøkerne er ekskludert fra flere rettigheter nordmenn har, da de ikke er fullverdige borgere, eller fullverdige nordmenn. Som vi har sett, kunne Selma, Zia og Neda blant annet hverken ta lønnet arbeid, velge selv hvor de ville bo, eller reise ut av landet. Myndighetene hadde en makt over dem. Likevel forsøkte de å ta til motmakt der de hadde mulighet: de håndterte begrensningene i hverdagen ved å aktivisere seg i ulike sosiale settinger. På denne måten har vi sett hvordan de klarte å skape en mer meningsfull hverdag. Dette ble mulig ved at de satte seg inn i det norske samfunnet og at de lærte seg det norske språket. Samtidig som at deres håndteringsstrategier førte til en mer aktiv hverdag med flere impulser, førte deres håndteringsstrategier også til at de i større grad ble en del av samfunnet rundt dem – noe som minsket graden av liminale trekk, slik vi så i kapittel 6. Med dette har jeg vist at Selma, Zia og Nedas håndteringer av begrensningene i hverdagen førte til at de delvis klarte å normalisere en hverdag som ellers var sterkt preget av venting og bekymringer rundt asylsøknaden.

I kapittel 5 så vi hvordan Neda både fysisk og symbolsk følte at hun levde på utsiden av samfunnet ved å bo sentralisert på asylmottaket. Som vi har sett, er asylmottaket lokalisert på utsiden av byen og i et nabolag som er preget av å være et industriområde. Rent fysisk kan en dermed si at mottaket ligger på utsiden av resten av samfunnet. Selma og Zia fikk imidlertid muligheten til å ta del i et felleskap i nabolaget deres ved å bo desentralisert fra mottaket. Som vi så i kapittel 6, legger Turner (1964) vekt på hvordan en i en liminalfase lever adskilt fra resten av samfunnet. I kapittel 5 så vi at ved å bo desentralisert fra asylmottaket var det lettere for informantene å ta del i nabolaget og lokalsamfunnet. Vi så blant annet hvordan barna til Selma fikk venner i nabolaget, i klassen og på det lokale

fotballaget. Zias barn ble gode venner med barna som delte hus med dem, samtidig som det var gode turmuligheter i nærområdet, noe som gjorde det lettere for dem å være aktive i nabolaget. Basert på mine observasjoner, og ved hjelp av Turner, har jeg dermed vist hvordan forskjellen mellom å bo desentralisert og sentralisert på asylmottaket fører med seg forskjellig grad av liminale trekk, der hverdagen sentralisert på asylmottaket i større grad er preget av liminale trekk. Samtidig vil det å bo sentralisert på asylmottaket ha flere likhetstrekk enn å bo desentralisert med Goffmans (1961) totale institusjon, slik vi så i kapittel 6, hvor han legger vekt på at en lever i fellesskap på et bestemt territorium underlagt en felles autoritet.

Videre så vi i kapittel 6 hvordan informantene i denne studien forsøkte å håndtere begrensningene i asyltilværelsen ved å engasjere seg i ulike sosiale settinger, og hvordan dette var en håndteringsstrategi for å minske deres følelse av å "leve på vent". Ved å engasjere seg i ulike sosiale settinger fikk også informantene flere statuser og sosiale roller, noe som minsket deres rolleberøvelse. Som vi har sett, legger Goffman (1961) vekt på at en i en total institusjon opplever en innskrenking av personlighet som fører til rolleberøvelse, mens Turner (1964) legger vekt på at en i en liminaltilstand kun har én status, nemlig liminalstatusen. Ved å ta på seg flere statuser og sosiale roller har jeg vist hvordan informantenes hverdagsliv brøt med beskrivelsene av både Goffmans totale institusjon, og Turners liminalitet. På den andre siden så vi hvordan informantene i møter med ukjente nordmenn opplevde å bli betraktet kun etter deres status og sosiale rolle som "asylsøker", noe som sammenfaller med hvordan Turners noviser ble betraktet som kun "liminale" av resten av samfunnet.

I kapittel 6 så vi også hvordan informantene i denne studien håndterte deres stigma som asylsøkere. Ved hjelp av Goffman viste jeg noen konkrete strategier informantene tok i bruk for å håndtere deres stigma. Blant annet har vi innledningsvis i denne oppgaven sett hvordan Neda kledde seg som "typisk norsk", og i kapittel 6 hvordan Selma brukte "passing" for å dekke over det faktum at hun var asylsøker. Som vi så i kapittel 6, lykkes Neda i møtet med en norsk kvinne på et busstopp i å bli vurdert etter hennes personlige egenskaper, og ikke kun etter hennes stigmatiserte egenskap. På den andre siden har vi også sett eksempler på hvor Neda ble vurdert etter hennes stigma og sosiale rolle som "asylsøker", i hennes møte med den eldre kvinnen på bussen, og i møtet med bussjåføren. Basert på mine observasjoner, og samtaler med informantene i denne studien, vil jeg derfor argumentere for at informantene delvis, eller i noen sammenhenger, lykkes i å mestre deres stigma.

I denne oppgaven har jeg vist hvordan Selma, Neda og Zia håndterte sentrale utfordringer i hverdagen. Jeg har vist hvordan de delvis klarte å normalisere en tilværelse som var preget av venting og bekymringer rundt asylsøknaden. Ved å aktivisere seg i ulike sosiale

settinger tok informantene på seg flere statuser og sosiale roller, og fylte asyltilværelsen med mer mening og flere impulser. I stedet for å sitte hjemme og vente på at livene deres skulle begynne, valgte Neda, Zia og Selma å engasjere seg i samfunnet rundt seg. På denne måten gikk dagene deres lettere. Som Neda sa: "*Hvis jeg blir i leiligheten hele dagen blir jeg bare sittende å tenkte, og det er ikke bra for meg.*" Som jeg har vist i denne oppgaven, førte et alternativ til mottakstilværelsen til en bedre hverdag for informantene i denne studien.

Selv om Selma prøvde å påvirke utfallet i deres asylsøknad, slik vi så i kapittel 5, kan ingen asylsøkere kontrollere *når* de vil få svar på asylsøknaden. Det er dermed umulig å vite hvor lenge ventetiden deres vil vare. Som vi så innledningsvis i oppgaven uttrykte Selma fortvilelse over dette, og over hvor lang deres ventetid har vært: "*Skal ikke livene våre snart begynne?*" Selv om informantene delvis klarte å normalisere deres hverdag, klarte de ikke å *eliminere* følelsen av å "leve på vent". Men selv om det ikke var mulig å unnvære følelsen av å "leve på vent", har jeg vist hvordan informantene klarte å gjøre denne følelsen mindre påtrengende. Som Zia sa: "*Tiden går så mye fortere når jeg har noe å gjøre!*" Selv om Zia fortsatt følte at hun levde et liv "på vent", følte hun at ventetiden gikk fortere når hun hadde noe å bruke tiden sin på. På denne måten ble også ventetiden fylt med mer mening, og livet stod ikke lenger kun på "pause".

I denne oppgaven har jeg vist at det finnes flere likhetstegn mellom asyltilværelsen og liminalfasen. Jeg forstår derfor at tidligere forskning har funnet det fruktbart å bruke betegnelsen liminal på asylsøkeres situasjon. Langt på vei er også informantene i denne studien liminale, og lever i en liminalfase i Turners forstand. Men det blir ikke nyansert nok å konkludere med at informantene i denne studien er fullt ut liminale, og lever i en liminalfase. I denne oppgaven har jeg vist at Neda, Selma og Zias håndteringsstrategier førte til et større rollerepertoir. Ved å fysisk gå ut og ta plass, penetrerte de det normale samfunnet. Selv om de fortsatt lever i en liminalfase i Turners forstand, begrenset de liminale trekk i hverdagen ved å aktivisere seg i samfunnet, og selv om de ikke klarte å eliminere følelsen av å "leve på vent", førte deres håndteringsstrategier til at følelsen av å "leve på vent" ble mindre belastende.

Refleksjon

Hadde jeg hatt mer tid i denne studien, ville jeg fulgt informantene videre over lengre tid. Det ville vært veldig interessant å følge opp Zias nye liv når hun vendte tilbake til India, og Selmas liv bosatt i en norsk kommune. Det hadde også vært interessant å følge Nedas saksgang videre, for å se utfallet.

Som en avslutning på det hele ønsker jeg kort å reflektere over den vanskelige situasjonen Selma, Zia og Neda og andre asylsøkere befinner seg i. Med tanke på hvor lenge mange asylsøkere blir boende på asylmottak, den ofte traumatiske fortiden og flukten flere har vært i gjennom, og ikke minst den usikre framtiden, bør en gjøre oppholdet på asylmottaket minst mulig vanskelig. Boforholdene på asylmottakene burde tilrettelegges bedre, muligens spesielt for småbarnsfamilier (se bilder i vedlegg 5). I løpet av min studie ble det min oppfatning at å bo desentralisert fra asylmottaket førte med seg mye positivt for informantene. Desentraliserte mottaksbeboere har et godt utgangspunkt for å bli integrert i det norske samfunnet, noe som igjen vil føre til et bedre utgangspunkt som potensielt framtidige norske statsborgere, både for asylsøkeren selv og for det norske samfunnet. Ved å gi asylsøkerne muligheten til å bidra til samfunnet på ulike måter, tror jeg dette vil være positivt både for asylsøkerne og for samfunnet. Det norske samfunnet har uten tvil mye å tjene på at asylsøkerne kommer seg vel i gjennom deres periode som asylsøkere.

Referanseliste

Aftenposten. (2015). Flere veier til avtale om Syria-flyktninger. Lesedato: 6. mai, 2015, fra http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Flere-veier-til-avtale-om-Syria-flyktninger-8006621.html

Arbeids- og sosialdepartementet. (2014). Om lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven). Lesedato: 24. oktober, 2014, fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/asd/dok/regpubl/otprp/20062007/otprp-nr-75-2006-2007-/6/2.html?id=474319

Barne-, likestillings-, & inkluderingsdepartementet. (2014). Norskopplæring og introduksjonsprogram. Lesedato: 8. desember, 2014, fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/integrering/norskopplaring-og-introduksjonsprogram.html?id=670151

Berg, B. (2012). Mottakssystemet - historikk og utvekslingstrender. I M. Valenta & B. Berg (Red.), *Asylsøker : I velferdsstatens venterom*, Oslo: Universitetsforlaget.

Bistandsaktuelt. (2015). Rekordmange søkte asyl i fjor. Lesedato: 1. april, 2015, fra http://www.bistandsaktuelt.no/nyheter-og-reportasjer/arkiv-nyheter-og-reportasjer/rekordmange-s%C3%B8kte-asyl-i-for

Bourdieu, P. (1996). *Symbolsk makt*. Oslo: Pax.

Brekke, J. P. (2012). Hvorfor kommer asylsøkere til Norge? I M. Valenta & B. Berg (Red.), *Asylsøker : I velferdsstatens venterom*, Oslo: Universitetsforlaget.

Briggs, C. L. (1986). *Learning how to ask : A sociolinguistic appraisal of the role of the interview in social science research*. Cambridge: Cambridge University Press.

Douglas, M. (1966). *Purity and Danger : An analysis of concepts of pollution and taboo*. London, Boston og Henley: Routledge & Kegan Paul.

Eastmond, M. (2010). Gäster i välfärden? Föräldraskap i asylprocessen *Mellan det förflutna och framtiden : Asylsökande barns välfärd, hälsa och välbefinnande*. Gøteborg: University of Gothenburg.

Eidheim, H. (1969). When Ethnic Identity is a Social Stigma. I Barth (Red.), *Ethnic Groups and Bounderies : The Social Organization of Culture Difference*. Oslo: Universitetsforlaget.

Emerson, Fretz, & Shaw. (2011 [1995]). *Writing Ethnographic Fieldnotes*. Chicago og London: The University of Chicago Press.

Enhet for voksenopplæring. (2015). Norsk for asylsøkere. Lesedato: 6. mai, 2015, fra https://http://www.trondheim.kommune.no/content/1117728022/Norsk-for-asylsokere

Finans Norge. (2015). Legitimasjonskrav for asylsøkere og flyktninger. Lesedato: 6. mai, 2015, fra https://http://www.fno.no/tema/bank/Legitimasjonskrav-for-asylsokere-og-flyktninger/

Flyktninghjelpen. (2014). Repressivt regime. Lesedato: 8. januar, 2014, fra http://www.flyktninghjelpen.no/?did=9121872

Gennep, v. A. (1999 [1909]). *Overgangsriter* (Oversetter: E. Ringen). Oslo: Pax.

Goffman, E. (1961). *Asylums : Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. London: Penguin Books.

Goffman, E. (1963). *Stigma : Notes on the Management of Spoiled Identity*. Harmondsworth: Penguin Books.

Goffman, E. (1974). *Frame analysis : An essay on the organization of experience*. Cambridge: Harvard University Press.

Goffman, E. (1992 [1959]). *Vårt rollespill til daglig : En studie i hverdagslivets dramatikk* (Oversettere: K. Risvik & K. Risvik). Oslo: Pax Forlag A/S.

Howell, S. L. (2001). Feltarbeid i vår egen bakgård : Noen refleksjoner rundt nyere tendenser i norsk antropologi. *Norsk Antropologisk Tidsskrift, År, 2001, Nr. 1/2*.

Hylland Eriksen, T. (2010). *Små steder - Store spørsmål : Innføring i sosialantropologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hylland Eriksen, T., & Arntsen Sørheim, T. (1994). *Kulturforskjeller i praksis : Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.

IMDi. (2014a). Beregningsutvalget. Lesedato: 24. oktober, 2014, fra http://www.imdi.no/Tilskudd/Beregningsutvalget-/?id=8986

IMDi. (2014b). Bosetting av flyktninger. Lesedato: 24. oktober, 2014, fra http://www.imdi.no/Bosetting/

Justis- og beredskapsdepartementet. (2014a). Engangsløsning for lengeværende barn. Lesedato: 1. april, 2015, fra https://http://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/Engangslosning-for-lengevarende-barn/id764831/

Justis- og beredskapsdepartementet. (2014b). I velferdsstatens venterom. Lesedato: 24. oktober, 2014, fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nouer/2011/nou-2011-10/5.html?id=645262

Lauritsen, K., & Berg, B. (1999). *Mellom håp og lengsel : Å leve i asylmottak*. Trondheim: SINTEF.

Marx, K. (1970). Kapitalen (Oversettere: T. Rønnow & m.fl.). I J. Elster & E. Lorenz (Red.), *Verker i utvalg V*. Oslo: Pax.

NRK. (2014). Asylavtalen. Lesedato: 8. desember, 2014, fra http://www.nrk.no/norge/asylavtalen-er-i-boks-1.11576078

NRK. (2015). Barn sperres inne unødvendig ofte. Lesedato: 26. februar, 2015, fra http://www.nrk.no/norge/_-barn-sperres-inne-unodvendig-ofte-1.12229674

Rådmannen. (2015). Rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan 2015-2018 Budsjett 2015. Lesedato: 2. april, 2015, fra https://http://www.trondheim.kommune.no/content/1117746358/Radmannens-handlings--og-okonomiplan-2015-2018

Schwartz, J. (1998). Et midlertidigt liv : Bosniske flygtninge i de nordiske lande. Lesedato: 27. april, 2015, fra http://www.google.no/books?hl=no&lr=&id=TOR9IO1nb-wC&oi=fnd&pg=PA7&dq=jonathan+schwarz+et+midlertidigt+liv&ots=aGqNDzjula&sig=zd5reEpJvWqciuFzq7d6xNB9z7s&redir_esc=y -v=onepage&q=jonathan%20schwarz%20et%20midlertidigt%20liv&f=false

Seeberg, M. L., Enger, T. A., & Bagge, C. M. (2009). *Små barns hverdager i asylmottak*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Silove, D. (2000). Policies of Deterrence and the Mental Health of Asylum Seekers. *The Journal of the American Medical Association, Vol. 284, No. 5.* Lesedato: 27. april, 2015, fra http://jama.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=192952&resultClick=3

Spradley, J. P. (1980). *Participant observation*. Wadsworth: Cengage Learning.

Store medisinske leksikon. (2014). PEG. Lesedato: 23. februar, 2014, fra https://sml.snl.no/PEG

Store Norske Leksikon. (2015a). Asyl. Lesedato: 21. april, 2015, fra https://snl.no/asyl

Store Norske Leksikon. (2015b). Irans historie. Lesedato: 9. mai, 2015, fra https://snl.no/Irans_historie

Søholt, S., & Holm, A. (2010). Desentralisert asylmottak og bosetting. Lesedato: 19. april, 2015, fra http://www.udi.no/globalassets/global/forskning-fou_i/asylmottak/desentraliserte-asylmottak-og-bosetting.pdf

Turner, V. (1967). Symbols in Ndembu Ritual. I V. Turner (Red.), *The forest of Symbols : Aspects of Ndembu ritual*. Ithaca: Cornell University Press.

Turner, V. (1969). Liminality and Communitas. I V. Turner (Red.), *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago: Aldine Publishing.

Turner, V. (1979 [1964]). Betwixt and between : The liminal period in rites de passage. I W. A. Lessa & Z. V. Evon (Red.), *Reader in comarative religion : An anthropological approach*. New York: Harper Collins Publishers.

UDI. (2014). Assistert retur. *Retur.* Lesedato: 24. oktober, 2014, fra http://www.udi.no/retur/sok-om-assistert-retur/assistert-retur-/

UDI. (2015a). Hvem bodde i mottakene? *Årsrapport 2014.* Lesedato: 1. april, 2015, fra http://www.udi.no/statistikk-og-analyse/arsrapporter/tall-og-fakta-2014/hvem-bodde-i-mottakene/

UDI. (2015b). Hvor mange returnerte? *Årsrapport 2014.* Lesedato: 1. april, 2015, fra http://www.udi.no/statistikk-og-analyse/arsrapporter/tall-og-fakta-2014/hvor-mange-returnerte/

UDI. (2015c). Hvor mange søkte om beskyttelse? *Årsrapport 2014.* Lesedato: 1. april, 2015, fra http://www.udi.no/statistikk-og-analyse/arsrapporter/tall-og-fakta-2014/hvor-mange-sokte-om-beskyttelse/

UNE. (2014). Etter endelig avslag. Lesedato: 24. oktober, 2014, fra http://www.une.no/Aktuelt/Andre-artikler/Etter-endelig-avslag/

Valenta, M. (2012a). Asylsøkeres opplevelse og mestring av stigma i hverdagen. I M. Valenta & B. Berg (Red.), *Asylsøker : I velferdsstatens venterom*, Oslo: Universitetsforlaget

Valenta, M. (2012b). Hverdagsliv og sosiale relasjoner på asylmottak. I M. Valenta & B. Berg (Red.), *Asylsøker : I velferdsstatens venterom*, Oslo: Universitetsforlaget

Valenta, M., & Berg, B. (2012). Innledning: Asylsøkere i Norge. I M. Valenta & B. Berg (Red.), *Asylsøker : I velferdsstatens venterom*, Oslo: Universitetsforlaget.

Venstre, KrF, FrP, & Høyre. (2014). Avtale og gjennomføringspunkter om utlendingsfeltet fremforhandlet av Venstre, Kristelig Folkeparti, Fremskrittspartiet og Høyre. Lesedato: 8. desember, 2014, fra http://mm.aftenposten.no/2014/02/28-asylavtale/270212-ASYLAVTALE.pdf - page=1&zoom=auto,-82,848

VG. (2014). Fersk rapport: Kommuner taper på asylmottak. Lesedato: 8. desember, 2014, fra http://www.vg.no/nyheter/innenriks/asyl-debatten/fersk-rapport-kommuner-taper-paa-asylmottak/a/10107922/

Wikan, U. (1996). Fattigdom som opplevelse og livskontekst I O. Wormnæs (Red.), *Vitenskap : Enhet og mangfold*. Oslo: ad Notam Gyldendal.

Ålund, A. (1998). Mot ett normalt liv : Bosniska flyktninger i Norden. Lesedato: 12. mai, 2015, fra https://books.google.no/books?id=l-wp5r8-FY4C&pg=PA8&dq=aleksandra+%C3%A5lund+mot+et+normalt+liv&hl=no&sa=X&ei=F9tRVYq3COmBywPo3YCgDg&ved=0CCgQ6AEwAA#v=onepage&q=liminalitet&f=false

Vedlegg 1

ET ANTROPOLOGISK FELTARBEID

Mitt navn er Sissel Rødland Nordal, og jeg er student ved NTNU hvor jeg studerer Sosialantropologi. Som en del av mastergraden skal et semester bestå av et feltarbeid. Et feltarbeid er kort fortalt at man tilegner seg kunnskap i direkte kontakt med mennesker, i form av observasjon og/eller samtale. Mine studier går ut på å få en forståelse av hvordan det oppleves å søke asyl i Trondheim. Jeg ønsker å bli kjent med noen av dere, og høre deres historier. Jeg er hovedsakelig interessert i å komme i kontakt med noen mødre, for jeg er interessert i å lære mer om hvordan hverdagen til mødre, og barnefamilier, som søker asyl utspiller seg. All informasjon vil bli holdt anonymt.

Ut ifra dette feltarbeidet skal jeg skrive en masteroppgave. Jeg vil sette veldig stor pris på om dere kunne tenke dere å dele noen av deres tanker og opplevelser omkring hvordan det oppleves å være på et asylmottak.

Jeg ønsker derfor å invitere alle mødre til et informasjonsmøte på mottaket tirsdag 18. februar kl. 12.30. Det vil være en enkel servering med kaffe og te. På møtet vil jeg forklare nærmere hva min oppgave går ut på, og jeg kan svare på spørsmål som dere har rundt dette. Jeg håper dere ønsker å ta turen innom for en prat – eller bare kommer for å ta en kopp kaffe! ☺

Med vennlig hilsen Sissel

Vedlegg 2

AN ANTHROPOLOGICAL FIELDWORK

My name is Sissel Rødland Nordal, and I´m a student at NTNU where I study Social Anthropology, and as a part of my masters degree I´m doing fieldwork research. Fieldwork means that I´m learning through direct contact with people, by observation and/or conversation. During my studies I hope to get an understanding of how it feels to live in asylum in Trondheim. I wish to get to know you and hear about your stories. I´m mainly interested in getting in contact with mothers, because I´m interested in learning more about how everyday feels like for mothers and families. All information you give me will be kept anonymous.

I´m going to write a master thesis on the basis from what I learn from the fieldwork. I will be very grateful if you will share some of your thoughts and experiences about your stay in asylum.

Therefore I wish to invite all mothers to an information meeting at the asylum on Tuesday the 18th at 12.30, where it will be served coffee and tea. At the meeting I will explain closer what my assignment is about, and I will answer your questions about it. I hope you will come and talk to me – or just come for a cup of coffee ☺

Best regards, Sissel

Vedlegg 3

Saksprotokoll

Utvalg:	Formannskapet
Møtedato:	17.01.2012
Sak:	8/12
Tittel:	**Saksprotokoll: Oppfølging av bystyrets vedtak av 29.9.2011 om situasjonen til papirløse flyktninger**
Resultat:	Behandlet
Arkivsak:	12/228

VEDTAK:

1- Formannskapet ber regjeringen snarest mulig om å komme med en endring av gjeldende regelverk slik at asylsøkere med endelig avslag får mulighet til *bedre levekår* så lenge de oppholder seg i landet. Formannskapet ber regjeringen legge forholdene til rette for at papirløse innvandrere kan arbeide lovlig og betale skatt inntil kjent utreisedato.

2- Formannskapet godtar rådmannens begrunnelse for manglende lovgrunnlag for tildeling av lokal arbeidstillatelse.

3- Formannskapet slutter seg til rådmannens vurdering av at kommunens tilbud om nødvendig fysisk og psykisk helsetilbud overfor asylsøkere med endelig avslag er tilfredsstillende. Formannskapet støtter også NAVs gjeldende praksis ved vurdering av økonomisk nødhjelp overfor utlendinger uten lovlig opphold, herunder asylsøkere med endelig avslag.

Behandling:
Jon Gunnes (V) foreslo slikt vedtak.
1. Formannskapet ber regjeringen gjennomgå asylpolitikken med utgangspunkt i de papirløses situasjon og gjennomføre nødvendige endringer for å sikre mennesker i Norge grunnleggende humanitære rettigheter, trygghet og forutsigbare liv.

2. Formannskapet ber rådmannen sørge for at papirløse innvandrere mottar nødvendig fysisk og psykisk helsehjelp, selv om de mangler identifikasjonspapirer.

3. Formannskapet ber regjeringen legge forholdene til rette for at papirløse innvandrere kan arbeide lovlig og betale skatt inntil kjent utreisedato.

4. Formannskapet ber regjeringen gjennomføre en regularisering for papirløse innvandrere.

John Stene (Ap) foreslo Gunnes pkt 3 som tillegg til innstillingas pkt 1

Votering
Gunnes forslag falt mot 2 stemmer (SV, V)
Innstillingas pkt 1 inkl Gunnes pkt 3 (Stenes forslag) ble vedtatt mot 4 stemmer (3H, FrP)
Innstilingas pkt 2 og 3 ble vedtatt mot 2 stemmer (V, SV)

Knut Fagerbakke Fungerende
ordfører

Knut Ole Bleke

Elektronisk dokumentert godkjenning uten underskrift

Vedlegg 4

Utdrag fra Saksframlegg.

Saksframlegg

Oppfølging av bystyrets vedtak av 29.9.2011 om situasjonen til papirløse flyktninger

Arkivsak.: 12/228

Konklusjon

Arbeidstillatelse kan kun gis av Utlendingsdirektoratet, UDI, med hjemmel i utlendingsloven. Lokale ordninger er lovstridig og dermed ikke mulig å iverksette.

Rådmannen mener at Trondheim kommunes tjenester, i den grad det er mulig, og innenfor de gjeldende rammer, gir god og forsvarlig fysisk og psykisk helsehjelp til asylsøkere med endelig avslag. Å få formildlet nødvendig informasjon om tjenestene til asylsøkere med endelig avslag som bor utenfor asylmottak, kan være en utfordring. Rådmannen iverksetter tiltak for å sikre at nødvendig informasjon kommer ut til de dette angår.

Den vanskelige situasjonen for asylsøkere med endelig avslag aktualiserer mange ulike problemstillinger. Etiske så vel som juridiske, tillit til statlig asylpolitikk og forvaltning, kontra erkjennelsen av den lidelsen mange av disse asylsøkerne og deres barn opplever. I en slik situasjon er det viktig å sikre gode og forsvarlige kommunale helsetjenester til både voksne og ikke minst barna, uavhengig av hva eller hvem som er årsaken til situasjonen.

Aktiviteter på mottak og deltakelse i ordinære arrangementer i byen kan ha positiv virkning på enkelte i en ellers vanskelig hverdag. Imidlertid vil verken kommunale tjenester eller flere aktiviteter løse hovedproblemet til asylsøkere med endelig avslag. Disse menneskene er opptatt av å få mulighet til å få vurdere sine asylsøknader på nytt, selv om sakene deres har vært gjennom flere behandlende innstanser. Rådmannen mener at løsningen på situasjonen til asylsøkere med endelig avslag ligger hos staten. Kommunale tjenester vil i utgangspunktet ikke ha stor påvirkning på den enkelte asylsøkers generelle levekår.

Rådmannen vil ikke oppfordre statlige myndigheter og regjeringen til noe annet enn en rask og endelig avklaring av situasjonen til disse asylsøkerne og mulighet til å kunne forsørge seg selv mens de bor i Norge. I en vedvarende uklar situasjon vil frustrasjonen og ikke minst antall personer det gjelder øke. Dette kan gi utslag i form av flere bekymringsmeldinger til barnevernet, behov for flere individuelle helse og/eller velferdstiltak og økt behov for tjenester fra spesialisthelsetjeneste, noe kommunen allerede erfarer.

På lengre sikt vil dette føre til at det utvikles et skjult og uønsket parallellsamfunn der både voksne og barn lever i en situasjon uten mulighet til deltakelse eller tilhørighet til det norske samfunnet.

Rådmannen i Trondheim, 2.1.2012

Helge Garåsen	Reza Monajemi
kommunaldirektør	rådgiver

Elektronisk dokumentert godkjenning uten underskrift

Vedlegg 5

Bilder fra asylmottaket sommeren 2013.